

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ PROGRAMI**

**STRATONIKEIA VE LAGINA KEMİK YAPIMI
KÜÇÜK BULUNTULAR
(2008-2019)**

Eda OVA

**Danışman
Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT**

**Mayıs 2021
DENİZLİ**

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza
Eda OVA

ÖNSÖZ

“Stratonikeia ve Lagina Kemik Yapımı Küçük Buluntular (2008- 2019)” adlı bu çalışma kazı alanında bulunan ve kemikten yapılmış küçük buluntuları kapsamaktadır. Geçmişten günümüze birçok eşyanın yapımında çeşitli ham maddenin kullanımını görmekteyiz. Tarih öncesi dönemde de ilk insanlar yaptıkları objelerde çevrelerinde kolay bulabilecekleri taş, kemik, ahşap gibi maddeleri tercih etmişlerdir. Bu ham madde kaynakları içerisinde kemik farklı bir konumda olmalıydı. Çünkü hem tüketim sağladıkları hayvanlardan kolayca elde edebiliyorlar hem de taş kadar sert ve dayanıklı bir yapıya sahiptiler. Ayrıca taştan daha kolay şekillendirilebiliyordu. Canlı bir organizmaya ait olan bu parçaları ihtiyaçları ve dönemin teknolojisini temel alarak zamanla geliştirdiler. Böylece özgün sanat eserleri, süs eşyaları ve günlük kullanım malzemeleri ortaya çıktı. Bunların bir grubu da Stratonikeia ve Lagina kazılarında ele geçti. Ben de çalışma kapsamında Stratonikeia ve Lagina kazısında bulunan geçmişten günümüze kadar uzanan bu küçük buluntuları incelemek ve yorumlamak istedim. Böylece dönemin insanların bu objeler üzerindeki dokunuşları ile dönemin sanat anlayışı hakkında bilgi sahibi olunacak ve yapılan tespitler okuyucular ile paylaşılmış olacaktır.

Bu konuda beni yönlendiren, orijinal malzemenin tez konusu olarak çalışılmasına izin veren ve değerli bilgilerini benden esirgemeyen hocam Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışma sürecimde kaynak bulma konusunda desteklerimi esirgemeyen hocalarım Dr. Bilge YILMAZ KOLANCI'ya ve Arş. Gör. Banu YILMAZ'a, Muğla Arkeoloji Müzesinde bulunan eserlerin çalışılması esnasında gerekli kolaylığı sağlayan Müze Müdürleri ve uzmanlara teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca bu süreçte yanımda desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Hasan GÖRMEZ'e, Bircan İMREOĞLU ve Muhammet Ali DEĞİRMENCİ'ye, tekrar teşekkür etmek isterim. Özellikle bu çalışmam sırasında daima yanımda olan maddi-manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, bu zorlu süreçte bir an olsun beni yalnız bırakmayan, annem Hülya ÇAYLI'ya ve babam Şakir OVA'ya sonsuz saygılarımı sunuyorum.

Eda OVA
Denizli-2021

ÖZET

STRATONIKEIA VE LAGINA KEMİK YAPIMI KÜÇÜK BULUNTULAR

(2008-2019)

Ova, Eda
Yüksek Lisans Tezi
Arkeoloji ABD
Klasik Arkeoloji Programı
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT

Mayıs 2021, Sayfa 175

Bu tez, Stratonikeia ve Lagina’da 2008 ile 2019 yılları arasındaki çalışmalarda ele geçen ve şimdi Muğla Müzesi’nde korunan 69 kemik eseri kapsamaktadır. Burada Stratonikeia ve Lagina kemik buluntuların toplu bir çalışması ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmada; öncelikle kemik endüstrisine değinilmiş ve sonra eserler kullanım alanlarına göre başlıklar altında gruplandırılarak incelenmiş ve bunların tamamı benzer eserler ile karşılaştırılarak değerlendirilmeye ve analogi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Eserlerin geneli kişisel ve günlük kullanım için üretilmiş eşyalar olmakla birlikte, bazı eserlerin kesin işlevi tam olarak belirlenememiştir. Buluntuların çoğu mezarlarda ele geçirilmiştir. Kemikten yapılan süs eşyalarının boyutlarının genel olarak küçük olduğu gözlemlenmiştir. Bu da aletlerin daha çok süs eşyası ve adak amacıyla mezar hediyesi olarak yapıldığı fikrini ortaya çıkarmıştır. Kemik buluntular sayıca sınırlı örnekleri oluşturmaktadır. Çünkü ince ve kırılabilir bir yapıda olmaları dolayısıyla nicelik bakımından az örnek mevcuttur. Buluntuların genel olarak Roma İmparatorluk ve Geç Antik Çağ ağırlıklı olduğunu görmekteyiz. Bu tez kapsamında çalışılan eserlerin tümü Anadolu ve Anadolu dışındaki benzer örnekler ile karşılaştırılarak tarihlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Stratonikeia, Lagina, Kemik Eser, Kemik Endüstrisi

ABSTRACT

STRATONIKEIA AND LAGINA BONE MADE SMALL FINDS

(2008-2019)

Ova, Eda
Master Thesis
Archeology Department
Classical Archeology Program
Adviser of Thesis: Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT

May 2021, 175 Pages

The thesis includes the 69 bone works that have been found in Stratonikeia and Lagina during the researches between 2008 and 2019 and they are shown in the Muğla Museum at present. A detailed study and evolution of the found bone works has been carried out here. In this study, firstly bone industry has been used and then the works have been examined by grouping them under titles according to their field of uses. At the end, all of the works have been evaluated by comparing them with similar works and it has been tried to make an analogy.

Although it has been found out that most of the works were made (produced) for personal and daily usage, the exact usage of the some works hasn't been understood. Most of the works have been found in the graves. It has been observed that the bone ornaments are small (in size). This has derived the idea that most of them (works) were made as an ornaments and a gift for the graves. The found bones represent limited examples in terms of number. They are a few samples of them as they are so thin and fragile. We can say that they are generally belong to Roman Empire and Late Antiquity Era. All the works that are studied in this thesis have been dated by comparing them with similar examples found in Anatolia and out of Anatolia.

Keywords: Stratonikeia, Lagina, Bone Artifact, Bone Industry

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
ÖZET	2
ABSTRACT	3
İÇİNDEKİLER	4
GİRİŞ	6
Amaç	7
Kapsam.....	7
Yöntem.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM STRATONIKEIA ANTİK KENTİ VE LAGINA KUTSAL ALANI

1.1 Coğrafi Konum.....	9
1.2 Tarihçesi.....	10
1.3 Kent Planı ve Yapıları.....	13
1.3.1 Kuzey Şehir Kapısı ve Kuzey Sütunlu Cadde	15
1.3.2 Gymnasium.....	17
1.3.3 Bouleuterion.....	19
1.3.4 Tiyatro.....	20
1.3.5 Tapınak	21
1.3.6 Roma Hamamı-1.....	23
1.3.7 Latrina.....	23
1.3.8 Batı Cadde.....	24
1.3.9 Savunma Sistemi.....	25
1.3.10 Diğer Yapılar	26
1.4 Lagina Hekate Kutsal Alanı	27
1.4.1 Bulunduğu Yer.....	27
1.4.2 Tarihçesi.....	27
1.4.3 Lagina Hekate Kutsal Alanındaki Yapılar.....	28

İKİNCİ BÖLÜM KEMİK ALET KAVRAMI VE TARİHSEL SÜRECİ

2.1 Kemik Endüstrisi.....	30
2.1.1 Kemiğin Yapısı.....	35
2.1.2 İşlenmek için Kemik Seçimi.....	36
2.1.3 Kullanılan Yöntemler	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
STRATONIKEIA VE LAGINA KEMİK YAPIMI KÜÇÜK BULUNTULAR
(2008-2019)

3.1 Süs Eşyaları Takı ve Aksesuarlar.....	48
3.1.1 Kolye Ucu (Sarkacı)	48
3.1.2 Amulet	49
3.1.3 Saç İğnesi.....	50
3.1.4 Boncuk.....	55
3.1.5 Yüzük.....	56
3.2 Günlük Kullanım Malzemeleri	57
3.2.1 Dokuma Parçaları ve Aksesuarları	57
3.2.1.1 Dikiş İğnesi/Gözlü İğne	57
3.2.1.2 İğ	59
3.2.1.3 Ağırşak	59
3.2.1.4 Düğme	60
3.2.2 Kozmetik ve Mutfak Malzemeleri.....	62
3.2.2.1 Kozmetik Kaplar	62
3.2.2.2 Kozmetik Çubukları	63
3.2.2.3 Kaşıklar/Karıştırıcılar (<i>Cochlear</i>).....	63
3.2.2.4 Alet Sapları.....	65
3.3 Oyun Markaları ve Taşları	66
3.3.1 Oyun Markası-Balık Omuru Parçaları.....	67
3.3.2 Yassı- Bezememesiz Oyun Taşları	68
3.3.3 Astragal.....	68
3.4 Figürinler.....	69
3.5 Tanımlanamayan Kemik Objeler	70

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ESERLERİN BULUNTU YERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Börükçü Nekropolü Buluntuları.....	71
4.2 Hekate Tapınak Naosusunda Ele Geçenler	72
4.3 Yaylar Mevkindeki Mezarda Tespit Edilenler	72
4.4 Geç Antik Çağ Sivil Yapı Eserleri	73
SONUÇ	74
KATALOG	76
1 Süs Eşyaları Takı ve Aksesuarlar.....	76
2 Günlük Kullanım Malzemeleri	107
3 Kozmetik ve Mutfak Malzemeleri	123
4 Oyun Markaları ve Taşları	134
5 Tanımlanamayan Kemik Objeler	141
KISALTMALAR	148
KAYNAKLAR	149
FİGÜRLER DİZİNİ.....	169
ÖZGEÇMİŞ	170

GİRİŞ

Kemik, insanların ilk zamanlarından beri kolay bulunabilir olması, hafifliği ve dayanıklı yapısından dolayı sıklıkla hammadde olarak kullanılmıştır¹. Altın, demir, bronz, gümüş gibi madenlerden yapılmış birçok objenin taklidi kemik veya ahşaptan yapılabilmekteydi. Böylece ekonomik olarak yeterli imkâna sahip olamayan kişiler beğendikleri nesnelerin taklitlerini kullanabiliyordu.

Kemiğin alet olarak kullanımı Paleolitik Dönemde başlamıştır. İnsanlar avladıkları hayvanların etlerini beslenme, kemiklerini ise alet yapımında kullanıyorlardı. Bu aletler sanatsal, dinsel veya savunma amaçlı olarak tasarlanmaktaydı. Yapılan nesnenin işlevine göre avlanan hayvanların uygun kemikleri seçiliyor ve işleniyordu. Zamanla insanların zekâ seviyelerinin artması ve düşsel tasarımının genişlemesi, teknolojisinin ilerlemesi ile birlikte birçok kemik alet yapılmıştır. İlk zamanlarda aleti direkt doğada bulunan hali ile kullanan insanoğlu zamanla üzerinde küçük değişiklikler yaparak onu daha rahat kullanılabilir hale getirmiştir. Böylece kemik endüstrisinin ilk adımları atılmıştır. Kemik endüstrisinin gelişmesinde taş alet teknolojisinin önemi büyüktür. Taş aletler ile birlikte yeni alet yapmak için fikirler geliştirilmiştir. Böylece farklı materyallere ihtiyaç duyan insanlar, yeni arayışlar içine girmişlerdir.

Bu bağlamda Srtatonikeia antik kenti ve Lagina kutsal alanında ele geçirilen kemik eserler, dönemin sosyal ve ekonomik yapısını, dönemin sanat ve din anlayışını bize yansıtması bakımından büyük önem arz etmektedir. Çünkü bu kemik eserleri insanlar süs unsuru, soyluluk simgesi, ölümden sonraki yaşam ile aralarındaki bir dinsel obje olarak görmekteydiler. Aslında kemik de insanoğlu ile paralel bir şekilde gelişim gösterdi. İlk insanın doğada bulduğu bir kemik parçası onun zekâ seviyesindeki artış, sanat zevkinin getirdiği tasarım ile çağlar boyunca şekillendi ve şekil almaya da devam edeceği anlaşılmaktadır.

Pamukkale Üniversitesi, Arkeoloji Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Stratonikeia antik kenti ve Lagina kutsal alanında bulunmuş olan kemik eserleri ele alınmıştır.

¹ Baysal 2018, 150.

Amaç

Çalışmamın amacı Stratonikeia antik kentinde ve Lagina kutsal alanında bulunan kemik aletlerin en eski örneklerinden (Geç Geometrik Dönem) en geç örneğini de (MS 11-12 yy.) içine alacak şekilde bir kronoloji oluşturmaktır. Ayrıca bu aletlerin kullanım amacını saptayabilmek buluntuların dönemler arasındaki form değişikliğini tespit edebilmek, bölge buluntuları ile karşılaştırıp benzerlik ve farklılıklarını bilimsel metotlarla incelemek ve yorumlayabilmek amaçlanmıştır. Böylece kemik eserlerin kullanım alanları, dönemin sosyal ve kültürel yapısı ile bağdaştırılarak Stratonikeia antik kenti ve Lagina kutsal alanının kemik eserler ile ilişkisine değinilecektir. Ayrıca buluntuların buluntu alanına göre değerlendirmesi yapılar ile ilişkisinin çözülmesi ve bilim dünyasına tanıtılması amaçlanmıştır.

Kapsam

Bu çalışma Stratonikeia antik kenti ve Lagina kutsal alanında bulunmuş olan ve Muğla Müzesi'nde korunma altına alınan kemik eserleri kapsamaktadır. Kazılarda tespit edilen kemik eserler ve bunların nasıl ve ne şekilde yapıldığına dair kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Çünkü kemik buluntular; hem kırılğan bir yapıya sahip olup hem de tarihlendirmesi oldukça güç buluntu grubunu oluşturmaktadır. Gerçekleştirilen bu çalışmada bilim dünyasına Stratonikeia ve Lagina'da tespit edilen kemik buluntuların tanımlaması ve kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Tez kapsamında değerlendirilen eserler detaylı bir şekilde araştırılmış olup KST'ler, konu hakkında bilgiler içeren tez, makaleler, dergi ve kitaplar incelenmiştir. Müze Envanterlik, Kazı Envanterlik ve Kazı Etütlük kemik eserlerin, Muğla Müzesi'nde ve Stratonikeia Kazı Deposu'nda, tanımlama, fotoğraflama ve çizim çalışmaları yapılmıştır. Müzedeki çalışmalar tamamlandıktan sonra katalog bölümünde her sayfada bir eser ele alınarak ölçekli çizim ve fotoğrafına yer verilmiştir.

Yöntem

Öncelikle kemik eserler hakkında bilgi veren antik ve modern kaynaklar taranmış ve Stratonikeia ile Lagina hakkında araştırmalar yapılmıştır. Daha sonra Stratonikeia antik kenti ve Lagina kutsal alanında bulunmuş olan kemik eserlerin katalogları yapılarak, bunların detaylı bir şekilde değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir.

Bunun için öncelikle eserlerin yer aldığı Muğla Müzesi'ne gidilip kemik eserlerin fotoğraf ve çizimle belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Daha sonra da bunların yazılması ve eserlerin karşılaştırma ve değerlendirmesi sürecine geçilmiştir. Bu süreç devam ederken zaman zaman Stratonikeia ve Lagina'ya gidilerek eserlerin bulunduğu alan ile ilgili gözlemler yapılmıştır. Tez kapsamında yapılan çalışmalar aşamalar halinde ana hatlarıyla aşağıda verilmiştir.

Tezin birinci bölümünde, Stratonikeia antik kentinin ve Lagina Hekate kutsal alanının tarihi coğrafyası ve yapıları hakkında bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümünde “Kemik Alet Kavramı ve Tarihsel Süreci” başlığı altında tez konusu oluşturulan kemiklerin biyolojik yapısı, işlenmesi, temin edilmesi gibi unsurlar incelenmiştir. Eski insanların kullandıkları kemik aletlerin hangi şekillerde işlendiği, nasıl ve ne kadar zamanda yapıldıkları ve hangi teknikleri kullandıkları gibi konular ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise Stratonikeia antik kenti ve Lagina Hekate kutsal alanında yapılan kazılarda bulunmuş olan kemik eserlerin tanımının, tipolojisi ve analojisi yapılarak, değerlendirilmiştir.

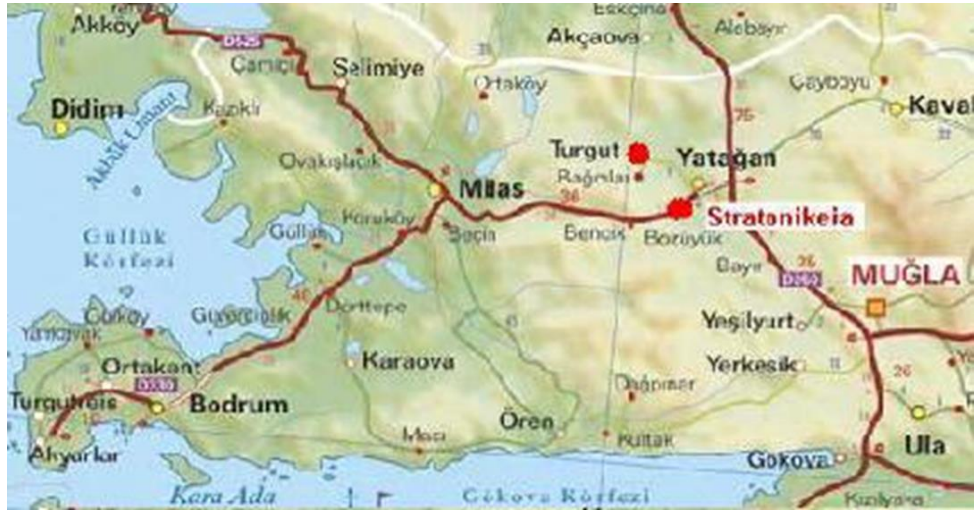
Son bölümde eserler buluntu alanı kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

STRATONIKEIA ANTİK KENTİ VE LAGINA KUTSAL ALANI

1.1 Coğrafi Konum

Stratonikeia antik kenti, antik dönemde Karia Bölgesi'nin² iç kesiminde, günümüzde ise; Muğla ili, Yatağan ilçesi, Eskihisar mahallesinde yer almaktadır³. Stratonikeia antik kenti, Kadıkulesi Tepesi'nin kuzey yamacı ve devamındaki düz alana kurulmuş olup, burada Erken Tunç Çağ'ından günümüze kadar buluntu ve mimari kalıntılar tespit edilmiştir⁴.

Figür 1: Stratonikeia Antik Kenti ve Konumu (<https://www.google.com/maps/>den).

Bölge içerisindeki en yüksek dağlar; kuzeyinde Lydia ile sınırını da çizen Messogis (1819 m.), Phrygia ile sınır oluşturan Salbakos (2308 m.), batısında Maiandros, Mylas ve Marsyas çayı ovalarının ortasında bulunan Latmos (1367 m.) ve Mylasa'nın doğusunda doğu-batı yönlü uzanan Grion'dur (Kazıklı ve Paşalı Dağları)

² Karia Bölgesi kuzeyde Büyük Menderes (Maiandros), kuzeydoğuda Babadağ (Salbakos), doğuda Kızılhisar-Acıpayam Ovası, güneydoğuda Dalaman (Indos) Çayı, batıda ve güneyde ise Ege Denizi ile çevilirdir. Bkz. Herodotos XXVIII, I, 92-96; Strabon XIV, II, 29; Ramsay 1895, 183-191; Bean 2000, 81.

³ Bugünkü Yatağan-Milas kara yolu 7. Kilometrede antik kentin kuzeyinden geçmektedir. Eskihisar mahallesi oldukça geniş bir alanı kaplamaktadır. Eskihisar Köyü, 1957 yılındaki depremle büyük bir hasar görmüş ve kuzeyindeki yeni yerine taşınmıştır. 1982 yılında ise bölgede devam eden kömür işletmelerinin çalışmaları nedeniyle modern köy günümüzde bulunduğu alana antik kentin 2 km. batısına taşınmıştır (Tırpan1998, 1; Söğüt 2010, 263; Eroğlu 2011, 5-12; Söğüt 2019, 17; Söğüt 2019, 31-32).

⁴ Söğüt 2019, 17.

(1073 m.). Bölgenin çok dağlık oluşundan dolayı nüfus alüvyonlu vadiler ve yüksek platolarda yoğunlaşmıştır⁵.

Antik dönemde Karia Bölgesi sınırları içerisinde kalan diğer bir alan ise; Lagina Hekate Kutsal Alanı olup Muğla ili, Yatağan ilçesi, Turgut mahallesi sınırlarındadır. Yatağan'ın 10 km. kuzeybatısında bulunan bu alan Turgut mahallesine 1 km. uzaklıktadır⁶. Yapı kalıntılarının bulunduğu kutsal alan, korunmuş olan propylonun geçiş kısmı nedeniyle, yerli halk tarafından günümüzde “Kapıtaş Mevkii” olarak anılmaktadır⁷.

1.2 Tarihçesi

Stratonikeia antik kenti hakkındaki ilk bilgileri antik yazarlardan Herodotos (V, 118), (Strabon XIV, II, 22), Pausanias (5, 21, 10) ve Bizanslı Stephanos⁸ (*Ethnika*, 696) vermektedir.

Kent hakkında bilgi veren Strabon; “*Stratonikeia bir Makedonialı'lar yerleşmesidir. Burası da krallar tarafından kıymetli ilavelerle süslenmiş ve geliştirilmiştir. Stratonikeia bir Makedonialı'lar yerleşmesidir. Burası da krallar tarafından kıymetli ilavelerle süslenmiş ve geliştirilmiştir. Stratonikeia'luların kentinde iki tapınak vardır. Bunların en ünlüsü Hekate'ninki, Lagina'dır ve her yıl çok sayıda Festival topluluklarını kendine çeker. Bir de kentin yanında, bütün Karia'luların genel mülkiyetinde bulunan ve hem kurban sunmak hem de ortak çıkarlarını görüşmek için toplandıkları yer olan Zeus Khrysaoreos'un tapınağı vardır. Köylerden meydana gelen birlikleri 'Khrysaoreon' olarak adlandırılır. En çok köyü temsil edenin, seçimde tercih hakkı vardır. Örneğin Keramos halkının olduğu gibi Her ne kadar Karia'lı kökünden değilseler de, Khrysaoreon Birliği'ne ait köyleri olduğundan Stratonikeia'lular da birlikte bir payları vardır...*”⁹. Strabon'un bize aktarmış olduğu bu bilgilere dayanarak kentin tarihsel süreç içerisinde ne kadar önemli ve kutsal olduğunu anlamak mümkündür.

Stratonikeia'da yapılan kazı çalışmalarında ele geçen buluntular, Erken Tunç Çağı'na kadar inmekte olup kentin ismi ile alakalı ilk kayıtların MÖ 13. yy'da olduğu

⁵ Sevin 2001, 110.

⁶ Tırpan-Söğüt 2005, 1.

⁷ Gider 2012, 63.

⁸ Bizantionlu Stephanos, *Ethnika*, 696.

⁹ Strabon, XIV, II, 25.

tespit edilmiştir¹⁰. Hitit İmparatorlarının mektuplarından¹¹ elde edilen bilgilere göre kentin isminin ilk olarak Atriya olduğu tahmin edilmektedir¹². Fakat bu ismin sadece bir kenti değil, kentin çevresinde yer alan geniş bir coğrafya için kullanıldığı düşünülmektedir. Mimari kalıntılardan elde edilen bilgilere göre Arkaik Dönemde Kadıkulesi tepesinin kuzey yamacını kapsayan bir savunma sisteminin varlığı bilinmektedir. Bu dönemde yerleşim yeri Khrysaoris (Altın kılıç) olarak geçmekte¹³ olup bu isim Yunanca kökenlidir. Daha sonra ise MÖ 5. yy'da (MÖ 484-430) kentin adı karca kökenli Idrias (Idrieus'un kenti) olarak anılmıştır¹⁴.

MÖ 430-428 yıllarında Hekatesia adını alan kent, Hekatomnidler yönetiminde en parlak dönemini yaşamıştır. Kadıkulesi tepesinin kuzeyindeki düzlüğü de içine alacak şekilde en geniş mermer surlar ile çevrilerek korunma sağlanmıştır.

Antik kaynakların söylemlerine göre kentin adının değişmesi MÖ 270 yıllarında olmuştur. Bu değişiklik Byzantionlu Stephanos'un bize aktardığı bilgilere göre¹⁵ romantik bir efsaneye dayanmaktadır¹⁶. MÖ 281 yılında Kurupedion Savaşından sonra Karia bölgesi Seleukos Krallığının hâkimiyeti altına girmiştir. MÖ 271¹⁷ yılında eşi Stratonikeia'nın adını vererek kentin adını değiştirmiştir¹⁸. Roma İmparatorluk Dönemi'nde kısa bir dönem için Hadrianopolis adını almış¹⁹ ve sonra Stratonikeia ismini kullanmaya devam etmiştir.

Kent, tarihsel süreç içerisinde Seleukos, Ptolemaios, Makedonyalılar, Rodos²⁰ ve Roma'nın hâkimiyeti altına girmiştir. MÖ 188 yılında Rodos, MÖ 167'den sonra ise Roma idaresine girmiş ve daha sonra tekrar Rodos'un eline geçmiştir. Bergama Krallığı

¹⁰ Söğüt 2015, 1.

¹¹ Söğüt 2017, 155.

¹² Söğüt 2019, 20.

¹³ Söğüt 2015, 1.

¹⁴ Söğüt 2019, 26.

¹⁵ Byzantios, Ethnikon 262.

¹⁶ Büyük İskender'in ölümünün ardından Makedonya krallığı parçalanmış ve her general kendi hissesine düşen topraklarda krallığını ilan etmiştir. Bu generallerden I. Seleukos önderliğinde merkez ülke Suriye olmak üzere Seleukos Krallığı kurulmuş, I. Seleukos siyasi ve politik nedenlerle Demetrios Poliorkades'in kızı ile evlenmiştir. Evlendiği sırada 60 yaşlarında olan kral, krallığı oğlu Antiochos ile birlikte yürütmüştür. Antiochos yönetimdeyken üvey annesi Stratonike'ye aşık olmuş ve bunu söyleyemediği için yatağa düşmüştür. Bu durumu öğrenen I. Seleukos karısı Stratonike'yi oğlu Antiochos'a vererek ülke yönetimini ikiye bölmüş, doğu idaresini oğluna bırakmıştır. MÖ 281 Yılında kral I. Seleukos'un ölümünün ardından yönetim tamamen Antiochos'a geçmiştir (Byzantios Stephanos, Etnika, 696).

¹⁷ Bu tarihten sonra çevredeki eski yerleşime ait demoslar Hierokome, Koliorga, Koranza, Koraia ve Lobolda Stratonikeia'ya bağlanmıştır. Geniş bilgi için bkz. Şahin 1973, 184.

¹⁸ Ruge 1931, 322-325; Boysal 1981a, 127.

¹⁹ Söğüt 2015, 1.

²⁰ Bean 2000, 81.

hak iddia eden Aristonikos²¹ MÖ 130 yılında Romalılara karşı isyan başlatarak Stratonikeia'ya sığınmıştır. Bu olaylardan sonra MÖ 88'de Pontus kralı Mithridates Stratonikeia'yı geçici bir süre işgal etmiştir.

Daha sonra MÖ 40 yılında Partlı komutan Labienus buraya saldırmış fakat geri püskürtülmüştür²². Partlar, iyi savunma sistemi nedeniyle Stratonikeia'ya giremediği için zarar verememiş ancak Lagina'yı tahrip etmiştir. Saldırlardan sonra oluşan tahribat ve yıkımlar Roma İmparatoru Augustus'un vermiş olduğu destekle yeniden imar edilmiştir. Özellikle Erken İmparatorluk Dönem'inde ciddi bir imar faaliyetlerinin olduğu anlaşılan kentte, MS 2. yy'da imar faaliyetlerinde büyük bir artış gözlenmiştir²³.

Hristiyanlığın MS 325 yılında resmi din olarak kabul edilmesinin ardından kentte yeni bir süreç başlamıştır. Var olan yapılar buldukları yerde veya yeni taşındıkları alanda dinin getirmiş olduğu yeniliklere göre şekillendirilmiştir²⁴. Bu süreç içerisinde yerleşim alanı olarak aşağı şehir kullanılmış olup MS 5-6 yy'da mimari yenilikler zirveye ulaşmıştır. Fakat bu yenilikler MS 7. yy'ın ilk yarısından sonra başlayan ve MS 10. yy'a kadar devam edecek olan bir gerileme dönemine girmiştir²⁵. Çünkü kent genelinde salgın hastalıklar, depremler ve devam eden savaşların tetiklediği bu gerileme dönemi, Orta Bizans Dönemi'ne (MS 11-12) gelindiğinde düzelmeye başlasa da kent eski ihtişamlı dönemlerine geri dönememiştir. Bu durum MS 13. yy'da beylikler dönemine geçişi hazırlamıştır²⁶.

18. yy. başlarından itibaren Stratonikeia antik kenti ve hemen yakınında bulunan Lagina Hekate kutsal alanı araştırılmaya başlanmıştır. Bu dönemden sonra kente gelen seyyahlar kentin mimarisine ilişkin çeşitli gravürler çizmişlerdir²⁷. Bu bölgede 19. yy. sonlarından itibaren, belli aralıklarla düzenli kazılar yapılmıştır. Lagina'da 1891 ve 1892 yılında Osman Hamdi Bey'in yaptığı çalışmalardan sonra, 1966 yılından itibaren Prof. Dr. Y. Boysal Lagina ve çevresinde kazı ve araştırmalar yapmıştır²⁸. Daha sonra 1993-2009 yılları arasında Lagina ve çevresinde Müze Müdürlüğü ile ortak ve Bakanlar Kurulu Kararlı olarak Prof. Dr. Ahmet Adil Tırpan kazı, araştırma ve restorasyon

²¹ Bergama kralı III. Attalos, Berenike'nin ölümünden sonra soyunun son temsilcisi olmuş ve yaşayan tek akrabaları kraliyet kanı taşımayan uzak kuzenleri ve II. Eumenes'in gayri meşru oğludur (Orhun 2018, 296).

²² Söğüt 2010, 265.

²³ Söğüt 2015, 2.

²⁴ Söğüt 2015, 2; Söğüt 2019, 25.

²⁵ Söğüt 2015, 2.

²⁶ Söğüt 2015, 2.

²⁷ Gouffier 1782, 134, Taf. 79.

²⁸ Söğüt 2019, 18.

çalışmaları gerçekleştirmiştir. Hekate kutsal alanı içinde en yoğun çalışmalar bu dönemde yaşanmıştır.

Stratonikeia’da detaylı ilk bilimsel kazılar Prof. Dr. Yusuf Boysal başkanlığında 1977 yılında başlamıştır. İlk kazılan yerler arasında Kuzey Şehir Kapısı ve Gymnasion bulunmaktadır²⁹. Daha sonra 2003-2006 yılları arasında Prof. Dr. M. Çetin Şahin kentteki çalışmalara başkanlık yapmıştır³⁰.

Stratonikeia’da 2008, Lagina’da da 2016 yılından itibaren Prof. Dr. Bilal Söğüt başkanlığında bir ekip tarafından kazı, araştırma, konservasyon ve restorasyon çalışmaları sürdürülmektedir³¹.

1.3 Kent Planı ve Yapıları

Stratonikeia antik kenti Kadıkulesi tepesinin kuzey yamacı³² ve devamındaki düz bir alana kurulmuştur. Buna bağlı olarak bu yerleşimin hem bir yamaç hem de düz alan yerleşimi olduğunu söylemek doğru olacaktır. Kazısı yapılan alanları değerlendirdiğimizde yapıların bir plan dâhilinde düzenli olarak sıralandığı görülmektedir. Stratonikeia antik kenti birçok medeniyeti içinde barındırmaktadır. Medeniyetlere ait yapı kalıntıları kentte izlenebilmektedir. Erken Tunç Çağı’ndan günümüze kadar yerleşim izleri kesintisiz görülebilmektedir³³. Kent içerisinde; Kuzey Şehir Kapısı, Kuzey Sütunlu Cadde, Gymnasium, Bouleuterion, Antik Tiyatro, Tapınak, Roma Hamamı, Latrina, Batı Cadde, Savunma Sistemi, Beylikler, Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönem’ine ait yapılar yer almaktadır.

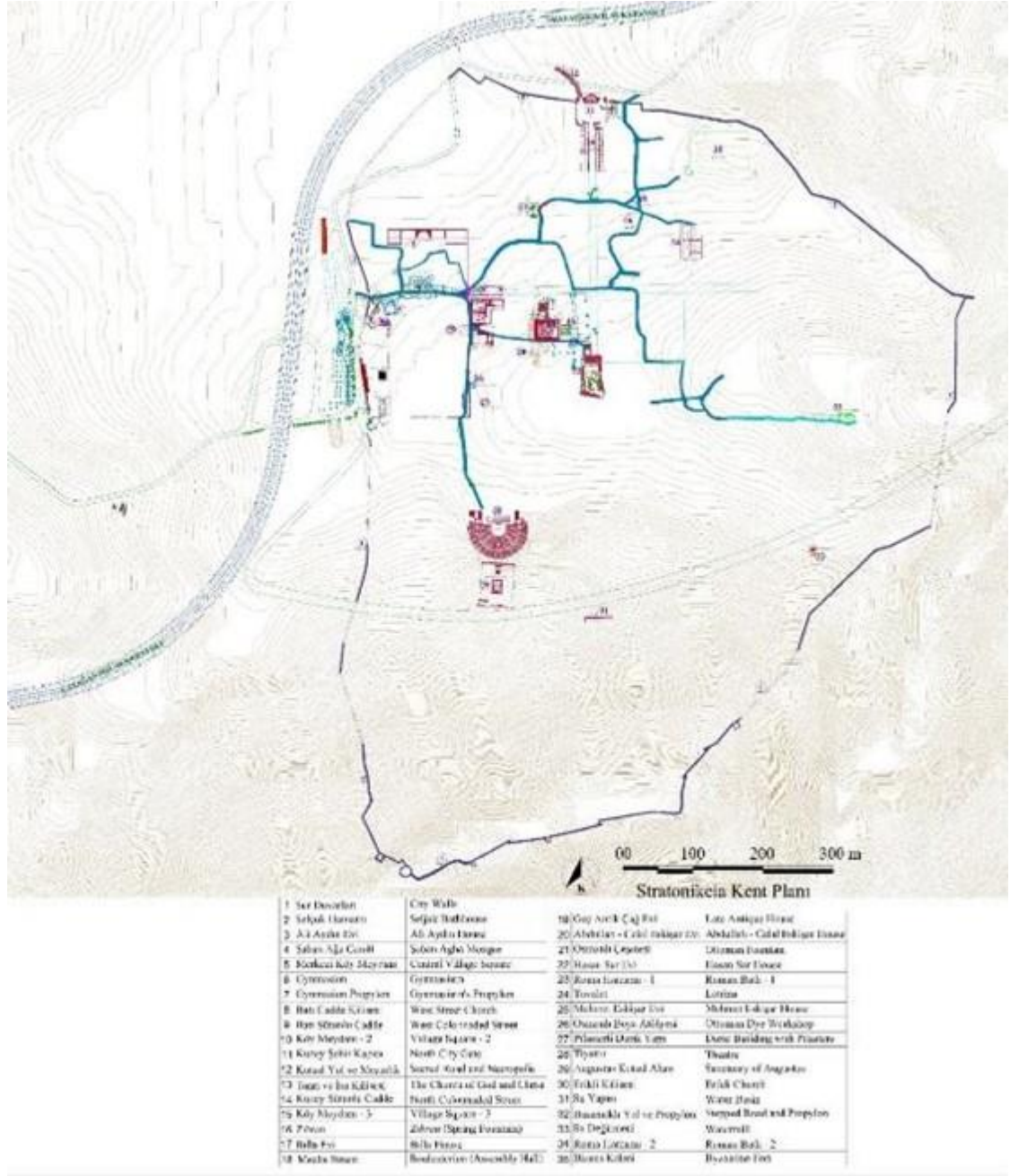
²⁹ Stratonikeia’da Y. Boysal Başkanlığında yapılan kazı çalışmaları için bkz. Boysal 1981a, 127-131; Boysal 1981b, 69-72; Boysal 1983, 193-197; Tırpan 1984, 209-214; Boysal, 1988, 237-238; Varinlioğlu 1991, 219-224; Boysal 1993, 117-121; Boysal 1995, 315-318; Boysal-Kadioğlu 1998, 215-228.

³⁰ Bu dönemde daha çok kentteki yazıtlar hakkında detaylı araştırmalar yapılmıştır. Şahin 1997, 83-106; Şahin 1999, 35-36; Şahin 2002, 1-21; Şahin 2003, 1-7.

³¹ Özgan 1987, 265; Söğüt 2010, 263.

³² Söğüt 2019, 17.

³³ Söğüt 2019, 17.

Figür 2: Stratonikeia Kent Planı (Stratonikeia ve Lagina Kazı Arşivi'nden).

1.3.1 Kuzey Şehir Kapısı ve Kuzey Sütunlu Cadde

Kentin kuzeyinde aşağı şehir surlarında yer alan kemerli kapı günümüzde Kuzey Şehir Kapısı³⁴ olarak isimlendirilmiştir³⁵. Y. Boysal başkanlığında 1977 yılında yapılan kazılarda ilk kazılan alanlardan birisidir³⁶. Bu kapı³⁷ üzerinde batıda ve doğuda³⁸ olmak üzere iki giriş kapısı yer alır³⁹. Söz konusu girişler arasında yarım yuvarlak havuz bulunmaktadır⁴⁰. Kapının tamamı olmasa da bir kısmı günümüzde hala görülebilmektedir. Söz konusu kapı, depremde yıkılıp Roma İmparatoru Antoninus Pius'un desteği ile MS 2. yy'ın ortalarında tekrar ayağa kaldırılmıştır⁴¹.

Figür 3: Kuzey Şehir Kapısı ve Cadde (Söğüt 2017, Res.5'den)

³⁴ Kapı 42,5 m. genişliğinde ve 14.20 m. yüksekliğe sahiptir (Söğüt 2010, 266).

³⁵ Söğüt 2010, 266.

³⁶ Boysal 1981a, 129.

³⁷ Kuzey şehir kapısı 43.10 metre cephe uzunluğuna sahiptir. Bkz. Tırpan 1984, 209.

³⁸ Alanda yapılan kazılar sonucunda doğu girişin kilit taşına ait iki kabartma tespit edilmiştir. Bu kabartmalardan ilki üzerinde boğa kurban sahnesinin betimlendiği taş kuzey (dış) kısma; khlamys kabartmasının olduğu ve Panamara Zeus heykelinin kente at üstünde getirilişi ile ilişkili betimleme güney (iç) kısma ait olduğu anlaşılmıştır (Söğüt 2019, 74).

³⁹ Her iki girişin kemer ve taşıyıcıları düz kenarlı, düz yüzeyli, ince yonulu, dörtgen büyük bloklardan oluşmaktadır. Bkz. Söğüt 2019, 75; Özdemir 2019, 142.

⁴⁰ Mert 1998, 36-39; Mert 2005, 241-254; Söğüt 2010, 266.

⁴¹ Söğüt 2010, 265.

Antoninler Dönem’inde Kuzey Kapı ile birlikte hemen önünde bulunan meydan da yeniden düzenlenmiştir. Kapının anıtsallığı ve ihtişamı baz alınarak, her iki girişin ayakları önünde simetrik olacak şekilde yerleştirilen ikişerden dört, toplam sekiz adet sütunla gösterişli bir düzenlenme yapılmıştır. Böylece Kuzey Şehir Kapısı ve Çeşme ile Kuzey Sütunlu Cadde arasında kalan meydan törensel bir nitelik kazanmıştır⁴². Kapı beyaz mermer ve dikdörtgen bloklardan inşa edilmiştir⁴³. Pek çok araştırmacı tarafından kaynaklarda bahsedilen kapı hakkındaki ilk bilgiler; 18. yy başlarına kadar inmektedir. P. Pococke 1709 yılında kenti ziyaret etmiş ve şehir kapısı hakkındaki ilk bilgileri vermiştir⁴⁴. Kapının iç cephesi Korinth, dış cephesi ise Dor düzeninde yapılmış olup Lagina ile Stratonikeia arasında yer alan kutsal yolun üzerinde bulunmasından dolayı törensel bir önem taşımaktadır⁴⁵.

Figür 4: Kuzey Şehir Kapsı 3D çizimi (Söğüt 2019, 74, Çiz.12'den).

⁴² Söğüt 2019, 75.

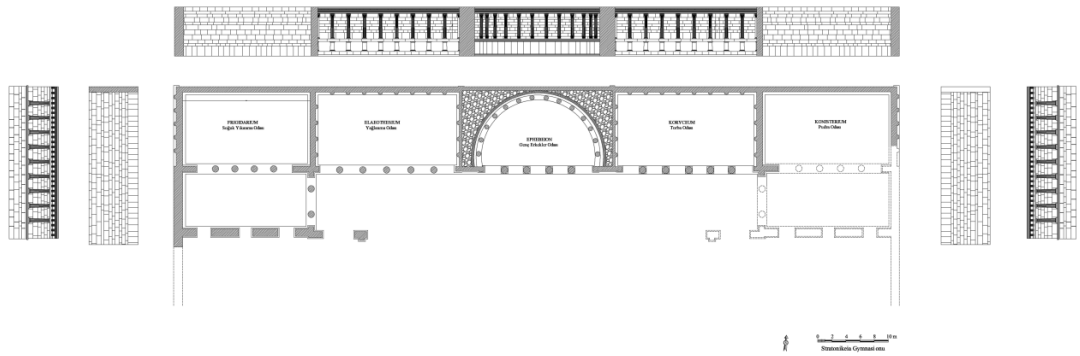
⁴³ Tırpan 198, 210.

⁴⁴ Crawford 2003, 83-107.

⁴⁵ Söğüt 2019, 72-73.

1.3.2 Gymnasium

Stratonikeia Antik Kenti Anadolu'nun en büyük gymnasionlarından birine sahiptir. Kentte kazıya başlanılan ilk yer olup⁴⁶. MÖ 2. yy'ın 2. çeyreğinde, tamamen mermer bloklar kullanılarak inşa edilmiştir⁴⁷. Yapının genişliği 105 m ve uzunluğunun 267 m⁴⁸ olduğu düşünülmektedir⁴⁹. Yapılan incelemeler sonucunda yapının, Roma Dönemi'nde tadilat geçirdiği, Bizans Dönemi'nde ise kentte yaşanan depremle birlikte yıkıldığı tahmin edilmektedir. Gymnasium'un kapladığı alanın büyük olması, kent merkezinde yer almasından dolayı yapılacak olan törenlerin, bayramların bu alanda yapıldığı bulunan yazıtlarla da desteklenmiştir⁵⁰.

Figür 5: Gymnasium Planı (Taşkiran 2011, Pln.2'den).

⁴⁶ Söğüt 2019, 56.

⁴⁷ Söğüt 2019, 58.

⁴⁸ Gymnasion'un dar cephesini oluşturan kısmın genişliği ise 105 m.dir (Söğüt 2019, 56).

⁴⁹ Söğüt 2010, 266.

⁵⁰ Varinlioğlu 1991, 219.

Figür 6: Gymnasium (Stratonikeia ve Lagina Kazı Arşivi)

Şu ana kadar yapılan kazılar sonucunda yapının kuzey bölümünün bir kısmı açığa çıkarılmıştır. Kazılan kısımda merkezde yarım daire biçiminde bir mekân ve bu mekânın her iki yanında ikişerden toplam 4 adet dikdörtgen planlı mekânlar yer almaktadır⁵¹. Söz konusu mekânlardan yarım daire şeklinde olan ve genç erkekler odası olarak adlandırılan *Ephebeion* bölümünde bilimsel dersler verildiği, dikdörtgen mekânlarda ise bedensel eğitimler gerçekleştirildiği düşünülmektedir⁵².

⁵¹ Söğüt 2019, 57.

⁵² Söğüt 2019,57.

1.3.3 Bouleuterion

Kent merkezinde doğu-batı yönlü dikdörtgen planlı⁵³ olan bouleuteriona giriş doğu kısımdan sağlanmaktadır⁵⁴. Kuzey duvarında dışta Latince ve içte Greekçe yazılar bulunmaktadır⁵⁵. Duvarın dış kısmında yer alan Latince yazıtta Diokletianus Dönemine ait (MS 284-305)⁵⁶, kentte ticari önemi olan malların listesi ve tavan fiyatları yer almaktadır⁵⁷. İç kısımdaki yazıtta ise Greekçe Menippos'un takvimi bulunmaktadır⁵⁸. Söz konusu takvimde ayların 28, 30 ve 31 çektiği belirtilmiş olup takvime ait ilk yılın günümüzden yaklaşık 3500 yıl öncesinde olduğu düşünülmektedir⁵⁹.

Figür 7: Bouleuterion, Hava Fotoğrafi (Sögüt 2012, 114).

⁵³ Sögüt 2019, 61.

⁵⁴ Boysal, 1981a, 194.

⁵⁵ Sögüt 2010, 266.

⁵⁶ Sögüt 2012c, 116.

⁵⁷ Sögüt 2010, 267.

⁵⁸ Menippos Ciceronun öğrencisi olup Stratonikeialı'dır. Takvimde ay isimleri ve gün sayıları belirtilmiştir (Sögüt 2019, 64).

⁵⁹ Sögüt 2019, 64.

Figür 8: Menippos'un takvim yazıtı (Sögüt 2012, 116).

1.3.4 Tiyatro

Tek diazomalı olarak inşa edilen Greko-Romen tipindeki tiyatro, yaklaşık olarak 12.000 kişilik bir kapasiteye sahiptir. Tiyatro ilk olarak Y. Boysal başkanlığındaki kazı ekibi tarafından 1980 yılında kazılmaya başlanmıştır⁶⁰. Tiyatronun cephesi kuzeyde yer alan antik şehir merkezine bakmaktadır. Sahne binası ve üst caveada çalışmalar devam etmektedir⁶¹.

Yapıya giriş tiyatronun doğu ve batı kısmında yer alan paradoslardan sağlanmaktadır. Orkestra çevresi ve üst diazomada kentlin saygın kişilerinin oturması için düzenlenen prohedrialar yer almaktadır. Orkestra⁶² bölümü ise at nalı planlı ve zemini mermer döşeme plakaları ile kaplıdır⁶³. Tiyatronun sahne binası üç katlı inşa edilmiş olup⁶⁴ hemen önünde proskene yer almaktadır. Sahne binasında da Dor ve Korinth sütunları kullanılarak, cepheye gösterişli bir görünüm kazandırılmıştır⁶⁵.

⁶⁰ Boysal 1981b, 70.

⁶¹ Sögüt 2019, 54.

⁶² Orkestra çapı 26 metredir.

⁶³ Sögüt 2014, 455.

⁶⁴ Sögüt 2014, 454.

⁶⁵ Sögüt 2019, 55.

Figür 9: Stratonikeia Tiyatrosu (Söğüt 2017, 157, Res.4'den).

1.3.5 Tapınak

Tapınak tiyatronun güneyindeki üst terasta⁶⁶ yer almaktadır. Peripteral planlı (6x9) ve İon düzeninde olup üç basamaklı bir alt yapı üzerine inşa edilmiştir⁶⁷. Kuzey-Güney yönünde inşa edilen tapınak 12.55 m. x 18.54 m. ölçülerine sahiptir. Yapı kalıntıları incelendiğinde tapınağın Erken İmparatorluk Dönemine ait olduğu anlaşılmıştır⁶⁸. Tapınağın tüm mimari elemanları depremin etkisiyle birlikte etrafa dağılmıştır. Görülebilen mimari kalıntılar arasında attik-ion kaide, İonik yivli sütun gövdesi, İon başlıkları, arşitrav-friz ve korniş blokları yer almaktadır⁶⁹.

⁶⁶ Tapınak terası tiyatronun hemen güneyinde yer alır. İçerisinde bulunan Augustus İmparatorlar tapınağı nedeniyle Augustus Kutsal Alanı olarak isimlendirilmiştir (Söğüt 2019, 45).

⁶⁷ Boysal 1987, 237.

⁶⁸ Boysal 1987, 237; Söğüt 2010, 267.

⁶⁹ Söğüt 2019, 52.

Figür 10: Augustus-İmparatorlar Tapınağı Mevcut Durumu
(Stratonikeia ve Lagina Kazı Arşivi).

Figür 11: Augustus-İmparatorlar Tapınağı 3D Çizimi
(Stratonikeia ve Lagina Kazı Arşivi).

1.3.6 Roma Hamamı-1

Stratonikeia antik kentinde arkeolojik bulgular ve epigrafik veriler ışığında kentte üç hamamın olduğu bilinmektedir. Söz konusu üç hamamdan ikisinin kalıntıları günümüze ulaşmıştır. Kentin batı bölümünde Roma Hamamı-1 olarak adlandırılan yapı yer alırken, Roma Hamamı-2 ise doğu bölüme daha yakın bir konumdadır⁷⁰.

Roma Hamamı-1, dörtgen ve düzensiz kenarlı kireç taşı bloklar kullanılarak inşa edilmiştir. Yapı kuzey-güney doğrultusunda uzanmakta olup odalar ise simetrik ve birbirine paralel olarak doğu-batı aksında yerleştirilmiştir⁷¹. Plan düzenlemesi olarak Laodikeia, Hierapolis ve Aphrodisias antik kentlerindeki hamamlar ile benzerlik göstermektedir⁷².

1.3.7 Latrina

Batı Cadde ile Roma Hamamı-1 arasında yer alan yapı 60 kişilik bir kapasiteye sahiptir. Yapıya giriş kuzeydoğu köşeden sağlanmaktadır. Orta bölümdeki sütunlu avlu, atık su kanalları, doğu ve güney bölümde yer alan oturma alanları, Latrinanın ana hatlarını ortaya çıkarmaktadır. Yapının son kullanım evresine ait mimari bloklar depremin etkisiyle sütunlu avlu içinde in situ şekliyle görülebilmektedir. Yapılan kazılar sonucunda oturma alanlarının bir kısmının mermer, bir kısmının ise ahşap olarak düzenlendiği tespit edilmiştir. Mimari bloklarının çoğunun kent içerisindeki başka yapılarda devşirme olarak kullanılmış olmalıdır. Ayrıca yapı duvarlarında görülebilen sıva kalıntıları, duvar yüzeyinde mermer kaplamaların kullanıldığını ortaya koymaktadır. Tespit edilen buluntular ışığında Latrina'nın, Roma İmparatorluk Dönemi sonrasında, Genç Antik Çağ'da kullanılmış olduğu düşünülmektedir⁷³.

⁷⁰ Söğüt 2019, 67.

⁷¹ Söğüt 2012a, 406.

⁷² Söğüt 2011, 200.

⁷³ Söğüt 2019, 86.

1.3.8 Batı Cadde

Kentin önemli iki caddesinden biri olan Batı Cadde⁷⁴, Gymnasion Propylonundan başlayıp doğu yönde devam etmektedir. 10 m. genişliğinde olan cadde bouleterionun kuzeyinden geçerek Kuzey Cadde ile bağlantı sağlamaktadır⁷⁵.

Figür 12: Stratonikeia, Batı Caddenin batıdan görünümü

(Stratonikeia ve Lagina Kazı Arşivi)

⁷⁴ Batı Cadde'den yazıtlarda Plateia olarak geçmektedir. Bkz. Söğüt 2019, 84.

⁷⁵ Söğüt 2019, 82.

1.3.9 Savunma Sistemi

Stratonikeia surları kent içerisindeki en erken yerleşim izlerinin kalıntılarında biridir. Kent İç Karia bölgesini kıyıya bağlayan stratejik bir noktada yer almaktadır. Bu nedenle askeri, siyasi ve ticari açıdan önemli bir coğrafi konumda olduğu için erken dönemlerden itibaren sur duvarları ile çevrilmiştir⁷⁶. Kentteki sur duvarları örgü teknikleri, duvar yapım teknikleri bakımından dört döneme ayrılmıştır. Bunlar Arkaik dönem surları, Hekatomnidler Dönemi (MÖ 4. yy), Hellenistik ve Roma Dönemi, Doğu Roma (Bizans) Dönemidir.

Arkaik Dönem surlarının yapı malzemesi olarak kayrak taş “şist” kullanılmıştır. Duvar kalınlıkları 2.40 metre olup, duvarların köşelerinde dörtgen, orta kısımlarında kırık ve moloz taşlar kullanılmıştır. Bu sur üzerinde yer alan kapılar ise bindirme tekniğinde yapılmıştır⁷⁷.

Hekatomnidler döneminde yukarı şehirde yer alan Arkaik Dönem surlarında tamirat yapılmış olup aşağı şehirde⁷⁸ ise şehri komple çevreleyen bir sur duvarı yapıldığı anlaşılmıştır. Aşağı şehirdeki sur yapımında kullanılan taşların ve yapım tekniklerinin aynısının yukarı şehirde de görülmesi bunu kanıtlar niteliktedir. Bu tamiratlar ve yeni inşa edilen sur duvarlarında ilk defa mermer kullanılmıştır⁷⁹.

Hellenistik ve Roma Dönemi’nde ise sur duvarlarında pek fazla bir değişiklik olmamış sadece saldırı ve deprem sonucunda tahribata uğrayan kısımlar düzeltilmiştir. Bu dönemde tadilat geçiren sur duvarlarından birisi; Kuzey Şehir Kapısı’nın batı bitişiğindeki düz kenarlı, düz yüzeyle, ince yonulu dörtgen mermer taşlardan çift sıra örülmüş olan duvarın olduğu bölümdür. Olasılıkla bu dönemde törensel önemi bulunan Kuzey Şehir Kapısı’nın olduğu yerdeki kapı yenilenmiş olmalıdır⁸⁰.

Kentin kuzeydoğusunda, Kulebaşı mevkiinde, Doğu Roma Döneminde ise Eski sur duvarları kullanılmaya devam edilmiştir. Çünkü eski sur duvarları geniş bir alanı kaplıyordu ve tümünü tamir etme ve güvenliğini sağlama oldukça güçlü. Bu nedenle daha küçük bir alanda savunma sistemi oluşturulmuştur. Kentin kuzeydoğu köşesinde daha kolay savunma ve güvenlik sağlayabileceklerini düşündükleri için küçük ve

⁷⁶ Tırpan 1990, 218-219.

⁷⁷ Tırpan 1990, 219.

⁷⁸ Aşağı şehir surlarında yapı malzemesi olarak Sarı taş (çört) kullanılmıştır. Duvar kalınlıkları yukarı şehirde 2.40 metre iken aşağı şehirde 3.00 metre olarak tespit edilmiştir (Tırpan 1990, 220).

⁷⁹ Söğüt 2019, 38-39.

⁸⁰ Söğüt 2019, 41.

korunaklı bir alan inşa etmişlerdir. Yeni yapılan alanda çoğu Roma İmparatorluk Dönemi'nden olmak üzere mimari bloklar kullanılmıştır⁸¹.

1.3.10 Diğer Yapılar

Stratonikeia Antik Kenti'nde 1977 yılından günümüze kadar olan kazılar sonucunda yukarıda bahsettiğimiz bilinen yapılar; şehir kapısı, Kuzey cadde, gymnasium, bouleuterion, hamam, tiyatro, tapınaktır. Bu yapıların dışında Beylikler Dönemi'nden bir hamam ile 19. ve 20. yy'a tarihlenen köy meydanları, cami, hamam, kahve, evler, dükkânlar ve yollar bulunmaktadır⁸².

⁸¹ Söğüt 2019, 42.

⁸² Söğüt 2010, 266.

1.4 Lagina Hekate Kutsal Alanı

1.4.1 Bulunduğu Yer

Antik dönemde Karia Bölgesi sınırları içerisinde kalan Lagina Hekate Kutsal Alanı Muğla İli, Yatağan İlçesi, Turgut mahallesinde yer almaktadır. Yatağan ilçesinin 10 km. kuzeybatısında bulunan bu alan, Turgut mahallesine 1 km. uzaklıktadır⁸³. Yapı kalıntılarının bulunduğu Kutsal Alan, korunagelmiş olan propylonun geçiş kısmına istinaden bölge halkı tarafından “Kapıtaş Mevkii” olarak bilinmektedir⁸⁴.

Figür 13: Lagina'nın Konumu (<https://www.google.com/maps'den>).

1.4.2 Tarihçesi

Bölgede yapılan çalışmalar sonucunda yerleşimler MÖ 3 bin yıla kadar uzanmakta ve burada yaşayan halkın ise bölgeye ismini veren ve Anadolu'nun yerli halkı olan Karia'lılar olduğu bilinmektedir. Eski Tunç Dönemi mezarlarından sonra, bölgede ele geçen en erken buluntuların Submiken Dönemine ait olduğu, Lagina çevresinde ise MÖ 8 yy.dan itibaren ise küçük yerleşimleri büyüdüğü ve yeni yerleşimlerin sayılarının artmaya başladığı görülmüştür. Bu gelişimle bağlantılı olarak kutsal alanlar da imar edilip, anıtsal büyük yapılar inşa edilmiştir. Lagina Hekate Kutsal Alanı içerisinde ele geçen buluntulara göre de alınan buranın tarihinin Geometrik Döneme kadar gittiği bilinmektedir⁸⁵.

⁸³ Tırpan-Söğüt 2005, 1.

⁸⁴ Gider 2012, 263.

⁸⁵ Şahin 1976, 23-24; Tırpan-Söğüt 2005, 3.

Kazılar sonucunda ele geçirilen buluntulara göre MÖ 5. yy.da kutsal alanın yaklaşık 600 m. kuzeybatısında Koranza⁸⁶ adında demosları olan bir kentin olduğu bilinmektedir. Söz konusu kent MÖ 4. yy.da bölgenin en önemli merkezinin bu kent olduğu biliniyordu. Lagina kutsal alanının da bu kentin demoslarından biri olduğu tahmin edilmektedir⁸⁷. Daha sonraki yıllarda ise Lagina, Stratonikeia'nın demosu haline gelmiştir. Bu değişikliğin MÖ 3 yy. ın 2. çeyreğinde Stratonikeia antik kentinin, Suriye kralı I. Antiochos tarafından imar edilip genişletilmesinden sonra olduğu görülmektedir⁸⁸.

Kent, MÖ 197 yılında Rodos hâkimiyeti altına girmiştir. Bu hâkimiyetin kanıtı olarak Lagina'da bulunan Hekate kültü ile Rodos Helios Rahiplerine ait kitabe gösterilebilir. MÖ 189 yılına ait bir kitabede ise Stratonikeia ile Rodos arasında sınır antlaşmasına Bargilia kentinin hakemlik yaptığı ve Rodos hâkimiyetinin uzun sürmediği bilinmektedir⁸⁹. Romanın MÖ 167 yılında yaptığı yardım sayesinde Karia'nın bütün kentleri bağımsızlığını ilan etmiştir. MÖ 143 yılında sınırlar yüzünden anlaşmazlıklar çıkmış ve Roma Senatosu da hakemlik yapmıştır. Bu düzene ise MÖ 130 da Bergama valisi Aristonios karşı çıkmıştır. Daha sonra ise Romalılardan korunmak için Stratonikeia'ya sığınmıştır⁹⁰. Mitridates MÖ 88 yılında Stratonikeia'yı zorla ele geçirmiş olup Mitridates'in yenilmesinden sonra şehrin Roma'nın müttefiği ve dostu olduğu senato kararıyla onaylanmıştır. Böylece kutsal alanın dokunulmazlığı Lagina'daki tapınağın duvarına kazınmıştır⁹¹.

1.4.3 Lagina Hekate Kutsal Alanındaki Yapılar

Kutsal alanın dört tarafı stolar ile çevrili olup 142x150 m. genişliğindedir. Alan içerisinde yapılan çalışmalar sonucunda en erken buluntular Geometrik Dönem'e ait seramikler, MÖ 5. yy. ın ikinci yarısına tarihlenen terracotta figürin parçaları ve naos sonrajından ele geçirilen sikkelerdir⁹².

⁸⁶ Aydaş 2018, 23.

⁸⁷ Şahin 1976, 23-24; Tırpan-Söğüt 2005, 3.

⁸⁸ Tırpan-Söğüt 2005, 10.

⁸⁹ Foucart 1890, 365, no:4; Tırpan- Söğüt 2005, 3-4.

⁹⁰ Jungholter 1989, 131-135; Tırpan-Söğüt 2005, 3-4.

⁹¹ Bean 2000, 88.

⁹² Büyüközer 2006, 9.

Alanda içerisinde kutsal alanda; giriş kapıları olan batı, güney propylon, kuzey kapı⁹³, Altar⁹⁴, Tapınak⁹⁵, Stoa⁹⁶, Naiskoslar, Macellum⁹⁷, Şapel, Kutsal Havuz⁹⁸ ve Bizans yapısı⁹⁹ ve diğer yapılar ile anıtsal heykel kaideleri¹⁰⁰ ve yazıtlardan varlığı bilinen rahip evleri¹⁰¹ yer almaktadır.

⁹³ Tırpan-Söğüt 2005, 12-13; Büyüközer 2015, 69-70.

⁹⁴ Tırpan-Söğüt 2005, 24.

⁹⁵ Tırpan vd. 2012, 181-199.

⁹⁶ Tırpan-Söğüt 2005, 10-11.

⁹⁷ Söğüt 2019, 266.

⁹⁸ Söğüt 2019, 273.

⁹⁹ Tırpan-Söğüt 2005, 46, 50.

¹⁰⁰ Tırpan 1999, 239, 240.

¹⁰¹ Şahin 1997, 105.

İKİNCİ BÖLÜM

KEMİK ALET KAVRAMI VE TARİHSEL SÜRECİ

2.1 Kemik Endüstrisi

Kemik (Osteology)¹⁰² insanlık tarihi boyunca dayanıklılığı¹⁰³, hafifliği, sağlam ve kolay ulaşılabilir olması nedeniyle alet ve süs eşyası yapımında ham madde olarak tercih edilmiştir¹⁰⁴. Arkeolojik kazılarda evcil ya da yabani birçok hayvana ait kemik bulunması bunu doğrular niteliktedir¹⁰⁵. Fakat insan kemiğinden yapılmış aletler de günümüze ulaşmıştır¹⁰⁶. Söz konusu bilgileri Prehistorik dönemlere ait üretim artıkları, işlenmesi yarım kalmış aletlerden öğrenmekteyiz¹⁰⁷. Neolitik Dönemden¹⁰⁸ itibaren kullanılan kemik aletler¹⁰⁹, o toplumdaki teknolojik gelişmeleri, insanların bilişsel yeteneklerini, sanatsal tasarımlarını bölgede yaşayan ve tüketilen hayvanlar hakkında bize bilgiler sunmaktadır. Kemiklerin üzerinde görülen kesik veya testere izleri kemik işçiliğinden kaynaklanan üretim atıklarına işaret etmektedir¹¹⁰. Sonuç olarak yapılan her alet o dönemde yaşayan insanların ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmiştir. Günümüze ulaşan aletlerin büyük bir kısmı taş gibi¹¹¹ sert ve yüzyıllara meydan okuyabilecek dayanıklılığa sahip organik malzemelerden yapılmıştır. Metal çağı öncesinde tahta, kemik, boynuz¹¹² (*antler*) gibi organik malzemeler alet yapımında sıklıkla kullanılmıştır. Tahta kolay yanabilen bir madde olduğu için fazla tercih edilmemiştir. Fakat kemik ve boynuz sert yapılarından ve kolay işlenebilir olmasından

¹⁰² White vd. 2012, 11.

¹⁰³ Bazı araştırmacılar kemiğin yüksek basınç altında bile oldukça dayanıklı bir malzeme olduğundan söz etmektedir. Geniş bilgi için bkz. Bartosiewicz- Choyke 2005, 321.

¹⁰⁴ Karaca 2009, 9; <https://halldorviking.files.wordpress.com> (10.03.2021).

¹⁰⁵ Yakar 2001, 437.

¹⁰⁶ Çoğunlukla kemik aletlerin anakaynağının hayvan kemiklerinden yapıldığı biliniyordu. Fakat bu tez Fransa'da Quina Mousterien mağarasında yapılan kazılar sonucunda ele geçirilen insan kemikleriyle değişmiştir (Verna-d Errico 2011, 145).

¹⁰⁷ Mac Gregor 1985, 44; De Cupere vd. 1992, 272; Henshilwood vd. 2001, 632.

¹⁰⁸ Barcın Höyükte yapılan kazı çalışmaları sonucunda Neolitik dönem kemik aletlere ilişkin çok sayıda örnek bulunmuştur (Erdalkıran 2015, 26).

¹⁰⁹ Çeşitli hayvansal dokulardan (kemik, diş, boynuz vb.) yapılan aletleri tanımlayan kavramların tümü kemik alet olarak nitelendirilmiştir. Geniş bilgi için bkz. Bacwell-d'Errico 2014, 950.

¹¹⁰ <https://halldorviking.files.wordpress.com> (10.03.2021).

¹¹¹ Avustralya'lı Arkeolog R. A. Dart tarafından ortaya atılmış bir düşünceye göre; taş teknolojisinden önce osteodontokeratik olarak tanımlanan ve kemik-diş-boynuz üçlüsünden yapılan aletlerin olduğu bir kültürün varlığı söz konusudur (Leakey 1981, 221-224).

¹¹² Özdoğan 2019, 199.

dolayı sıklıkla kullanılmıştır¹¹³. Kemik, ilk zamanlarda yalnızca alet yapımında kullanılırken zaman içerisinde boncuk, pendant gibi süs eşyası yapımında yaygın kullanılan bir ham madde¹¹⁴ haline gelmiştir.

Kemiklerin alet¹¹⁵ olarak kullanıldığına ilişkin ilk veriler, Batı ve Güney Afrika'da ele geçirilmiştir. Bulunan kemikler üzerinde yapılan analizler sonucunda kemiklerin alet olarak bilinçli bir şekilde yontulduğu, kazmak, kesmek ve termit¹¹⁶ (akkarınca) yakalamak, kök bitkileri kazımak amacıyla kullanıldığı anlaşılmıştır¹¹⁷. İlk kemik aletlerin beslenme amacıyla ortaya çıktığı fikri bilim dünyasında hâkimdir. Prehistorik Dönemde kemik iliğini çıkarmak¹¹⁸ için kırılan kemikler sonucunda irili ufaklı birçok parçalar meydana oluşmuştur. Söz konusu parçaların sivri kısımları delme (perforating), kazıma (scraping), yontma¹¹⁹ gibi işlemlerde kullanılmış olmalıdır. Tesadüfen gelişen kemik alet yapımı insanların evrim süreci ve düşsel zekâsının gelişmesi ile beraber şekillenmiştir. Zamanla günlük kullanım aletleri ve dinsel objeler Üst Paleolitik¹²⁰ Dönemden itibaren yaygınlaşmıştır¹²¹.

Kemik aletleri tanımlayan *Pieces Esquillee*¹²² sözcüğü ilk olarak 1906 yılında L. Bardon, Jean ve Amedee Bouyssonie tarafından önerilmiştir. Bu sözcük iki yüzeyli, iki karşıt ucu kırık, keskin kenarlı, düz veya eğri kenara sahip alet olarak literatüre geçirilmiştir¹²³. Üst Paleolitik Dönem¹²⁴ boyunca varlığını koruyan bu alet tipi dörtgen

¹¹³ Luik 2011, 36.

¹¹⁴ Kemik aletlerin yapılması için kasap ve mezbahalardan ham madde temin edilirdi (Mac Gregor 1985, 30).

¹¹⁵ Kemikleri alet olarak tanımlamak oldukça güçtür. Çünkü genel olarak tam ve bitmiş bir aleti tanımlamak kolayken bir ucu kopmuş veya parçalanmış kemikleri alet olarak adlandırmak kolay değildir. Çünkü kemik yapısı itibarıyla parlak bir görünüme sahip olduğundan doğal görünümü arkeologlara işlendiğini ve alet olarak kullanıldığını düşündürebilmektedir (Özdoğan 2019, 204).

¹¹⁶ Swartkrans, Sterkfontein ve Drimolen gibi arkeolojik sitelerden ele geçen kemik aletler termit tüketiminde kemik aletlerinin kullanımı doğrulamaktadır (Bulut 2018, 396).

¹¹⁷ D'Errico-Backwell 2009, 1772.

¹¹⁸ Hominidler; kemik iliğini elde etmek için kemiğin şaftını kırarlar (Gifford 1981, 406-407).

¹¹⁹ Knapping; Herhangi bir malzemedeki yapılmış hammadde üzerinde bir amaç doğrultusunda kırmaya, parçalamaya yönelik olarak gerçekleştirilen eylemlerin tümünü kapsamaktadır. İlk zamanlarda yapılan yontma işlemi teknolojinin gelişmesiyle birlikte çeşitlenmiştir. Söz konusu işlem iki şekilde uygulanmaktadır. Bunlar amaçlı yontma (*intentional knapping*) ve amaçsız yontma (*untintentional knapping*)dir (Baysal 2018, 153).

¹²⁰ Üst paleolitik dönem diğer evrelere göre kısa sürmesine rağmen teknolojik açıdan güçlü bir dönemdir. Bu dönemde günümüz insanına en yakın tür olan Homo Sapiens ortaya çıkmış olup taş aletler çok gelişmiş ve çeşitli biçimleri ortaya çıkarılmıştır. Taş alet teknolojisinin gelişmesine paralel olarak kemikten yapılmış iğne ve bız gibi işlevsel aletler yapılmış ve sıklıkla kullanılmıştır (Sevin 2003, 10).

¹²¹ Kaya 2002, 46; Baykara-Dinçer 2007, 85.

¹²² Semenov 1964, 149.

¹²³ Baysal 2018, 159.

¹²⁴ Scheinsohn 2010, 20.

şeklinde olup keski olarak kullanılan özel bir alettir¹²⁵. Bu aletler üzerinde yapılan analizlerden elde edilen veriler doğrultusunda bazılarının üzerinde kemiğin yağ dokusundan kaynaklandığı düşünülen parlak bir görünümün olduğu saptanmıştır. Ayrıca yanmış kemik kalıntıları, çeşitli hayvan türlerine ait kalıntılar, aşı boyası ve bitki kalıntılarının var olduğu gözlemlenmiştir. Sonuç olarak bu aletin sadece kemik alet yapma amacıyla kullanılmadığı tespit edilmiştir¹²⁶.

Alet (*instrou*) kelimesi, bir el işini veya mekanik bir işi gerçekleştirmek için şekillendirilmiş araçlar olarak tanımlanmıştır¹²⁷. İlk insanlarda yukarıda da değindiğimiz gibi herhangi bir nesneyi delmek, kazımak, ezmek, parçalamak ya da bir nesneyi daha kolay tutabilmek, süs eşyası yapmak, savunma niteliğinde kullanmak amacıyla kemiğe şekil vermişlerdir. Beslenmek amacıyla kemiklerden ilik çıkarmaya çalışmışlardır¹²⁸. Fakat bu işlem görüldüğü kadar kolay değildir. Çünkü sert bir nesne ile kemiği doğrudan kırarak bir hareket kemik iliğine ulaşmayı güçleştirebilmektedir. Bu nedenle kemiğin baş kısımları enine kırılarak kemik iliğine ulaşılmaktadır. Bunu düşünecek zekâyâ sahip insanoğlu zamanla alet yapmaya başlamıştır. İlk zamanlarda doğada bulunan ve hiçbir işlemde geçmeyen hayvanlara ait uzun kemikleri savunma amacıyla kullanmış ve alet türlerini ihtiyaçları neticesinde geliştirmiştir¹²⁹.

İlk aletler genellikle taşlardan yapılmıştır. İnsanlar nehir, dere yatağından ya da etrafta buldukları taşları birbirine sürterek yonga olarak nitelendirdiğimiz uçları sivri taş parçalarını yapmayı öğrenmişlerdir. Elde ettikleri bu sivri parçaları avladıkları hayvanları kesmek ya da etoburların avladıkları hayvanlardan kalan etleri kemiklerden sıyırmak, saldırı ve savunma, ağaç dallarını keserek onlara şekil verme toprağın altındaki suyu çıkarmak, yemişlerin sert kabuklarını kırmak için kullanmış olmalıdırlar. Jilet kadar keskin niteliğe sahip bu parçaları bıçak olarak kullanmışlardır. Zamanla taş alet teknolojisi gelişmiş¹³⁰ taştan el baltası gibi çeşitli aletler yapmışlardır. Bu aletlere

¹²⁵ Özçelik 2001, 92.

¹²⁶ Longejans 2012, 1694.

¹²⁷ Özdoğan 2019, 40.

¹²⁸ İnsanlar ilk zamanlardan beri kemiği biliyorlardı. Çünkü kemik bizim beslenmeden sonra artık olarak bıraktığımız bir nesneydi. Yaşadıkları alanlarda ölen hayvanlar, kedi, köpek gibi hayvanların yaşam alanına getirdiği kemikler, İnsanların avladıkları hayvanların kemikleri gibi birçok kemik doğal çevrede bulunuyordu. Bu nedenle hammaddeye ulaşmak için çaba harcamaya gerek duyulmayan bu malzemeyi insanlar sıklıkla kullanmışlardır (Özdoğan 2019, 196).

¹²⁹ Özdoğan 2019, 200.

¹³⁰ Alet teknolojisinin gelişmesi; insanların zamanla beyinlerinin büyümesine bağlantılı görülmektedir. (Çoşan 2016, 22-23).

sap yapma gereksinimi duymuşlar tahta, kemik ve boynuzu yoğun olarak kullanmışlardır¹³¹.

İlk taş endüstrisi Mode I olarak tanımlanmaktadır. Olduvan¹³² olarak da bilinen bu teknoloji Afrika kökenlidir. Bu teknoloji sayesinde çay çakıllarından iri boyutlu aletler yapılmış olup bu aletlerin çoğu kısmen işlenmiş ve kesici niteliğe sahiptir. Söz konusu teknoloji ilerledikçe günümüzden yarım milyon yıl önce Mode II olarak tanımlanan Acheulean ve Micoquian kültürleri ortaya çıkmıştır. Bu kültür; çeşitli yonga aletlerinde tercih edildiği, iki yüzeyi iyi işlenmiş¹³³, su damlası şekline benzer el baltaları ile emsal teşkil etmektedir. Dünya üzerinde Doğu ve Güney Asya dışında genellikle Afrika, Batı Asya ve Avrupa coğrafyalarında görülmüştür¹³⁴.

Son olarak ise Avrupa Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Asya Mode III Teknolojisine ait Mousterien ve Levollois adını verdiğimiz işleme tekniği gelişerek yeni bir kemik endüstri ortaya çıkmıştır. Bu teknik özel bir yonga üretim tekniğidir. Yontmadan önce şekil çekirdek üzerinde tasarlanmış yonga, dilgi ve uçların üretilmesinde kullanılmış olmalıdır. Mosterien¹³⁵ kültürünün gelişme aşamasında iklim şartları zorlaşmaya başlamıştır. Bunun sonucunda atalarımız olan Neanderthaller batı ve güneye doğru göç etmişler ve mağaralarda yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu göç sürecinde Avrupa'nın batısına geldiklerinde yeni bir alet teknolojisi ortaya çıkarmışlardır. "Chatelperron" adı bu yeni teknoloji sayesinde ayı, kurt ve geyik dişlerinin üzerine yivler¹³⁶ açılmıştır. Bu yivlere ise deri bağlanmış olup sosyal statü, dini ya da süs amaçlı kullanıldığı bilinen objeler yapılmıştır¹³⁷.

Alet yapan insanoğlu yabani hayatta daha başarılı olmuş ve üstünlük sağlamıştır. Hem kendisini değişime uğratmış hem de etrafını değiştirmiş böylece değiştirdiği çevreden kendisi de etkilenmiştir. Ayrıca daha hızlı beslenme fırsatı elde etmişlerdir. Örneğin yabani hayvanların keskin dişleri ile bile kıramadığı zengin proteine sahip kemik iliğini yaptıkları taş aletler ile kırarak beslenme olanağı elde etmiş olmalıdırlar.

¹³¹ Yalçınkaya 1989, 7.

¹³² Olduvan taş teknolojisi ismini Tanzanya Olduvai Gorge'den alır. Bu teknoloji içerisinde yer alan 4 alet mevcuttur. Bunlar; çekiç, tek yüzü işlenmiş satır, iki yüzü işlenmiş satır, yontulup şekillendirilmiş yongalardır. Bu aletlerin çoğu Homo Habilislerin yaşadığı dönem boyunca kullanılmıştır (Akın vd. 2004, 117-118).

¹³³ Yalçınkaya 2009, 7.

¹³⁴ Levin 2015, 222-313.

¹³⁵ Mosterien kültürünün Anadolu'daki izleri ise Antalya Karain Mağarası, Merdivenli Mağara, Kanal Mağarası, Adıyaman Şehremuz mağaralarında görülmüştür (Özdoğan 2010, 36).

¹³⁶ Kemik yapısı itibarıyla aşındırmaya, kesmeye çok uygun değildir. Genellikle işlenirken dokusuna uygun biçimde uzunlamasına çizilerek ya da kesilerek biçimlendirilir (Özdoğan 2019, 197).

¹³⁷ Levin 2015, 422.

Paleolitik Dönem’de yaşayan insan toplulukları doğayı olduğu gibi kabullenmişlerdir.

Fakat Alt Paleolitik Dönemde insanların (*Homo Erectus*¹³⁸) doğada bulunan maddelere bilinçli olarak müdahale yaptıkları anlaşılmıştır¹³⁹. Kazılarda tespit edilen buluntulardan anlaşıldığı üzere kemikler üzerinde bulunan kesikler veya işlemler; sembolik bir düzen veya kalıp oluşturmak, görüntüde bir düzen elde etmek amacıyla kontrollü ve planlı olarak yapıldıkları varsayılmaktadır¹⁴⁰.

Yeni bir şeyler yaratma yetisini kazanan insanoğlu çevresindekileri daha kullanışlı hale nasıl getirebilirim? Diyerek doğada bulunduğu tüm malzemeleri kullanarak zamanla test etmiş ve yapacağı aletin kullanımına yönelik olarak ham madde tercihinde bulunmuştur. Alet ile birlikte daha çok besinden yararlanma imkânı elde etmiş ve yapan kişilerin hayatı kolaylaşmıştır.

Kemik aletler hakkında çok az sayıda araştırma yapılmıştır. Kemiğin ham madde olarak kullanımından ilk olarak 1900’lü yılların başında söz edilmiştir. H. Martin¹⁴¹ adlı araştırmacı La Quina’nın Mousterian Dönemi’ne ait kemik buluntularını çalışmış ve bu tezi ortaya koymuştur¹⁴². Martinden sonra ise 1912 ‘de A. Breuil Güney Fransada Üst Paleolitik Dönemi tanımlayan bir sınıflandırma yapmış olup çalıştığı malzemeyi *fossil directeur* olarak bilim dünyasına aktarmıştır¹⁴³. Daha sonra ise giderek kemik çalışanların sayısı artmıştır¹⁴⁴. Geçmişten günümüze insanlar bize yaşadıklarına dair bir takım kanıtlar, izler bırakmışlardır. Kemik alet teknolojisindeki çalışmalar, bulunan kemikler üzerinde bilinçli olarak yapıldığı tespit edilen izler kapsamında başlamıştır¹⁴⁵.

¹³⁸ Homo erectusların dünya üzerinde yayılmaya başlaması ile birlikte kemiğin alet olarak kullanıldığı gösteren arkeolojik veriler artmıştır. Örneğin kemik sadece özel bir alet olarak kullanılmak yerine taş alet teknolojisinde aracı olarak kullanılan bir ham maddede olmuştur. Kemik taş alet teknolojisinde vurgaç olarak kullanılmıştır (Özdoğan 2019, 197).

¹³⁹ Bu dönemde yaşayan insanlar beyin kapasitelerinin gelişmesiyle birlikte avlanmak, yabani hayvanlardan kendilerini korumak ve günlük işlerinde kullanmak amacıyla çeşitli aletler yapmışlardır. Türkiye’deki Yarımburgaz ve Karain mağaralarında yapılan kazılar sonucunda elde edilen veriler bu görüşü desteklemektedir (Sevin 2003, 8).

¹⁴⁰ Kemik aletler üzerindeki bezemenin varlığına dair ilk kanıtlar Epi-paleolitik Döneme kadar uzanmaktadır. Bu kapsamda Direkli mağarasında ele geçirilen iğne örnek olarak verilebilir. Söz konusu iğnede çizgi bezemenin kullanıma ilk defa rastlanması bakımından önemlidir (Bulut 2018, 400).

¹⁴¹ Kemiği alet olarak kullanan ilk tür hominidlerdir (Scheinsohn 2010, 11).

¹⁴² Martin 1907a, 1907b, 1910; Scheinsohn 2010, 15.

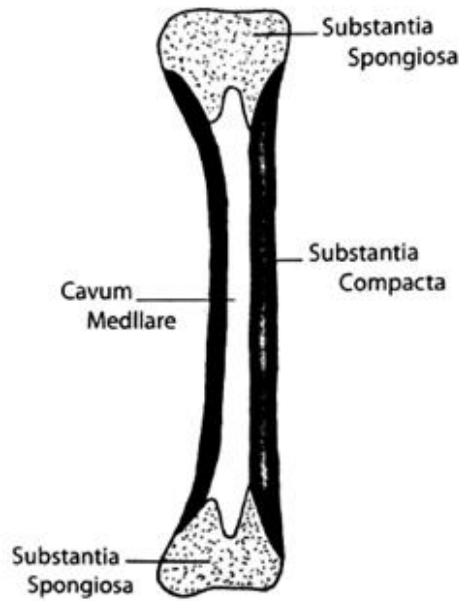
¹⁴³ Scheinsohn 2010, 15.

¹⁴⁴ Bunlar Newcomer 1977, Blaylock 1980, Campana 1980, Choyke 1983, Cole Will 1984, Mac Gregor 1985, Marrisas 1986, Nagy 1988 adlı çalışmalardır. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Scheinsohn 2010, 17.

¹⁴⁵ Lemoine 1994, 317.

2.1.1 Kemiğin Yapısı

İnsanın ve omurgalı hayvanların çatısını (iskeleti/skeletum) meydana getiren türlü biçimlerdeki sert organların ortak adı “kemik”¹⁴⁶ olarak tanımlanmıştır¹⁴⁷. Kemik¹⁴⁸ Latince de “os” sözcüğü ile anılmaktadır. Tekil anlamda “os” çoğul anlamda “ossa” sözcükleri kullanılır. Kemik dokusunun %33’ü organik (kollajen liflerden, protein, lipid ve glikozaminoglikanlardan oluşan temel maddeden) ve %67’si inorganik maddelerden oluşmuştur¹⁴⁹. Bu inorganik maddeler kalsiyum fosfat, kalsiyum karbonat, magnezyum fosfat, alkali tuzlar vb. olup kemiğin sarılığını; organik maddeler ise elastikiyetini sağlarlar¹⁵⁰. Bu iki cins madde kemik yapısının en ince ayrıntısına kadar çok sıkı şekilde iç içe bulunurlar.

Figür 14: Kemiğin Yapısı (Karaca 2013, 240, Fig.1’den).

¹⁴⁶ Kemik, hidroksiapatit, protein ve yağlardan oluşan, mineralleşmiş bir bağ dokudur. Sıklıkla fildişi türevi olarak kullanılan sert kemik, içinden sıvıların geçtiği bir dizi kanalla geniş ölçüde donatılmıştır. Bu yapı, Havers Sistemi (*osteon*) olarak bilinir. Havers kanalları, cilalanmış bir kemik yüzeyinin 10x büyütme gücüne sahip bir el merceği incelenmesiyle görülebilir. Bu kanallar, çukurluklar ya da çizik benzeri düzensizlikler olarak görünürler. Bu görünümleri sıklıkla, çukurlukların duvarlarına yapışan renksiz organik maddenin varlığıyla göze çarpar (Guyton 2014, 70).

¹⁴⁷ Akalın vd. 2008, 782; Topaloğlu vd. 2017, 62.

¹⁴⁸ Kemik, ara maddeye (*matriks*) kalsiyum hidroksi apatit kristallerinin çökmesi ile kemik oluşur. Kemik üç çeşit hücreden oluşmaktadır. Bunlar; matriks içinde laküna adı verilen boşluklarda bulunan osteositler, Matriksin organik kısımlarının sentezini yapan osteoblastlar, kemiğin eritilerek emilmesi ve yeniden modellenmesi ile ilgili, çok çekirdekli dev hücreler olan osteoklastlar (Guyton 2014, 67).

¹⁴⁹ Clair 2003, 1.

¹⁵⁰ Kemiğin kalsiyumu ortadan kaldırıldığında şekli aynı kalır ancak esnek bir yapıya sahip olmaktadır (Sunay 2010, 32).

Kemikler biçimlerine göre beş gruba ayrılmaktadır. Bunlardan ilki uzun kemik olarak bilinen tıp literatüründe *ossa longum/longa* olarak adlandırılan kemiklerdir¹⁵¹. Bu kemiklerin uzunluğu genişliğinden Fazla olup kemik alet yapımında en yaygın kullanılan grubu oluşturmaktadır. Bu gruba örnek verecek olursak; kol (humerus) ve uyluk (Femur)¹⁵², ikincisi süngerimsi¹⁵³ (spongiyöz) yapıya sahip olan *ossa breve/brevia* (kısa kemikler)¹⁵⁴ örneğin; el (*ossa karpi*) ve ayak (*ossa tarsi*), üçüncüsü ise kemik zarı¹⁵⁵ altında sıkı kemik dokusu ve bunun ortasında süngerimsi kemik dokusu yer alan, kırmızı kemik iliği ile dolu olan *Ossa planum /plana* (yassı kemikler) örneğin kürek kemiği (scapula)¹⁵⁶, kalça kemiği (koksa), kafa kemikleridir¹⁵⁷. Bu üç gruba ek olarak uzun, kısa ve yassı kemik tiplerinden herhangi birine uymayan, belli bir şekli olmayan kemikler düzensiz kemikler (*Ossa irregulare*)¹⁵⁸, bazı tendonlar¹⁵⁹ ile kasları kemikleri bağlayan Fibröz bağlar içinde bulunan Susamsı kemikler¹⁶⁰ (*Ossa Sesamoidela*)¹⁶¹ ve içerisinde hava dolu boşluklar bulunan havalı kemikler (*Ossa Pneumaticum*)¹⁶² sayılabilir.

Kemiklerin üst kısmını periost¹⁶³ adı verilen ince bir zar kaplamaktadır. Bu zar kemiği besler, kırılan kemikleri onarır; ayrıca uzun kemiklerin enine doğru büyümesini sağlar.

Kemikler genellikle beyaz renkte olmasına karşın kişinin damarlarında bulunan kana göre sarımtırak-pembe renkte de olabilmektedir¹⁶⁴.

2.1.2 İşlenmek için Kemik Seçimi

Günümüzden yaklaşık 16.000 yıl önce insanlar avcı toplayıcı olarak ilkel bir yaşam sürüyorlardı. Avlanmada ilk olarak doğada bulunan malzemeleri

¹⁵¹ Arıncı-Erhan 2016, 5.

¹⁵² Karol 1963, 264.

¹⁵³ Kemik, süngerimsi yapısı sayesinde hem hafif hem de esnek bir yapıya sahiptir.

¹⁵⁴ Arıncı-Erhan 2016, 6.

¹⁵⁵ Topaloğlu vd. 2017, 65.

¹⁵⁶ Karol 1963, 169.

¹⁵⁷ Arıncı-Erhan 2016, 6.

¹⁵⁸ Arıncı-Erhan 2016, 6.

¹⁵⁹ Arıncı-Erhan 2016, 6.

¹⁶⁰ Bahadır-Yıldız 2004, 72.

¹⁶¹ Arıncı-Erhan 2016, 6.

¹⁶² Arıncı-Erhan 2016, 6.

¹⁶³ Periost, bir bağ dokusu kılıf oluşturur ve kemik dokuya Sharpey lifleri ile sıkıca tutunmuştur (Guyton 2014, 67).

¹⁶⁴ Arıncı-Erhan 2016, 1.

kullanıyorlardı¹⁶⁵. Avladıkları hayvanları besin olarak tüketirken onlardan kalan kemikleri avlanmak için alet yapımında kullanmayı öğrenmişlerdir¹⁶⁶. Kemiğe alternatif olarak fildişi de kullanılmıştır. Fakat nadir bulunmasından dolayı kemik daha yaygın bir kullanıma sahiptir.

Antik Çağ insanları daha çok yaşadıkları coğrafyada bulunan sığır (*Bos Tuoros*), köpek (*Canis Lupus Familiaris*), domuz (*Suidae*)¹⁶⁷, eşek (*Equus asinus L.*), at (*Equus cabalus*), koyun (*Ovis aries L.*), keçi (*Capra hircus L.*)¹⁶⁸, deve (*Camelidae sp.*), geyik (*Cervidae sp.*) gibi hayvanların¹⁶⁹ kemiklerini ve boynuzlarını¹⁷⁰ alet veya süs eşyası yapımında kullanmışlardır. Arkeolojik kazılarda bulunan besin artıkları da bu görüşü desteklemektedir¹⁷¹.

Bu iş için genellikle uzun kemikler¹⁷² tercih edilmesine rağmen¹⁷³ temel iskelet sisteminde bulunan diğer tüm kemikler de alet yapımı için tercih edilmiştir. Bu kemikler arasında kemik alet yapımına konu olan ve sıkça karşımıza çıkan bazı kemiklerden söz edersek; Astragalus: Aşık kemiği, Calcaneus: Topuk kemiği, Cranial: Kafatası, Diaphysis (Diyafiz): Uzun kemiklerde ortada eklem bağlantısı olmayan kısım, Epiphysis (Epifiz): Uzun kemiklerde kemik ucu¹⁷⁴, Femur: oyluk kemiği, Humerus: Ön kol kemiği, İlium: Kalça kemiği, Mandibula: Alt çene kemiği, Matapodialis: Ön ayak ve arka ayak tarak kemikleri, Matarcarpus: Ön ayak tarak kemiği¹⁷⁵, Matatarsus: Ayak tarak kemiği¹⁷⁶, Pelevis: Leğen kemiği, Phalanges: Parmak kemikleri, Post Cranial: Kafa dışındaki beden iskeleti, Radius: Döner kemik¹⁷⁷, Scapula¹⁷⁸: Kürek kemiği¹⁷⁹, Tibia¹⁸⁰:

¹⁶⁵ İnsanoğlu açlık güdüsünün getirdiği yiyecek bulma eylemi ile ilk olarak leş yiyiciliğe başlamış ve kemikten fayda sağlamıştır. Kemikten ilik elde etmek amacıyla kemikleri parçalara ayırmış, kemik yüzeyinde delik açma, yakma ve kazıma şeklinde gelişen eylemler doğrultusunda ilk aletleri yapmaya başlamışlardır (Baysal 2018, 153).

¹⁶⁶ Kemiğin doğal ortamda kolayca bulunabilir, işlenmesi taşa nazaran daha kolay bir malzeme olmasından dolayı ilk çağlardan günümüze kadar tercih edilen ham maddelerden biri olmuştur. Prehistorik Dönem'den itibaren başlayan kemik üretim teknolojisi, Roma Dönemi'nde atölyelerde, küçük tezgâhlarda veya işliklerde zanaatkar tarafından şekil verilen ham madde olarak tercih edilmiştir (Karaca 2009, 9).

¹⁶⁷ Hammon 2005, 40.

¹⁶⁸ Jacomet-Schibler 2001, 60-68.

¹⁶⁹ Semenov 1964, 145.

¹⁷⁰ Boynuzlarda kemikler gibi sert bir dış tabakaya ve süngerimsi bir iç kısma sahiptir (<https://halldorviking.files.wordpress.com>, 10.03.2021).

¹⁷¹ Mac Gregor 1985, 31; Legrand Pineau- Sidéra 2010, 57.

¹⁷² Alet yapımında sıklıkla hayvanların ön (Metacarpal) ve arka bacağın alt kısmı (Metatarsal), Radia-Ulna (ön üst bacak ve Tibia (arka üst bacak) kemikleri kullanılmıştır (Clair 2003, 2).

¹⁷³ Legrand Pineau- Sidéra 2010, 57.

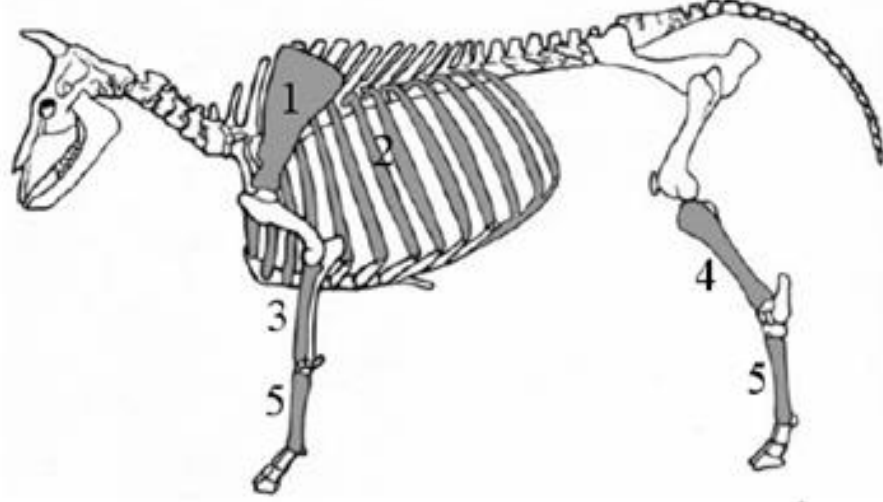
¹⁷⁴ Guyton 2014, 68.

¹⁷⁵ Karol 1963, 206.

¹⁷⁶ Karol 1963, 81.

¹⁷⁷ Karol 1963, 76.

Kaval kemiği (arka üst bacak)¹⁸¹, Vertebrae: Omur kemiğidir¹⁸². Kemiği işleyecek olan zanaatkâr istenilen malzemenin boyutu ve kalınlığına göre bir kemik seçmektedir¹⁸³. İlk kemik aletler Paleolitik Dönemde karşımıza çıkmaktadır¹⁸⁴.

Figür 15: Alet yapısında kullanılan bazı kemikler. 1)Scapula (Kürek Kemiği), 2) Ribs (Kaburga), 3) Ulna, 4) Tibia, 5) Metapodials

(<https://halldorviking.files.wordpress.com>).

Kemik işlenirken dört evreden geçmektedir. İlk olarak yukarıda bahsettiğimiz gibi yapılacak olan malzemenin boyutuna ve kullanım amacına yönelik olarak bir kemik seçilir. Örnek verecek olursak spatula, kaşık gibi uzun ve geniş aletler için yapıca iri hayvanların kaburga (Costae)¹⁸⁵ ve bacak kemikleri kullanılırken; iğne, bız gibi küçük aletler için küçük hayvanlara ait el ve ayak tarak kemikleri, sap yapmak için ise hayvanların boynuzları tercih edilmiştir.

İkinci aşamada ise seçilen kemik yonga ve dilme yöntemiyle (*chopping*)¹⁸⁶ yapılmak istenen aletin ana hatları alınır. Yongalama (*Flaking*) daha çok kaba ve büyük aletlerin yapımında kullanılmakta olup sivri uçlu bir taş alet yardımıyla ham maddeden uzun kenarı boyunca uygulanır. Söz konusu yöntem Paleolitik Dönem'den itibaren

¹⁷⁸ Üst bağlantı kemiklerinden dorsal tarafta olup vücudumuzda 2-7 kaburgalar hizasında bulunur. Biçimsel olarak yassı bir kemiktir. İki yüzü, üç kenarı ve üç de açısı vardır (Arıncı-Erhan 2016, 6).

¹⁷⁹ Arıncı-Erhan, 2016, 6.

¹⁸⁰ Bu kemik genellikle iğne kutuları yapmak amacıyla kullanılmıştır (Deschler-Erb 1998, 23).

¹⁸¹ Dayaklı ve kalın bir yapıya sahip olan bu kemik diz ile ayak bileği arasındaki iki kemikten iç tarafta olandır (Karol 1963, 140).

¹⁸² <https://halldorviking.files.wordpress.com> (10.03.2021).

¹⁸³ Hüryılmaz 2006, 37.

¹⁸⁴ De Cupere vd.1992, 274.

¹⁸⁵ Göğsü çevreleyen ve omurlar iler birleşen kemiktir (Karol 1963, 79).

¹⁸⁶ Bu yöntem daha çok boynuz gibi ham maddeleri enine kıymak amacıyla kullanılmıştır.

boynuz ya da mamut dişi gibi sert maddeleri parçalara ayırmadan önce ham maddeyi inceltmede kullanılmaktadır¹⁸⁷. Dilme yönteminde ise kemik üzerine yivler açıldıktan sonra, bu yivler dilinerek dikey yongalar elde edilir. Her iki yöntem için de taş veya kemik keski kullanılmış olmalıdır.

Üçüncü aşamada ortaya çıkarılan yonga ve dilgiler¹⁸⁸ dördüncü aşama olan kazıma, sürtme ve yontma işlemiyle şekillendirilir.

Paleolitik Dönemde başlayan deri işliği sayesinde insanlar deriyi parçalamak için birtakım kesici aletlere ihtiyaç duymuştur. Böylece avladıkları hayvanların uzun kemiklerinden yarma tekniği ile uzun parçalara ayırmış ve bunları ufak bir işlemden geçirdikten sonra bız¹⁸⁹ olarak adlandırdığımız kesici aletlere dönüştürmüşlerdir. Bızlar Üst ve Orta Paleolitik Dönemde yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Alt Paleolitik¹⁹⁰ dönemde ise hiçbir işlemden geçmeyen, doğada kendiliğinden var olmuş ucu sivri kemikleri bız olarak kullanmış oldukları varsayılmaktadır. Paleolitik Dönem sonlarında ise bızlardan daha ince sivri uçlu aletler yapmışlar ve bunları dikme¹⁹¹, delme işlemlerinde kullanmışlardır¹⁹².

2.1.3 Kullanılan Yöntemler

Kemik işleme teknikleri yumuşatma¹⁹³, işlenmeyecek kısmın çıkarılması¹⁹⁴, yongalama, kazıma, yontma (*whittling*) ve sürtme şeklinde gerçekleşmektedir.

Kemik içerisindeki inorganik maddelerden dolayı sert bir yapıya sahiptir. Bu nedenle işlenmesini kolaylaştırmak için belirli bir süre suda¹⁹⁵ bekletilerek işleme uygun hale getirilir¹⁹⁶. Kemiğin suda¹⁹⁷ bekletilmesiyle¹⁹⁸ içerisinde bulunan anorganik

¹⁸⁷ Semenov 1964, 154.

¹⁸⁸ Yalçınkaya 1989, 25.

¹⁸⁹ M. Brézillon'un tanımına göre; bir ucu uç şeklinde biçimlendirilmiş, karşı ucunda az çok biçimlendirilmiş bir tutmağı olan kemikten alettir (Piel-Desruisseaux 1986, 205).

¹⁹⁰ Alt paleolitik dönem fildişi ve kemik noktaları için bkz. Villa-D'errico 2001, 73.

¹⁹¹ Örnek vermek gerekirse gözlü iğne yapmak için doğada bulunan boynuzu testere kullanarak dilimlere ayırmışlardır. İp geçirmek için ise kemiğin üst kısmına delik açmışlardır. Gözü açtıktan sonra dış kısmına cila yapılmıştır (Karaca 2009, 13).

¹⁹² Steinbring 1966, 576-579; Christidou-Legrand 2005.

¹⁹³ Osipowicz 2007, 3.

¹⁹⁴ Semenov 1964, 147.

¹⁹⁵ Kemikleri suda beklettiğimizde kemiğin esas şeklinin değişmediğini görmekteyiz. Ancak yumuşak bir kıvam kazanan elastik oluşumun kolayca eğilip bükülebildiği tespit edilmiştir (Cnotliwy 1956, 152-154; New Comer 1976, 293; Mac Gregor 1985, 63; Wescott, 1999, 74; Lindemann 2000, 8; Schibler 2001, 52; Arıncı-Erhan 2016, 2).

¹⁹⁶ Semenov 1964, 159; Me Gregor 1985, 63.

¹⁹⁷ Kemik suda ne kadar uzun süre bekletilirse işlemek o kadar kolaylaşmaktadır (Osipowicz 2007, 6).

¹⁹⁸ Suda bekletilme süresi kemiğin kalınlığıyla doğru orantılıdır (Osipowicz, 2007, 6).

tuzlar eriyerek organik maddelere bağı olan elastikiyetlik korunmuş olmaktadır¹⁹⁹. Bu işlemden önce kemiğin üzerindeki etlerden iyice sıyrılmış olmasına dikkat edilmelidir²⁰⁰. Nitekim yapılan kemik aletler bölgenin faunası ile bağlantılı ise bu işlem doğal olarak yapılmaktadır. Söz konusu bu yöntemin Prehistorik Dönemden itibaren kullanıldığı bilinmektedir. Daha sonra yumuşayan kemik üzerinde şekil verme işlemine başlanır²⁰¹. Su²⁰² yerine bazen asidik (sirke vs.) bir çözeltide kullanıldığı tahmin edilmektedir. Kemik bu çözeltide belli bir süre bekletildiğinde içindeki inorganik maddeler eriyerek sertliğini kaybeder ve daha kolay işlenebilecek düzeye getirilir²⁰³. Eğer malzeme için avlanan hayvanların boynuzları kullanılacaksa, işlem başlamadan önce hiçbir hazırlık gerekmemektedir²⁰⁴. İşlenecek kemik yeni avlanmış bir hayvana ait ise kemiğe şekil vermek kolay olduğu için; herhangi bir işlemden geçirmeksizin direkt işlenebilmektedir²⁰⁵.

Eğer kemiği suda²⁰⁶ bekletmek yerine yakarsak²⁰⁷ bu işlemin tam tersini uygulamış oluruz. İşlem sonucunda kemiğin içerisinde bulunan ve kemiğin elastik olmasını sağlayan organik maddeler tahrip olur. Bu nedenle kolayca dağılabilir hale gelir²⁰⁸.

İşlenecek kemik yağlı ise yıkanıp bir müddet suda bekletilir²⁰⁹. Daha sonra güneş ışığında kuruması sağlanarak biraz yağdan arındırılabilir. Böylece kemik içerisinde bulunan gres yağı seviyesi, çalışılan kemiğin dökülmesini engellemektedir²¹⁰. Günümüzde de kemiklerin işlenmesi için 8 aylık bir süreye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu süre zarfında kuruyan kemik daha kolay şekil alabilmektedir.

¹⁹⁹ Taşbaş 2001, 3; Arıncı-Erhan 2016, 2.

²⁰⁰ Me Gregor 1985, 44; De Cupere vd. 1992, 27.

²⁰¹ Kemik ve boynuz fiziksel olarak kesilerek veya birleştirilerek değiştirilebilmektedir.

²⁰² Z. Parras kemiklerin etlerinden ayırmak için yaklaşık olarak on yedi hafta bekletilmesi gerektiğini, savunmaktadır (Parras 2000, 864).

²⁰³ Dursun 1986, 4; Karaca 2013, 237.

²⁰⁴ <https://halldorviking.files.wordpress.com> (10.03.2021).

²⁰⁵ Semenov 1964, 159.

²⁰⁶ Kemiklere şekil vermek için suda bekletme etkili bir yöntem olmasına rağmen bazı kemikleri işlemek için sadece suya daldırıp çıkarmak yeterlidir. Örneğin Büyükbaş hayvanların Tibia kemikleri Osipowicz 2007, 6.

²⁰⁷ MS 2. yüzyılın ikinci yarısında Pausanias (5.12), “*hem öküzlerin boynuzları hem de fillerin dişleri ateş yardımıyla düzleştirilebilir ve istenen şekle sokulur*” demektedir. Theophilos (*De diversis artibus* 3.93) ise fildişinin sirke veya şarap içinde ısıtılmasını, ateş üzerinde yağ ile ovulmasını, ardından da düzleştirmek için deriye sarılmasını tavsiye eder.

²⁰⁸ Arıncı-Erhan 2016, 2.

²⁰⁹ Antik dönemde kemikleri işleyebilmek için su veya asitin kullanıldığı tahmin edilmektedir. Fakat bu düşüncüyü destekleyecek herhangi bir delil tespit edilememiştir (Mac Gregor 1985, 63).

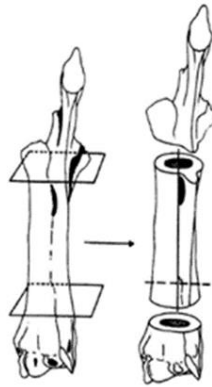
²¹⁰ <https://halldorviking.files.wordpress.com> (10.03.2021).

Figür 16: 15.yy'a ait Torna Tezgâhı betimlemesi (Karaca 2013, 244, Fig. 10'dan).

Kemik alet üretimini tamamlayan insanoğlu yaptığı aletin daha kolay kullanılması, göze daha güzel gözükmesi amacıyla birtakım teknikler uygulamaya karar vermiştir. Bu tekniklerden bahsedecek olursak;

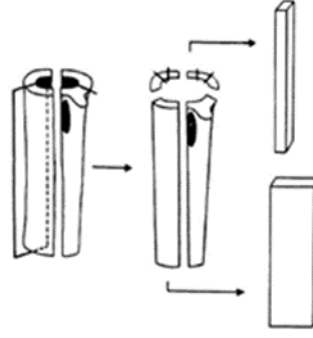
Kemik üzerinde yapılan ilk işlem sert bir cisim yardımıyla istenmeyen kısımların kırılarak çıkarılmasıdır²¹¹. Fakat bu işlem sadece uzun kemiklere uygulanmış olmalıdır. Olasılıkla küçük boyutlu eserlerin bu yöntemle parçalanabileceğinden dolayı büyük boyutlu alet yapımında tercih edilmiş olmalıdır²¹².

Figür 17: Kemiğin istenmeyen kısımlarının kesilmesi (Karaca, 2013, 242, Fig. 6'dan).

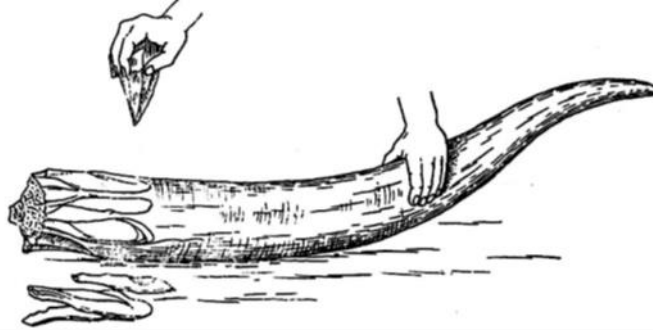
²¹¹ Sert bir cisim yardımıyla istenmeyen kısımların atılması vurma-darbe (percussion) yöntemi ile sağlanmaktadır. Arkeolojik kazılarda bulunan kafatası, pelvis (leğen kemiği), omuz kemiği gibi uzun düz ve yassı kemiklerin vurgaç yöntemi ile şekillendirilerek kenarları boyunca işlendiği bilinmektedir. Örneğin Karaca kafatasları çok sık olarak sıvı kabına dönüştürülmüş ve Breuil'e göre su içmek amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir (Baysal 2018, 154).

²¹² Semenov 1964, 147; Baysal 2018, 154.

Figür 18: Kemiğin Parçalara Ayrılması (Karaca 2013, 243, Fig. 7'den).

Yongalama²¹³ (Yonga çıkarma aşaması)²¹⁴ ile şekillendirmede ise taş keski yardımıyla kemikten irice parçalar elde edilmektedir. Bu yöntem genellikle büyük boyutlu alet yapımında kullanılmıştır²¹⁵. Yongalamanın tamamlanmasının ardından rötuşlama ile alete son görünümü verilerek düzenlemeler yapılmaktadır.

Figür 19: Yongalama Tekniği (David 2004, 130, Fig.'4 den).

Kazıma²¹⁶ yöntemiyle ise kemiğe şekil verilmektedir. Bu işlemle çakmak taşı bir dilginin dik açıyla tutularak ileri ve geri doğru hareket ettirilmesiyle yüzeyinin düzeltilmesi ile sağlanmaktadır²¹⁷.

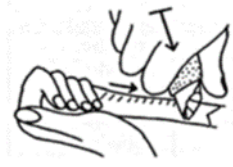
²¹³ Orta Paleolitik Dönemde yeni bir yongalama stili gelişmiştir. “Whittling” olarak adlandırılan yöntemle kemiğin yüzeyinden kabukların kaldırılması ve soyulmasıyla yüzeysel bir inceltme yaparak şekil verme işlemi ortaya çıkarılmıştır (Baysal 2018, 155).

²¹⁴ Baysal 2018, 153.

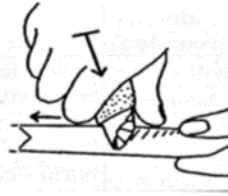
²¹⁵ Efe 1998, 290.

²¹⁶ İşlenmiş olan kemik objenin üzerine desen veya yazı yapılacakla bunlar kazıma yöntemi ile yapılmaktadır. Eğer kazılan kısımların daha belirgin olması isteniyorsa oyulan kısmın içi boya ile boyanmaktadır (Marangou 1976, 26).

²¹⁷ Semenov 1964, 159.

Figür 20: Kazıma Tekniği (David 2004, 130, Fig.4'den).

Figür 21: Kazıma Tekniği (David 2004, 130, Fig.4'den).

Yontma²¹⁸ işlemi de şekillendirme esnasında tercih edilen yöntemler arasındadır. Çakmak taşı dilgi yardımıyla kemiğin üzerinde dar bir açıyla tutularak mümkün olduğu kadar kalın tabakalar çıkarılmasıyla yapılır. Bu yöntem çoğunlukla kemik ile insan şeklinde yapılmış hayvan figürlerinde kullanılmıştır²¹⁹.

Son şekil verme işlemi ise sürtme tekniğidir. Bu teknik Üst Paleolitik Dönem boyunca özellikle şekil vermenin en son aşamasında kullanılmıştır. İngilizce *Grinding*²²⁰ olarak bilinen teknik; kemiğin aşındırılarak şekillendirilmesi ya da yüzeysel parlaklığının sağlanmasıdır²²¹. Bu teknik kendi içinde iki temel yöntem barındırmaktadır. Bunlardan ilki ip veya sicim kullanılarak parça çıkarılmak veya düzleştirmek istenilen bölgeye ip veya sicim geçirilir. Daha sonra bu ip/sicim zıt yönlerde hareket ettirilerek kemik yüzeyinde aşındırma yapılarak istenilen şekil sağlanır. Diğer yöntemde ise kemik bir taşa sürtülerek uygulanmaktadır²²². Kemikler, balık pulu ile zımparalanarak²²³ parlatılmakta (*polishing*) ve üzerindeki pürüzler

²¹⁸ Yontma işlemi ilk olarak Doğu Afrika *Olduvai Gorge hominid* sitinde kullanılmıştır. Bu kelime yontarak alet yapmak anlamına gelmektedir (Baysal 2018, 152).

²¹⁹ Efe 1998, 291.

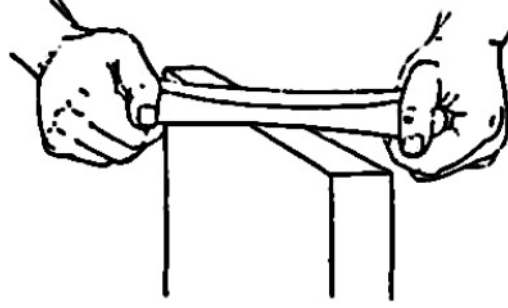
²²⁰ Güney Afrikada Swartkrans, Sterkfontein ve Drimolen sit alanlarında yaklaşık olarak 2 milyon yıla tarihlendirilmiş *grinding* tekniği ile üretilmiş kemik aletler bulunmuştur (D'Erreco ve Backwell 2009).

²²¹ Ayengin 2006, 110.

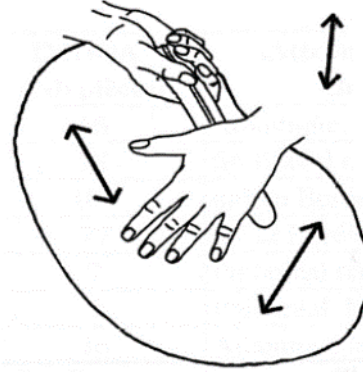
²²² Davis 1982, 110.

²²³ Kemik aleti zımparalamak için balık pulu dışında literatüre oluklu taşlar olarak geçen Grooved Stones olarak bilinen taşlarda kullanılmaktadır. Bu taşlar, Güneybatı Asya'dan Kuzey Afrika'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada görülmektedir (Bulut 2016, 4).

(*smoothing*) giderilmektedir²²⁴. Son olarak ise siyah boya ile üzerinde yazı veya resim bulunan objeler boyanmaktadır²²⁵.

Figür 22: Sürtme (i.Grinding) Tekniği (Semenov 1964, 188).

Figür 23: Parlatma (i. Polishing) Tekniği (David 2004, 130, Fig.4'den).

Yukarıda bahsettiğimiz²²⁶ tüm bu işlemler uygulanırken bıçak, testere²²⁷, keser, balta, keski ve satır²²⁸ gibi taştan yapılmış aletlerde kemik zanaatkârları tarafından kullanılmıştır²²⁹. Kullanılan aletler, ortaya çıktıkları dönemden günümüze dek, pek fazla bir değişikliğe uğramadan gelmiştir. Bunun nedenlerini incelediğimizde malzemenin ve şekil verme tekniğinin geleneğe bağlı olarak devam ettiğini görmekteyiz. Kullanılan başlıca aletler ise şöyle sıralanabilir;

²²⁴ Mac Gregor 1985, 58; Ayolan 2005, 139.

²²⁵ Marangou 1976, 26.

²²⁶ Kemik alet haline dönüştürülmesi sırasında tüm bu işlemlere ek olarak Drilling-PerForating/Delme, delik açma, Carving/Oyma; Sharpening/Keskinleştirme-bileme; Grooving/Oluk-yiv açma vb. için bkz. Efe 1977, 29.

²²⁷ Kemikler kontrollü bir şekilde ahşap kesmede kullanılan demir testere ile kesilir ve istenmeyen kısımlar çıkarılırdı (Ayolan 2005, 133).

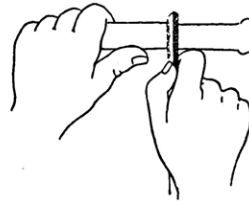
²²⁸ Satırlar genellikle çay taşlarının tek taraftan kırılması ile elde edilen yonga parçalarından oluşmaktadır (Harmankaya 1997, 15).

²²⁹ Daujeard vd. 2014, 514.

Bıçaklar (culter-cultelus) büyük kemik parçalarının kabaca şekillendirilmesi ve kesilmesi için kullanılan kesici aletlerdir²³⁰. Kemiklerdeki oluk ve çizgileri kolayca keser²³¹.

Çekicinin ise kemik aletlerin oyulmasındaki payı büyüktür. Ayrıca iki veya daha çok parçanın karşılıklı bölümlerini birbiri üzerine ezerek birleştirilmesini sağlamaktadır²³².

Kemiklerin şekillendirilmesinde kullanılan bir diğer alet ise testeredir. Yapılacak olan malzemeye göre şekillendirilen kemiğin²³³ istenmeyen kısımları testere kullanılarak kesilir²³⁴. Bu yöntemle kemik bölünene kadar testerelebilir ya da elde bölünebilecek inceliğe gelene kadar kesilmektedir.

Figür 24: Testereleme Tekniği (Semenov 1964, 153, Fig.4'den).

Keski, yontma işlemi sırasında üzerine çekiç ile vurularak kullanılan bir alet türüdür²³⁵. Kesimler taştan yapılabildiği gibi kemikten olan örnekleri de mevcuttur²³⁶. Kemik alet yapımında sıklıkla kullanılmıştır. Bunun yanı sıra bulunan kesimler mikroskop ile incelendiğinde bu aletlerin çeşitli amaçlar için kullanıldığı da bilinmektedir.

²³⁰ <https://halldorviking.files.wordpress.com> (10.03.2021).

²³¹ Ayolan 2005,135; Constantine 2014, 30.

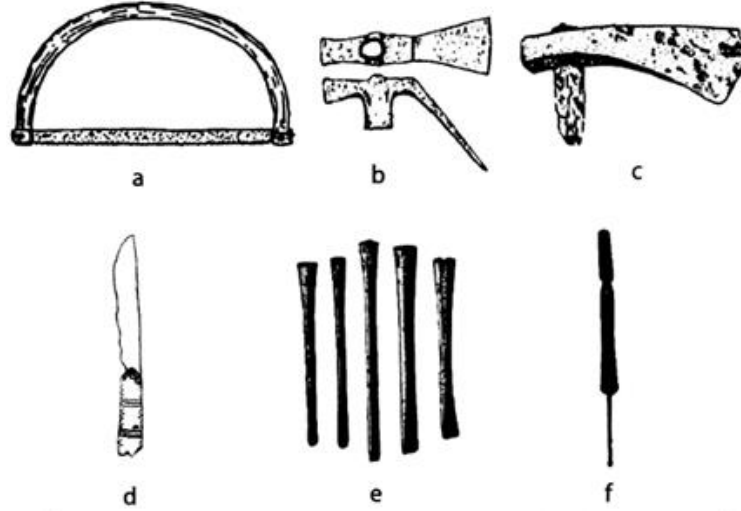
²³² <https://halldorviking.files.wordpress.com> (10.03.2021).

²³³ Kemikten iğne, bız gibi küçük boyutlu nesnelere yapılacaksa kemikler boru ince çubuk şeklinde kesilmektedir. Fakat daha büyük boyutlu eserler yapılacaksa dikdörtgen formda parçalara ayrılmaktadır (Mac Gregor 1985, 58).

²³⁴ Mac Gregor 1985, 55; Ayolan 2005, 133.a

²³⁵ Semenov 1964, 149.

²³⁶ Semenov 1964, 158.

Figür 25: Kemiği şekillendirmek için kullanılan aletler

(Karaca 2013, 242, Fig: 5'den).

a) testere, b) keser, c) balta, d) bıçak, e) oyma kalemi, f) delgi

Üst Paleolitik Dönemde taş teknolojisi hızlı bir gelişim göstermiştir. Alt Paleolitikte ve Orta Paleolitikte²³⁷ görülen klasik iki yüzeylilerin (el baltası) yerini çakmak taşı yonga ve dilgilerin yerine yapılmış, çeşitli tipteki aletlere bırakmıştır. Bunlar; Ön kazıyıcılar, taş delgiler²³⁸, taş kalemler²³⁹(noailles/burin), yaprak biçimli uçlar, mekik aletlerdir²⁴⁰. Üst Paleolitik'in son aşamasında ise sırtı devrik dilgiciklerin ortaya çıktığı görülmüştür²⁴¹. Taş aletlerin dışında bu dönem içerisinde kemik ve boynuzdan yapılmış aletlerde de büyük bir artış görülmektedir. Bu gelişimle beraber Üst Paleolitik Dönemde daha sanatsal objelerin üretilmeye başlandığı bilinmektedir²⁴².

Kemiği işlemek için kullanılan tüm bu aletlerin küçük boyutlu olması ve taşınabilir olması seyyar kemik zanaatkarlarının olduğu fikrini akla getirmektedir.

²³⁷ Orta Paleolitik dönemde gelişen taş endüstrisinin yanında kemik alet üretimi de çeşitlenmiştir. Avrupa, Yakın Doğu ve Kuzey Afrika'da görülen Musteriyen endüstrisinin bu çeşitlilikte katkısı büyüktür. Anadolu'da Mousterien kültürünü en iyi şekilde bize yansıtan Antalya Karain Mağarasında bunu görmek mümkündür. Bu tezi destekler nitelikte geçirilen belirgin bir çene kemiği olan ve kesici dişleri olan homonid kalıntısı bulunmuştur (Özdoğan 2010, 36).

²³⁸ Taş delgiler; Taş, tahta, deri, kemik veya deniz kabuğu gibi maddeler üzerinde delik açabilmek amacıyla düzelti yapılarak sivriltilmiş uçlara sahip aletlerin bütününe verilen isimdir.

²³⁹ Kemiğin daha düzgün bir şekilde bölünmesi için kullanılmış olabileceği düşünülmektedir (Semenov 1964, 165; Rosen 1997, 68; Baysal 2018, 156; Özdoğan 2019, 198).

²⁴⁰ Tüm bu aletlerin hepsi kemik üzerinde delik açmak, ya da kemiği keserek şekillendirmek amacıyla kullanılmıştır (Bulut 216, 3).

²⁴¹ Arsebük 1990, 42.

²⁴² Harmankaya 1997, 18-19.

Çünkü şüana kadar yapılan kazılar sonucunda kemik atölyelerine ait bir bulguya rastlanılmamıştır²⁴³. Tezimin konusu olan Stratonikeia ve Lagina kemik buluntuları arasında da kemiklere şekil vermek için yapılmış bir kesici alet ya da bir atölyeye tespit edilmemiştir. Böyle bir atölye gelecekte bulunabilir. Ancak bu aletler buraya hediye olarak getirilmiş ya da deniz aşırı ülkelerden ticaret yapmak amacıyla gelmiş de olabilir. Çünkü her iki yer de deniz kenarına kısa mesafe uzaklıktadır. İlerleyen dönemlerde yapılacak olan kazılar sonucunda ve çıkarılacak olan buluntular sayesinde bu konuda daha net bilgiler söylemek mümkün olabilir.

²⁴³ Ayolan 2005, 140.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

STRATONIKEIA VE LAGINA KEMİK YAPIMI

KÜÇÜK BULUNTULAR (2008-2019)

Antik Çağda insanlar kestikleri hayvanların etleri dışında kalan bölümlerini de değerlendirmek istemişlerdir. Bu amaçla organik malzeme olarak nitelendirdiğimiz hayvan kemiklerini işleyerek, çeşitli aletler ve süs eşyaları yapmışlardır. Kemiğin ham madde olarak kolay bulunabilir olması, düşük bir maliyet ile yapılması, sert ve sağlam bir yapıya sahip olması yaygın olarak kullanılmasını sağlamıştır. Çalışmanın bu bölümünde Stratonikeia antik kenti ve Lagina kutsal alanında bulunmuş olan Antik Dönem kemik endüstrisine ışık tutan kemik eserleri başlıklar altında incelemek, repertuar genişliğinin kavranabilmesi açısından doğru olacaktır. Her grup kendine ait bir başlıkta aşağıda açıklanmıştır. Kemik aletler sayıca sınırlı örneklerdir. İleride yapılacak olan kazı çalışmalarında, benzer tipte yeni örneklerin elde edilecek ve sayılar artacaktır. Bu süreçte bunların arasına yeni tipler de eklenebilir. Her zaman için böyle bir olasılığın varlığının biliyoruz ve bekliyoruz.

Çalışma yapılan süreç boyunca Stratonikeia ve Lagina'da bulunmuş olan örnekler gruplar halinde aşağıda ele alınmıştır.

3.1 Süs Eşyaları Takı ve Aksesuarlar

3.1.1 Kolye Ucu (Sarkacı)

Kolye uçları genellikle kemik, bronz, cam ve taştan yapılmıştır. Kemiğin kolay bulunabilir ve ucuz maliyetli olması çeşitli süs eşyalarının yapımında daha çok tercih edilmesini sağlamıştır. Takının geçmişi Günümüzden 800.000 yıl öncesine kadar dayanmaktadır. Alt Paleolitik Dönem'de Afrika sınırları içerisinde yer alan Blombos Mağarası'nda deniz kabuğundan yapılan kolye tanesi bu grubun ilk örneğini oluşturmaktadır²⁴⁴.

²⁴⁴ Özüdoğru 2020, 541.

Stratonikeia antik kentinde ise kolye olarak kullanım görmüş kemikten yapılmış 1 adet eser bulunmaktadır. **KS1 Kat. No: 1** numaralı kolye²⁴⁵ ucu stilize haç şeklinde yapılmış olup hac kollarının her birinde kazıma ile yapılmış konsantrik daireler mevcuttur. Üst kısmında ip geçirmek için 0.3 cm. çapında yuvarlak bir delik yer almaktadır. Kemik örneği bulunmamasına karşın fildişinden benzer örnekleri mevcuttur²⁴⁶. Benzer örnekleri baz alındığında söz konusu eser Geç Roma-Bizans Dönemine tarihlendirilmektedir²⁴⁷.

3.1.2 Amulet

Büyülü güçlerin çalılarda, tarlada, heykelerde, dekoratif ve kült nesnelere tutulduğuna inanan tarih öncesi insanlar bu kötü ruhlardan arınmak ve korunmak amacıyla bir takım objeler yapmışlardır. Bu tür objeler arasında çeşitli şekil ve boyutlarda kolye ve muskalar yer almaktadır²⁴⁸. Amuletler, genellikle insanları doğaüstü kötülüklerden, kişiyi ruhani varlıklardan koruduğuna ve şans getirdiğine²⁴⁹ inanılan çeşitli şekillerde yapılabilen bir kolye çeşididir²⁵⁰. Değerli taşlar, metaller, bir hayvan dişi²⁵¹, pençesi ya da kaplumbağa kabuğu amulet olarak yoğun şekilde kullanılabilir. Genellikle kişinin üzerine takabileceği, duvara asabileceği ya da bir kutunun içine koyabileceği için çoğunlukla küçük boyutlu olarak yapılmaktadır²⁵². Bu inanişaya göre amuletleri taşıyan, evinde bulunduran kişilerin aşk, şans, sağlık, korunma, zafer kazanma gibi konularda başarılı olduğuna inanılmaktadır²⁵³. Ayrıca kolyeleri kullanan kişilerin o hayvanın güçlerine sahip olduğuna inanılmaktaydı²⁵⁴. Roma toplumunda hangi sosyal sınıfa mensup olursa olsun herkes bu tür kolyeleri kullanmaktaydı²⁵⁵. **A1 Kat. No: 2** numaralı eser ise sağa dönük biçimde yapılmış bir horoz (*Gallus gallinaceus* L.) şeklindedir. Özenle işlenmiş figür iyi bir perdaha sahiptir. Gövde kısmında yuvarlak bir delik yer almaktadır. Bu eserin daha çok amulet olarak

²⁴⁵ İnsanlar, kötü ruhlardan korunmak için nazarlık olarak göz şeklinde boncuklar, at nalı, amuletler, pendantifler gibi çeşitli objeleri kolye ucu olarak kullanıp kendilerine koruma sağlamışlardır (Tırpan-Söğüt 2005, 1).

²⁴⁶ Davidson 1952, 260, No: 2097, Lev. 111.

²⁴⁷ Davidson 1952, 260.

²⁴⁸ Feugère-Prévot 2005, 236.

²⁴⁹ Riha 1990, 71.

²⁵⁰ Petković 1995, 40.

²⁵¹ Vladkova 1999, 285.

²⁵² Sözen-Tanyeli 2003, 20.

²⁵³ Paine 2004, 10.

²⁵⁴ Deschler-Erb 1998, 171.

²⁵⁵ Vladkova 1999, 285.

nazar ve büyüden korunmak amacıyla kullanılmış olduğu düşünüldüğü için bu başlık altında değerlendirilmeye alınmıştır.

Bu grupta ele alınan diğer eser **A2 Kat. No: 3** numaralı eserdir. Ayak biçiminde yapılmış olup takan kişiye şans getirdiğine, koruduğuna inanılmaktadır. Börükçü nekropol alanında²⁵⁶ ele geçirilen bu örneğin pandantif olarak ya da şifa amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir²⁵⁷. Tıp literatüründe Tibia (kaval kemiği) olarak adlandırılan bölümde ip geçirmek amacıyla yapılan yuvarlak bir delik yer almaktadır. Yapılan kazılar neticesinde eserin ölü hediyesi olarak mezara bırakıldığı bilinmektedir. Mezardaki diğer buluntular ile birlikte MÖ 425-400 yıllarına tarihlenmektedir²⁵⁸.

Figür 26: Amulet kullanımı (Bíró, 1994, 29).

3.1.3 Saç İğnesi

Antik dönemde iğneler²⁵⁹ kadınların saçlarına taktıkları obje olmanın yanı sıra (elbiselerin göğüs, yaka vb.) hem saçlarında hem de giysilerinde²⁶⁰ kullandıkları süs eşyalarıdır²⁶¹. Bu durum arkeolojik veriler ile de desteklenmiştir²⁶². Saçta kullanılan iğneler²⁶³, dikiş iğnelerinden farklı olarak daha kalın olmakla birlikte tutamaklı bir baş

²⁵⁶ Bu eserin bulunduğu 05BM112 mezarı pithos tipinde olup bir bebeğe aittir (Aydın 2018, 102).

²⁵⁷ Pandantifler MÖ 2. Binyıldan itibaren, Anadolu'da Boğazköy'de, Suriye-Filistin kıyılarında, Nuzi, Tell el Rimah'da, Alalah, Hama, Megiddo, Bedhseahn, Lakish'de, Kıbrıs'ta Kouklia ve Milia'da ayrıca Mısır'da ele geçirilmiştir (Tamsü Polat 2017, 114).

²⁵⁸ Aydın 2018, 102.

²⁵⁹ Saç iğnesi Eski Yunanca, *βελόνη* (*belone*), *βελονίς* (*belonis*) veya *ῥαθίς* (*raphis*), Latince *acus* olarak adlandırılmaktadır. Geniş bilgi için bkz. Smith 1870, 13; Tekçam 2007, 2.

²⁶⁰ Günümüze ulaşan ve giysilerde kullanıldığı düşünülen iğnelerin büyük bir kısmı Roma Dönem'inde aittir. Yunanlılara ait iğneler nadiren ele geçirilmiştir. Yunanlıların bu iğneleri kullandıkları vazo sanatında görülmektedir (Bíró 1994, 23).

²⁶¹ Davidson 1952, 276; Meriçboyu 2001, 69.

²⁶² Fayum kadın portrelerinde kadınların saçlarına aksesuar olarak taktıkları saç iğneleri görülebilmektedir (Walker-Bierbrier 1997, 108).

²⁶³ Saçta kullanılan iğneler giyisilerde kullanılanlara göre daha kısa yapılmaktadır. Bu iki kullanımı ayırt etmek için iğnelerin boyutlarına göre bir yorumlama yapmak daha doğru olacaktır (Bíró 1994, 23).

formuna ve dekoratif²⁶⁴ unsurlara sahiptir²⁶⁵. Arkeolojik buluntularda bu görüşü desteklemektedir²⁶⁶. Metalden, ahşaptan ve fildişinden²⁶⁷ yapılan örneklerinin de olmasına karşın kemik örnekler çoğunluktadır.

Figür 27: Saç İğnesi Kullanımı (Bianchi 2012, 2, Fig.3'den).

Figür 28: Saç İğnesi Kullanımı (Bianchi 2012, 2, Fig. 4'den).

²⁶⁴ Arkeolojik kazılarda genellikle soylu kadınlara ait mezarlarda ele geçirilen saç iğneleri engin işçilik göstermekteydi (Hrnciarik, 2012, 316).

²⁶⁵ Bulut 2018, 387.

²⁶⁶ Vazo resimleri, figürinler, kabartma vb. betimlemeler için bkz. Davidson 1952, 276; Jacobsthal, 1956, 92; Yıldırım 1989, 15; Swift 2003, 40; Karaca 2009, Lev. VII, a-b, VIII, a-b.

²⁶⁷ İlk çağlarda güçlü hayvanların parçalarını taşıyan insanların o hayvanın fiziksel özelliklerinin kendilerine geçeceği inancı mevcuttu. Bu nedenle aslan, kaplan, fil, timsah gibi doğal hayatta güçlü olan hayvanların dişlerini süs unsuru ve dini inanç gereği takı malzemesi olarak kullanmışlardır (Çamaş 2007, 21).

Figür 29: Yunan Vazo sanatında elbise iğnelerinin kullanımı

(Bíró 1994, 23, Şek.5'den).

Süs unsuru olarak kullanılan iğnelerin üzerinde genellikle bezemeler yer alır. Kullanım amaçları doğrultusunda iğneler topuz²⁶⁸ (Latince *acuscrinalis*)²⁶⁹, gövde ve uç kısmı olarak üç bölümden oluşmakta olup topuzsuz²⁷⁰ (Latince *acusdiscernicula/acusdiscriminalis*) yapılan örnekler de mevcuttur. İğnelerin ham maddesi halkın ekonomik durumu çerçevesinde değişiklik göstermektedir²⁷¹. Altın ve gümüşten yapılan örnekler üst tabakaya hitap ederken, fildişi ve kemikten yapılan örnekler ise genellikle alt tabakaya yönelik olarak yapılmıştır²⁷². Gelir düzeyi düşük olan kesim için Roma Dönemi'nde değerli madenler yerine daha ucuz olan bronz, demir, cam ve kemikten üretildiği²⁷³; bunun yanı sıra siyah kehribardan yapılmış takı ve süs eşyası örneklerinin de bulunduğu tespit edilmiştir²⁷⁴. İğlerin topuz kısımları daha gösterişli malzemelerden yapılırken gövde kısımları daha ucuz olarak yapılabilmektedir²⁷⁵.

Roma Dönemi'nde üretilen saç iğneleri en az iki ve daha fazla farklı materyal kullanılarak da yapılmaktadır²⁷⁶. İğnelerin baş²⁷⁷ kısımları daha dekoratif²⁷⁸ bir işleve sahip olduğundan değerli ham maddelerden yapılmış olup, buna karşın sap kısımları daha ekonomik ham maddelerden üretilmiştir. Bu grubun en basit türünü ise topuz

²⁶⁸ Petković, 1995, 29; Berrero 2001, 144-184.

²⁶⁹ Petković 1995, 29.

²⁷⁰ Petković 1995, 32.

²⁷¹ Jacobsthal 1956, 89.

²⁷² Jacobsthal 1956, 89; Ayengin 2006, 108; Karaca 2009, 17.

²⁷³ Ersoy 2017, 29.

²⁷⁴ Blanck 1999, 131.

²⁷⁵ Bartus 2008, 35.

²⁷⁶ Goldman 1950, 390.

²⁷⁷ İğnelerin topuz kısımları ovoid, küresel, konik, prizma şeklinde yapıлып bu kısımlar insan ve hayvan figürü şeklinde olabilmektedir.

²⁷⁸ İğne başları dekoratif süslemelerine göre isimlendirilmişlerdir. Söz konusu süslemeler hayvan veya bitki figürleri ile oluşturulmuştur.

kısmı dairesel ya da piramidal formlu olan örnekler oluşturmaktadır. Gövdeler ise topuz kısmında uca doğru hafif kalınlaşarak sivri bir şekilde sonlanmaktadır. Topuzu çok gösterişli kemik saç iğneleri ekonomik olduğundan daha çok tercih edilmiş olmalıdır. Kazılarda ele geçirilen organik maddelerden yapılmış saç süsleri bu düşünceleri destekler niteliktedir.

Stratonikeia ve çevresindeki kazılarında toplam 13 adet iğne örneği bulunmuştur. Fakat bunlardan ikisi gözlü iğne alt başlığı altında incelenecektir. İğnelerin tamamı kemikten yapılmıştır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen Topuzlu iğneler **İ1, İ2, İ3** ve **İ4** başlığı altında incelenmiştir. **İ1** grubuna dahil edilen eserlerin topuz kısımları sivri bir şekilde sonlanmaktadır. Bu başlık altında üç eser yer almakta olup **İ1a Kat. No: 4** numaralı eser, **İ1b Kat. No: 5** 'e göre boyut olarak daha uzun olup gövde kısmı uç bölüme doğru incelmektedir. Eserin paraleli Smyrna (MS 3-4 yy.)²⁷⁹ da görülmektedir. **İ1c Kat. No: 6** numaralı eser ise **İ1a Kat. No: 4** ve **İ1b Kat. No: 5** 'den topuz kısmında yer alan meşale alevi şeklindeki bezeme ile ayrılmaktadır. Ayrıca bu eserin gövde kısmından topuz kısmına geçişte kademeli olarak yapılmış iki adet silme mevcuttur. **İ1c Kat. No 6** numaralı eserin benzer örnekleri Smyrna (MS 3-4. yy.)²⁸⁰ da, Allionai 'de (MS 3-5. yy.)²⁸¹ kentlerinde karşımıza çıkmaktadır. Roma Dönem 'inde kozalak biçimli, süslü başlı bu tip iğneler MS 2-3. yy. ortalarına kadar sıklıkla görülmektedir²⁸².

İ2 grubunda ise iki eser yer almaktadır. Bu gruptaki iğnelerin topuz kısımları daha oval bir forma sahiptir. Gövde kısımları ise silindirik olup uç kısmına doğru incelemektedir. **İ2a Kat. No: 7** numaralı eserin topuz kısmı **İ2b Kat. No:8** numaralı esere göre daha küresel bir yapıda olup topuz altında iki adet dışa taşkın olarak yapılmış silmeler mevcuttur. **İ2a Kat. No: 7** numaralı eserin benzeri Parion antik kentinde, Perge 'de (Topuz kısmı bnz)²⁸³ görülmektedir²⁸⁴. **İ2b Kat. No:8** numaralı eserin benzerine ise Allionai 'de (MS 4-5 yy.)²⁸⁵, Ephesos (Traianus Dönemi)²⁸⁶ , Perge²⁸⁷, Tarsus Gözlü Kule 'de²⁸⁸ rastlanılmaktadır.

²⁷⁹ Ersoy 2017, 103, Kat. No: 16.

²⁸⁰ Ersoy 2017, 101, Kat. No: 11.

²⁸¹ Karaca 2009,139, Kat. Nu: 247.

²⁸² Nutu-Stanc 2016, 227.

²⁸³ Özgülner 2007, 142, K68.

²⁸⁴ Akkaş 2016, 247.

²⁸⁵ Karaca 2009, 124, Kat. No: 203

²⁸⁶ Meriç 2002, 140, Lev. 88-B8.

²⁸⁷ Özgülner 2007, K74, K79 K80, K83.

İ3 numaralı grupta iki eser yer almaktadır. Yukarıda anlatılan örneklere oranla bu grupta değerlendirilen iki örnek daha dekoratif olarak yapılmıştır. **İ3a Kat. No:9** numaralı eserin topuz kısmı haşhaş çiçeği şeklinde yapılmıştır. Gövde kısmı silindirik olup gövdenin belirli bir bölümünde yatay çentikler görülmektedir. Olasılıkla saç iğnesi olarak kullanılmış olmalıdır. **İ3b Kat. No:10** numaralı eserin topuz kısmı ise rozet şeklinde yapılmıştır. Her iki eserinde de gövde kısmı silindirik biçimde yapılmış olup **İ3 a Kat. No: 9** numaralı eserin gövde kısmı **İ3b Kat. No: 10** 'ye göre daha kalın olarak yapılmıştır.

Çalışma kapsamında yer alan diğer bir grup ise topuzsuz iğnelerdir. Bu gruptaki iğnelere **İ4, İ5, İ6, İ7** olarak sınıflandırılmıştır. **İ4 Kat. No: 11** numaralı eser Lagina Kutsal Alanı Kuzey Stoa'da yapılan kazı çalışmalarında ele geçirilmiştir. İnce uzun ve silindirik formundadır. Eserin uç kısımları sivriltilmiş olup olasılıkla saç iğnesi olarak kullanılmış olmalıdır. **İ5 Kat. No 12** numarası eser ise üç parçadan oluşmaktadır. Silindirik bir forma sahip olan eser ince uzun bir yapıya sahiptir. Eserin paraleline Symrna (Roma-Bizans Dönemi)²⁸⁹, Perge'de²⁹⁰ rastlanılmaktadır.

Saç iğnelerinin en basit tipini silindirik bir gövde ve aşağıya doğru daralan forma sahip **İ1a Kat. No:4, İ1b Kat. No:5, İ5 Kat. No: 12** numaralı örnekler oluşturmaktadır. En dekoratif örneğini ise topuz kısmı bitki şeklinde yapılan **İ3a Kat. No: 9** iğnedir. Mevcut örnek bize bölgede yetişen haşhaş²⁹¹ vb. bitkilerin varlığı hakkında bilgiler vermektedir. Söz konusu eserin benzerleri Korinth'te (MS 1-2. yy)²⁹², Perge'de (MS 1-2. yy)²⁹³ tarihlendirilmiştir.

Stratonikeia kazılarında, bir iğneye bağlı olmayan, ancak saç iğnesi ile bağlantısı olduğu düşünülen objelerde ele geçirilmiştir (İğne Topuzu Parçaları). Bunlardan **İT1 Kat. No:15** numaralı eserin üzerinde sarmal yivlerle oluşturulmuş bezeme dizisi yer almaktadır. Bu grupta değerlendirilebilecek bir başka örnek ise **İT2 Kat. No:16** numaralı eserdir. Eserin gövdesi üzerinde ise yatay yivler yer alır. Diğer bir örnek ise

²⁸⁸ Goldman 1950, 398, Fig. 271-32-34.

²⁸⁹ Ersoy 2017, 106-107, Kat. No: 28-29,34.

²⁹⁰ Özgülnar 2007, 175, K101.

²⁹¹ Haşhaş bitkisi, Antik dönemden günümüze kadar tarım sektöründe önemli bir yere sahiptir. Ayrıca tıbbi olarak uyuşturucu bir etkisinin olduğu bilinmektedir. Bu nedenle şifa ile ilişkilendirilmiş ve kutsal kabul edilmiştir. Birçok medeniyetin çeşitli yapılarında ve kullandıkları günlük hayata ilişkin eşyalarda bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Yunan kültüründe haşhaş Demeter, Persephone, Hera, Aphrodite, Priapos, Asklepios, Apollon ve Dionysos gibi birçok kültte önemli bir yere sahiptir (Yılmaz Kolancı 2018, 320).

²⁹² Davidson 1952, 282-283, No: 2291-2292, 2295, Lev. 118.

²⁹³ Garan 2015, 78, İT1.

İT3 Kat. No:17 numaralı eser olup konik bir topuza sahiptir. **İT3 Kat. No: 16** numaralı eserin benzerleri Perge'de (Topuz kısmı bnz)²⁹⁴, Korinth'de (MS 3-4. yy.), Aquincumi'de²⁹⁵ (Topuz kısmı bnz.) karşımıza çıkmaktadır²⁹⁶. **İT4 Kat. No: 18** numaralı eser iki parçadan oluşmakta olup orta kısmı eksiktir. Gösterişli olarak iki parçanın birleşmesi ile yapılan topuz kısmı iki oval parçanın birleşmesi ile yapılmış olup saç iğnesi topuzu olarak kullanım gördüğü düşünülmektedir.

3.1.4 Boncuk

Kazılar sonucunda ele geçirilen bir diğer malzeme de boncuklardır. Boncuklar da tıpkı iğneler gibi kullanan kişinin ekonomik durumunu bize yansıtmaktadır²⁹⁷. Tarihi günümüzden otuzbeş bin yıl²⁹⁸ öncesine dayanan boncukların yalnız kemikten değil; cam, pişmiş toprak, taş ve fildişi gibi malzemelerden yapılmış örnekleri de vardır²⁹⁹. Tarihteki ilk boncuk Fransa'daki La Quina Mağarası'nda Orta Paleolitikten³⁰⁰ Üst Paleolitike geçiş evresinde ele geçirilmiştir. Söz konusu boncuk, *Chatelperronian* döneme tarihlendirilen mamut³⁰¹ ve diğer hayvanların dişlerinden yapılmış kolye de görülmüştür³⁰². Boncuklar üzerinde yer alan deliklere ip geçirilerek kolye ya da bileklik olarak kullanılmıştır.

Stratonikeia kazılarında bu grupta değerlendirilebilecek toplam 13 adet eser ele geçirilmiştir. Mevcut örneklerin tamamı iyi korunmuş durumdadır. **B1** grubunda toplam 7 adet (**B1a-g Kat. No:19-25**) boncuk yer almaktadır. Bu grubun en belirgin özelliği kenar kısımlarının makara şeklinde (yatay kademeli yivler) olmasıdır. Çap ölçüleri ise 0.6-0.7 arasındadır.

Diğer bir eser ise **B2 Kat. No:26**'dur. Söz konusu eser üçgen bir formda olup, üçgen kollarının her birinde sarı boya ile yapılmış iç içe geçmiş konsantirik daireler yer almaktadır. Merkezde ise ip geçirmek amacıyla yuvarlak bir delik vardır.

²⁹⁴ Özgülner 2007, 167, K88.

²⁹⁵ Bíró vd. 87, Cat. No:110-111-113.

²⁹⁶ Davidson 1952, 284. 2317 Lev.18.

²⁹⁷ Garrard-Wright 2003, 277.

²⁹⁸ Türe 2004, 40.

²⁹⁹ Davidson 1952, 287; Saldern 1980, 107-108; Oyarçin-Özkan 2020, 331.

³⁰⁰ Boncuklar; ilk olarak Orta Paleolitik Dönem'de görülmekle birlikte Üst Paleolitik Dönem'de Gravette ve Epi-Gravette kültürlerinde daha çok yaygınlaşan ve Neolitik Dönem'de herkes tarafından bilinen bir süs eşyası olmuştur. Geniş bilgi için bkz. Özdoğan 2019, 216.

³⁰¹ Mamut dişleri Üst Paleolitik Dönem'e ait kült yapılarında mimari taşıyıcı olarak da kullanılmıştır (Özdoğan 2019, 200).

³⁰² Sleen 1973, 55-57.

B3 Kat. No: 27 numaralı eserin gövde kısmı oval bir forma sahiptir.

B4 Kat. No: 28 numaralı eser halka formunda ve üzerinde beyaz ve yeşil boya kullanılarak yapılmış bezemeler mevcuttur. Eser Börükçü Geometrik dönem yerleşiminde yapılan sondaj çalışması sırasında ele geçirilmiştir³⁰³.

B5 Kat. No: 29 numaralı eser Börükçü Nekropolünde ele geçirilmiştir³⁰⁴. Kemikten yapılmış olup üzerinde cam ile yapılmış bölümler yer almaktadır. Üst kısmında ip geçirmek için bir aplike yeri olduğu görülmektedir. Fakat bu bölüm tahrip olmuş durumdadır. Mezar hediyesi olarak bırakılmıştır.

B6 Kat. No: 30 numaralı eser enine delinmiş küresel bir boncuk olup paraleline Aquincumi³⁰⁵ kentinde görmekteyiz.

3.1.5 Yüzük

Süs Eşyası olarak kullanılan en yaygın eşyalardan biri de yüzüklerdir. Yüzükleri, insanların ilk zamanlarından beri süs unsuru olarak kullandıkları bilinmektedir³⁰⁶. Bunlar Grekçede *δακτύλιος* (*daktulios*), Latince *a'nnulus* olarak ifade edilmektedir³⁰⁷. Bu kategoride değerlendirilebilecek Stratonikeia kazısında ele geçen **Y1 Kat. No:31** numaralı bir örnek mevcuttur. Stratonikeia kazısında yüzükler sayıca çok fazla çıkan objeler arasında değildir. Yuvarlak formda, düz bezemesiz ve yüzeyi perdahlı olan eserin Anadolu'daki örnekleri Smyrna'da³⁰⁸ (Bizans Dönemi), Laodikeia (MS 4-5. yy.)³⁰⁹, Ephesos³¹⁰, Tıos³¹¹, Perge (MÖ 1. yy'ın sonu-MS 5. yy)³¹² kentlerinde görülürken Anadolu dışındaki örneği ise Aquincumi³¹³ kentinde karşımıza çıkmakta olup Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmektedir.

³⁰³ Göğebakan 2010, 13.

³⁰⁴ Aydın 2018, 93.

³⁰⁵ Bir vd.,2012 99, Cat. No: 193.7a.

³⁰⁶ Yüzüklerin Neolitik Çağlardan beri üretilip kullanıldığı arkeolojik kazılar ve ele geçen buluntulardan bilinmektedir. Çatalhöyük, Aşıklı Höyük ve Barcın höyük gibi yerleşimlerde kemik alet endüstrisine ilişkin buluntular tespit edilmiştir (Erdalkıran 2016, 31).

³⁰⁷ Smith 1870, 95.

³⁰⁸ Ersoy 2017, 35.

³⁰⁹ Şimşek 2011, 916, Kat. No: 1112, 1113.

³¹⁰ Gassner 1997, Taf. 70-950.

³¹¹ Karaca 2015, 378, Kat.No: 18.

³¹² Garan 2015, 85 Y1.

³¹³ Bıró vd. 2012, 82, Cat. No: 43

3.2 Günlük Kullanım Malzemeleri

3.2.1 Dokuma Parçaları ve Aksesuarları

3.2.1.1 Dikiş İğnesi/Gözlü İğne

Süs eşyası olarak kullanılan iğnelerin yanı sıra o dönemin önemli gelir kaynağını oluşturulan, dokumada kullanılan iğneler de mevcuttur. Bu iğneler günümüzden 17 bin yıl önce Solütreyen Kültürü'nün sonlarına doğru, atların bilek kemiklerinden ya da kuşların bacak kemiklerinden yapılmıştır³¹⁴. Magdalanyen Dönemi'nde bu iğneler yoğun olarak kullanılmıştır. İğneler genellikle topuz ve gövde³¹⁵ kısmından oluşmaktadır. Bazı iğnelerde topuz ve gövdeyi birbirinden ayıran yivler, kazıma ile yapılmış çizgisel motifler, ya da kademeli geçişler görülebilmektedir. Dikiş iğnelerinin topuz bölümünde ip geçirmek için delikler yer almaktadır. Söz konusu delikler kemik yüzeyine yaylı matkaplar veya delici aletler kullanılarak açılmış olmalıdır³¹⁶. İlk zamanlarda deriden yapılan elbiselerin birbirine tutturulması amacıyla dikildikleri kazılarda ele geçen örneklerden bilinmektedir³¹⁷. Günümüzdeki iğne işlevini (bız/delici) gören aletlerle delinen kıyafetler daha sonra iplerle dikiliyorlardı. İğneler başlarda, kemikten yapılırken daha sonra metalden yapılmaya başlanmıştır. Dikiş için kullanılan ipler ise bitkisel lifler, hayvan kuyrukları, hayvan sinirleri ya da deriden ince şeritlerle yapılmıştır. İplerin sert deriyi dikmesi için kullanılan delici aletin iyi bir şekilde inceltilmiş olması gerekmektedir. Anadolu'da, Ön Asya, Mısır, Akdeniz çevresinde ve Avrupa'da³¹⁸ yapılan kazılarda sonucunda kemikten ve madenden yapılmış örnekler ele geçirilmiştir³¹⁹. En eski dikiş iğnesi³²⁰ ise Güney Afrika'da Sibudu Mağarası'nda bulunmuştur³²¹. Gözlü iğne olarak da adlandırılan bu iğneler, delik yapısına göre³²²

³¹⁴ Özbek 2007, 77.

³¹⁵ Gövde; tepeye doğru genişleyen ve üzerinde deliği bulunan kısımdır.

³¹⁶ Margaret-Miller 2007, 81.

³¹⁷ Şimşek 2011, 23.

³¹⁸ Avrupa'daki Magdalenien Dönemi'nde iğneler ele geçmiştir. Bunlar Neuchatel gölünün doğu ucundaki La Tene Demir Çağ bız ve delici ve delgileri olarak değerlendirilmiştir (Yıldız 1993, 283; Scheinsohn 2010, 20).

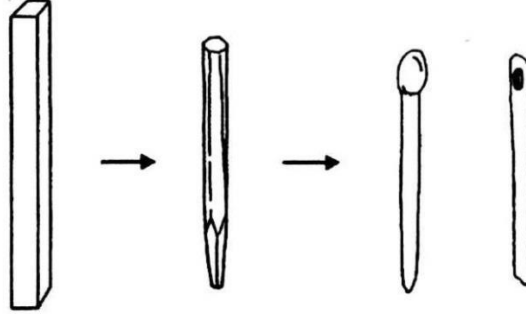
³¹⁹ Yıldız 1993, 283.

³²⁰ Uzel 2000, 230.

³²¹ Ayrıntılı Bilgi için bkz: "Middle Stone Age bone tools from the Howiesons Poort Layers, Sibudu Cave, South Africa" *Journal of Archaeological Science* 35 (2008) 1556-1580, Lucinda Backwell, Francesco d'Errico, Lyn Wadley.

³²² Ersoy vd. 2012, 99.

tipolojik olarak sınıflandırılmıştır³²³. Bu iğnelere delikler nasıl açılıyordu? Nasıl şekillendiriliyordu? sorularını cevaplarsak; İğnelere göz açmanın iki yöntemi vardır. İlk yöntemde kemiğin üzerine taş kalemle işaretleme yapılmakta olup ucu sivri delici bir aletle delik açılmaktadır. İkinci yöntem ise kemik yüzeyine doğrudan yuvarlak bir delik açılır³²⁴.

Figür 30: Gözli iğne yapım aşamaları (Karaca 2013, 243, Fig. 8'den).

Bu grupta değerlendirilen Stratonikeia kazısında iki eser vardır. Ele geçirilen **G11 Kat. No: 32** numaralı örneğin baş kısmı hafif yassılaştırılmış ve oval bir deliğe sahiptir. Bu örnekte tek iğne deliği varken çeşitli kazılarda bulunmuş çift delikleri örnekleri de nadir olarak görülmektedir³²⁵. Uca doğru dairesel kesitte incelen bir gövdeden oluşmaktadır. Eserin paralel örnekleri Smyrna'da (MS 1. yy – 2. yy başı) ³²⁶, Tios'ta (Roma Dönemi)³²⁷, Ephesos³²⁸, Anadolu dışındaki örnekleri ise Caesarea Maritima (MS 2-3. yy)³²⁹, Atina³³⁰, Delos³³¹, Nicopolis ad Istrum³³², Gorsium³³³, Olynthos³³⁴, karşımıza çıkmaktadır. İkinci örnek ise **G12 Kat. No: 33** numaralı eser ise iki parçadan oluşmakta olup oval tek delikli ve perdahlıdır.

³²³ Efe 1998, 293.

³²⁴ Özdoğan 2019, 208-209.

³²⁵ Karaca 2009, 34-36.

³²⁶ Ersoy 2017, 129, Kat. No: 125-126.

³²⁷ Karaca 2015, 371, Kat. No: 03.

³²⁸ Uzel 2000, 22, Lev. XLIX20; Yüğrük 2002, 90, Nu. 1.

³²⁹ Ayolan 2005, 34, Kat. No: 109.

³³⁰ Parlama-Stampolidis 2001, 178-179, Nu. 166.

³³¹ Deonna 1938, 265, Res. 702.

³³² Poulter 2007, 28, Res. 2.85.2.87.

³³³ Clair 2003, 101, 150, 185, Şek. 33 (j), 489, Lev. 42 (a), 489.

³³⁴ Robinson 1941, 345-365, Nu: 1750-1752.

3.2.1.2 İğ

İğler antik dönemden günümüzde gelene dek oldukça değişik formlara sahip olmuştur³³⁵. İğler eski Yunanca “ατρακτος”, Latince ise “fusus” olarak tanımlanan bu küçük objelerden tez kapsamında değerlendirilen 2 adet eser mevcuttur. **İG1 Kat. No. 34** numaralı eserin topuz kısmı kare şeklinde olup gövdenin bir bölümü silindirik bir bölümü ise dikdörtgen bir formdadır. **İG2 Kat. No. 35** numaralı eser ise Lagina Hekate Kutsal Alanı Naosta yapılan kazılar sonucunda ele geçirilmiştir. Eser ile birlikte alandan çıkarılan 17 adet sikke Hellenistik Döneme, 9 tanesi ise Roma Dönemi’ne aittir. Alan içerisinde ele geçirilen en erken sikke ise III. Alexandros (MÖ 336-323) dönemine aittir. Eser kontekse göre Roma Dönemi’ne ait olmalıdır³³⁶.

3.2.1.3 Ağırşak

Antik Dönemde; ahşaptan, taştan ya da kemikten yapılan, yün veya iplik eğrilen iği ağırlaştırmak için alt ucuna geçirilen yarım küre biçimindeki objeye ağırşak³³⁷ adı verilmiştir³³⁸. Bu objeler Greekçe Τολύπη (*Tolupe*) Latince ise *Glomus* olarak adlandırılmaktadır³³⁹.

Günümüzde olduğu gibi tekstil Antik Dönemi’nde gelir kaynağını oluşturmaktaydı. Kadınların³⁴⁰ yapabildiği en önemli işlerden biri ip eğirmeydi³⁴¹. Genellikle dairesel ve yarım küresel bir forma sahip olan ağırşakların ortasında, iğin girmesi için bir delik yer almaktadır. Anadolu’da yapılan hemen hemen tüm kazılarda yoğun miktarda ağırşaklar ele geçirilmiştir³⁴². Ağırşakların boyutları ve ağırlıkları farklılık göstermektedir³⁴³.

Stratonikeia antik kentinde de toplam 8 adet kemik ağırşak ele geçirilmiştir. Genel olarak dairesel bir form, ön kısmı yarım bombeli, arka kısmı düz olan ağırşakların ortasında geçirilmek için delikler yer almaktadır.

³³⁵ Ersoy 2017, 58.

³³⁶ Tırpan-Söğüt 2001, 301.

³³⁷ En erken ağırşak örnekleri Fransa’da St Michel d’Arundy mağarasında bulunmuştur (Bahn 2001, 271-272).

³³⁸ Fazlıoğlu 2001, 1.

³³⁹ Smith 1870, 565.

³⁴⁰ Günbattı 1994, 192.

³⁴¹ Forbes 1956, 162.

³⁴² Kuruçay Höyüğü’nün Erken Kalkolitik Dönem tabaklarında geniş getiren hayvanların femur kemiklerinin kesilip düzeltilmesi ile ortalarına delik açılmış konik biçimli ağırşaklar ele geçirilmiştir (Duru 1996, 55).

³⁴³ Aytaç 1982, 5-6.

AG1 Kat. No: 36 numaralı eserin yüzeyi bezemesiz olup halka formundadır.

AG2 Kat. No: 37 numaralı eserde **AG1 Kat. No: 36** ile benzerdir. **AG3 Kat. No:38** numaralı eser yukarıda bahsedilen diğer iki esere göre daha kalın bir forma sahiptir. Bu eserin paraleli Aquincumi’de bulunmaktadır³⁴⁴.

AG4 Kat. No: 39 numaralı eserde halka formunda olup üzerinde iğ geçirmek için delikler görülebilmektedir. Üzerinde aşınmalar bulunan eser bezemesiz yapılmıştır.

AG5 Kat. No: 40 numaralı eser yuvarlak bir forma sahip olup üzerinde yıpranmalar mevcuttur.

AG1 Kat. No: 36 ile **AG5 Kat. No:40** numaralı eserler arasında ağırşakların hepsi bezemesiz olup yuvarlak bir forma sahiptir. Boyutları ve ağırlıkları farklılık göstermektedir.

AG6 Kat. No: 41 numaralı ağırşağın ön yüzü dış bükey olup arka kısmı düz bırakılmıştır. Yüzeyinde yıpranmalar görülebilmektedir. Üzerinde kazıma çizgiler ile yapılmış birbirine paralel çizgisel bezemeler mevcuttur.

Ağırşakların Stratonikeia ve çevresinde yoğun olarak ele geçirilmesi bölge coğrafyasında tekstilin ön planda olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Yapılan kazılar neticesinde de bulunan dokuma atölyeleri bölge coğrafyasında tekstilin antik dönemde önemli bir geçim kaynağı olduğunu ispatlamaktadır³⁴⁵.

AG7 Kat. No: 42 numaralı örneğin benzerleri Korinth’de³⁴⁶ karşımıza çıkmaktadır. Araştırmacılardan Gladys R. Davidson ağırşakların kemikten yapılan örneklerinin hafif oldukları için dokumada kullanılmayacağını ifade etmiş; bu tür parçaların düğme olarak değerlendirilmeye alınması gerektiğini savunmuştur³⁴⁷.

3.2.1.4 Düğme

Giyecek ve benzeri nesnelere ilikleme ya da süs amaçlı dikilen kemik, metal, sedef gibi sert maddelerden yapılan nesnelere tümü düğme olarak nitelendirilmiştir³⁴⁸. Latince *boto* olarak adlandırılan düğmeler; MÖ 3500 yılından itibaren yapılmaya

³⁴⁴ Bíró vd. 2012, 105, 241-243.

³⁴⁵ Stratonikeia ile Lagina arasında bulunan Börükçü’deki kazılarda tam mimarisi ile dokuma atölyeleri ve burada kullanılan malzemeler ele geçirilmiştir. Bu konuda bkz. Sögüt 2012b, 557-559, Fig. 11.

³⁴⁶ Davidson 1952, 300, No: 2542, 2545, Lev. 123.

³⁴⁷ Davidson 1952, 296.

³⁴⁸ Emiroğlu 2001, 256.

başlanmış olup en erken örneklerine MÖ 2000 yılında Hindistan'da³⁴⁹ rastlanılmıştır³⁵⁰.

Düğmelerin bazıları sade görünümlüken, bazıları daha çok dekoratif amaçlı yapılmaktadır. Yapılan kazılardan elde edilen verilere göre; zengin ve üst sınıfın kullandığı düğmelerin daha süslü ve gösterişli olduğu görülmüştür. Süslü düğmelere örnek olarak Samothrake ve Gülpınar Apollon Smintheion'da bulunan düğmeleri gösterebiliriz. Bu düğmelerin ortasında bir delik yer almakta olup bu delikten üst kısmı kadın vücudu şeklinde işlenmiştir. Düğmelere ince uzun kemik çubuklar geçirilerek, elbiseye dikilerek sağlamlaştırılmıştır. Düğmelerin yuvarlak olan kısımlarının dış yüzü bombeli yapılırken iç yüzü düzdür³⁵¹.

MÖ 1200'lü yıllarda bol elbiseler daralmaya başlamış kemerler elbiseleri toplamak için yeterli gelmemiştir. İğnelerin de elbiseler üzerinde delikler açması ve sık sık kaybolması delik açılmasını mecbur kılmıştır. Tüm bu sebepler, düğmelerin artık işlevsel olarak da kullanımını gündeme getirir³⁵².

Stratonikeia ve Lagina kazılarında ele geçirilen, **D1 Kat. No: 43, D2 Kat. No: 44, D3 Kat. No:45, D4 Kat. No: 46, D5 Kat. No: 47**katalog numaralı buluntular giyim aksesuarları olarak karşımıza çıkan buluntulardır. Toplam 5 adet örnek vardır.

D1 Kat. No: 43 numaralı örnek dış bükey forma sahip olup arka kısmı düz yapılmıştır. Ön ve arka yüzde merkezde birer delik yer alır. Üzerinde yıpranmalar görülebilmektedir.

D2 Kat. No: 44 numaralı örnek üzerinde de aşınmalar ve tahribatlar mevcuttur.

D3 Kat. No:45 diğer iki örneğe göre daha özenli bir işçilik göstermektedir. Bu tür düğmeler başka araştırmacılar tarafından koter kapağı olarak da değerlendirilmektedir. Bu örneğin benzerine Korinth'de (MS 9-10. yy başları) rastlanılmaktadır³⁵³. **D1 Kat. No: 43, D2 Kat. No: 44** ve **D3 Kat. No: 45** numaralı örneklerin paralelleri Tios Antik Kentinde karşımıza çıkmaktadır³⁵⁴. Bu grupta yer alan son örnek ise **D4 Kat. No: 46** numaralı eserdir. Bu eserin benzerleri Smyrna'da (Bizans

³⁴⁹ En eski dekoratif düğmeler MÖ 2000'li yıllarında İndus Vadisi'nden çıkarılmıştır. Daire ve üçgen şekline getirilmiş deniz kabuklarından ve tahtadan yapılmış birçok düğme o yılların süslenme anlayışını ortaya koymaktadır. Avrupa ören yerlerinde bulunanlar ise altın yapraklarla sarılmış ve elmaslarla süslenmiş, Fildişi ve kemik düğmelerdir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Sapan 2004, 255.

³⁵⁰ Emiroğlu 2001, 256.

³⁵¹ Rudolf 2008, 519.

³⁵² Sapan 2004, 255.

³⁵³ Davidson 1952, 302, No: 2573, Lev. 124.

³⁵⁴ Karaca 2015, 373-374, Kat. No: 09-11.

Dönemi)³⁵⁵ karşımıza çıkmaktadır. **D5 Kat. No: 47** ise fiyonk biçiminde bir düğmedir. Bu düğme Börükçü yerleşiminde dokuma atölyesinde yapılan sondaj çalışması sırasında ele geçirilmiştir. Eserin bulunduğu alanda ele geçen en eski buluntular Klasik Döneme ait olup Hellenistik ve Roma Dönemlerinde de kullanım görmüştür³⁵⁶.

3.2.2 Kozmetik ve Mutfak Malzemeleri

3.2.2.1 Kozmetik Kaplar

Toplamda bu başlık altında değerlendirilebilecek üç adet eser yer almaktadır. Bunlardan ikisi silindirik bir forma sahip olup olasılıkla içine ilaç, parfüm gibi kozmetik ürünleri saklamak amaçlı kullanılmış olduğu tahmin edilmektedir.

Figür 31: Kozmetik kap örneği (Feugère- Prévot 2005, 239, Fig. 9-1'den)

Figür 32: Kozmetik kap örneği (Feugère- Prévot 2005, 239, Fig. 9-2'den).

KK1 Kat. No: 48 numaralı eser silindirik bir gövdeye sahiptir. Kabın dış yüzeyinde ağız ve dip kısmında birbirine paralel iki adet çizgi bezeme yer almaktadır. Eserin yüzeyinde aşınmalar mevcuttur. **KK2 Kat. No: 49** numaralı eserde silindirik bir

³⁵⁵ Ersoy 2017, 112, Kat. No: 51-52.

³⁵⁶ Göğebakan 2010, 7-8.

formdadır. Bu eserlerin benzerleri Laodikeia'da (MS 1. yy'ın ilk yarısı)³⁵⁷, Aquincumi'de görülmektedir.

Lagina'da **KK3 Kat. No: 50** numaralı eser ise içi oyuk silindirik formlu olup üzerinde sık bir şekilde yapılmış sarmal yivler mevcuttur. Eser bulunduğu mezar içerisindeki diğer eserler baz alındığında kontekse göre Klasik döneme tarihlenmektedir³⁵⁸. Söz konusu eserin benzeri Allionai kentinde görülmektedir. Araştırmacılar tarafından tıp aleti olarak tanımlanmıştır³⁵⁹.

3.2.2.2 Kozmetik Çubukları

Kozmetik çubukları³⁶⁰ olarak sınıflandırabileceğimiz Stratonikeia Börükçü Mevkiinde üç adet eser ele geçirilmiştir. . **KÇ1 Kat No:51, KÇ2 Kat. No: 52, KÇ3 Kat. No:53** olmak üzere üç adet iğne vardır. Bu grup içerisinde yer alan kozmetik kaşıkların arka kısımları düz olup ön kısımlarında yatay dış bükey silmeler mevcuttur. **KÇ1 Kat. No: 51** diğer iki örneğe göre daha ince bir forma sahiptir.

Kozmetik çubukları başlığı altında değerlendirilen son örnek ise **KÇ3 Kat. No:53** numaralı örnektir. Bu eserin gövdesi yukarıdan aşağıya doğru incelmektedir. Baş kısmı ise yuvarlak biçimde sonlanmaktadır. E. Karaca bu eserin benzer örneklerini “bız” olarak tanımlamıştır³⁶¹.

3.2.2.3 Kaşıklar/Karıştırıcılar (*Cochlear*)

Antik Dönemde kullanılan kaşıklar³⁶² hazne formlarına göre iki gruba ayrılmıştır. Ovoid ve yuvarlak formlu olarak sınıflandırılan kaşıklar eski Yunanca da “*KoΧλίδριον*”³⁶³, Latince ise “*Cochleare*”³⁶⁴, *Cocleare*”³⁶⁵ olarak adlandırılmıştır³⁶⁶. Kaşıklar bronz, demir, gümüş gibi metal örneklerin taklitlerini yansıtan kemik, Fildişi

³⁵⁷ Şimşek 2011, 647, Kat. No: 616.

³⁵⁸ Aydın 2018, 76-77.

³⁵⁹ Akalın vd.2008, 15, Res. 10.

³⁶⁰ Kozmetik çubuklar genel olarak antik dönemde merhem ya da parfüm gibi esans içerikli yağları sürmek amacıyla antik dönemle sıklıkla kullanılmıştır. Geniş bilgi için bkz. Ersoy 2017, 63-65.

³⁶¹ Karaca 2009, 179, Kat. Nu. 368-369.

³⁶² Kemik, Bronz, gümüş gibi kaşıkların en güzel örnekleri MÖ 4. ve 6. yüzyılları arası görülmektedir. (Mango 2008, 446-447).

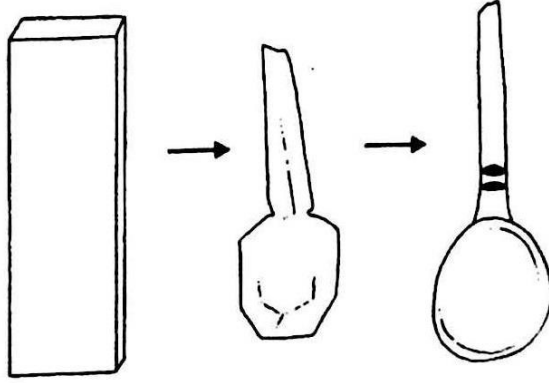
³⁶³ Liddell-Scott 1897, 839.

³⁶⁴ Ligula; Yunanlılar tarafından kullanılan yuvarlak bir çanağa sahip olan arkaya doğru sivrilerek sonlanan kaşık tipidir. Geniş bilgi için bkz. Oransay 2006, 53; Delemen-Çokay Kepçe 2009, 17.

³⁶⁵ Martial XIV, 121; Ersoy 2017, 65.

³⁶⁶ Delemen-Çokay Kepçe 2009, 6.

ve ahşaptan da yapılmıştır³⁶⁷. İlk kemik kaşıklara Neolitik Dönemde rastlanılmıştır. Kemik kaşıklar günümüz kaşık şekilleri ile neredeyse aynı formda yapılmıştır³⁶⁸.

Figür 33: Kaşık Yapım aşamaları (Karaca, 2013, 243, Fig. 9'den).

Mutfakta kullanımın yanı sıra kozmetik³⁶⁹ ürünlerin ve ilaçların hazırlanması, ölçülmesi ve karıştırılması ya da sapının dilatatör³⁷⁰ (genişletici) olarak kullanılması gibi işlevleri mevcuttur³⁷¹. Form olarak genellikle yuvarlak, küçük bir hazne ve hazneye doğru incelen silindirik bir gövdeden oluşmaktadır.

Stratonikeia kazısında ele geçirilen **K1 Kat. No: 54** numaralı örneğin sadece hazne kısmı tamdır. Haznenin gövdeye bağlandığı bölümün bir kısmı görünmekle birlikte, devamı kırık ve eksiktir. Kaşık sapından kaşık haznesine geçilen bölüm olan geçiş kısmen yapışıktır. Haznesi yuvarlak formlu olan eserin benzer örneklerine; Perge'de (MS 1-3. yy.)³⁷², Parion'da (MS 1. yy'ın 2. yarısı)³⁷³, Korinth'te (MS 1-2. yy.)³⁷⁴, Ephesos'ta (Roma Dönemi)³⁷⁵, Smyrna'da (MS 2- 3. yy)³⁷⁶ ve Alliaoni antik kentinde rastlanılmış olup MS 2-4. yüzyıllara tarihlendirilmiştir³⁷⁷. Bu tip kaşık örnekleri genellikle yumurta yemeye ya da kaşığın sivri uç kısmıyla salyangoz³⁷⁸ ve çeşitli deniz böceklerini kabuklarından sıyırmak amacıyla kullanılmış olmalıdır³⁷⁹.

³⁶⁷ Özcan 1998, 15.

³⁶⁸ Bulut 2018, 391.

³⁶⁹ Üzel 2000, 69.

³⁷⁰ Akarsu vd. 2011, 13.

³⁷¹ Akarsu vd. 2011, 13; Uzel 2000, Lev. XI/20.

³⁷² Garan 2015, 105, Kat No: 2.

³⁷³ Kasapoğlu 2013, 174, Res. 223, M72, M4.

³⁷⁴ Davidson 1952, 191, Lev. 85, No.1396.

³⁷⁵ Meriç 2002, Lev. 88, No: B4

³⁷⁶ Ersoy vd. 2012,100, Res. 8, No. 3; Ersoy 2017, 139, Kat. No: 160.

³⁷⁷ Karaca 2009, 180-186, Kat. No: 371-389.

³⁷⁸ Latince bir kelime olan “Cocleare” “salyangoz” kelimesi ile özleştirilmektedir (Smith 1853, 301).

³⁷⁹ Delemen-Çokay Kepçe 2009, 6.

3.2.2.4 Alet Sapları

Sap, genel olarak bir nesneyi tutmaya yarayan bölüm olarak nitelendirilmiştir. Bıçak gibi keskin, kazıyıcı ya da delici nesnelerin sapları, daha kolay kavrayabilmek için sağlam ve dayanıklı malzemelerden yapılmıştır³⁸⁰. Böylece elle tutulamayacak kadar küçük aletlerin kullanımı yaygınlaşmıştır³⁸¹.

Sapların üzerinde genellikle uç kısmına takılan aletler ile bağlantısını sağlayan oluklar yer almaktadır. Bu kapsamda değerlendirmeye alınabilecek Stratonikeia antik kentinde üç adet eser bulunmuştur. **S1 Kat. No 55** numaralı eserin gövde kısmı dikdörtgen bir forma sahip olup üzerinde kazıma çizgiler ile yapılmış bezemeler mevcuttur. Bu eserin uç kısmı eksik olduğu için kaşık veya bıçak sapı olarak kullanılmış olduğu düşünülmektedir.

S2 Kat. No: 56 numaralı eser ise **S1 Kat. No: 55'** e göre daha sade bir görünüme sahiptir. Söz konusu eserin arka kısmı düz bırakılırken ön kısmı hafif bombeli olarak yapılmıştır. Birebir benzeri ise Aquincumi³⁸² kentinde karşımıza çıkmaktadır. Bu eser bıçak sapı olarak kullanılmış olmalıdır.

S3 Kat. No:57 numaralı eser 12.1 cm uzunluğunda, 0.9 cm genişliğinde ince uzun dikdörtgen şeklinde yapılmıştır.

S4 Kat. No:58 numaralı eserin, bir ustura sapı olduğu düşünülmektedir. Latince *culter tonsorius/culter coquinaris*³⁸³ olarak adlandırılan açılır-kapanır³⁸⁴ şeklinde bir dizayna sahip bıçak türüdür. Bacak biçimli ustura sapının arka kısmından topuğa kadar yiv şeklinde inen bir açıklık bulunmaktadır. Olasılıkla bu açıklıktan kesici bir alet ile bağlantısı sağlamaktadır. Benzer örnekleri; Ephesos antik kentinde (Roma Dönemi)³⁸⁵, Allionai'de (MS 2-3 yy)³⁸⁶, Anadolu dışında ise Roma Palatino Tepesi'nin (Collis Palatium) doğusunda (MS 4-5. yy)³⁸⁷ görülmektedir. Bu eser formunda olan eserler başka araştırmacılar tarafından oyuncak bebeklere ait uzuv parçası olarak değerlendirilmiştir³⁸⁸. Uzuv parçalarının eklem birleşme noktalarında

³⁸⁰ Bulut 2018, 387.

³⁸¹ Özdoğan 2019, 2014.

³⁸² Bíró vd. 2012 102, Cat. No. 223.

³⁸³ Smith 1853, 374.

³⁸⁴ Bu tür saplar için bkz. Bacon-Crummy 2015, 257.

³⁸⁵ Çakal Çetin 2019, 39, Kat. No: 52.

³⁸⁶ Karaca 2009, 196, Kat.Nu: 418

³⁸⁷ Clair 2003, 105 Res. 40d.

³⁸⁸ Feugère 2009, 165-166, Şek. 55, No: 692; Rodet-Belarbi vd. 2010, 390. Şek. 29.

delikler yer almaktadır. Bu deliklerden ip geçirmek suretiyle³⁸⁹ hareket ettirilebilen bebeklerin yapıldığı düşünülmektedir. Bu bebekler daha çok MÖ 6. yy'da görülmekte olup, latince 'pupus' ya da 'pupa' olarak adlandırılmaktadır³⁹⁰. Grekçe'de ise bu bebekler için genç kız anlamına gelen "Koln" kelimesi kullanılmıştır³⁹¹.

3.3 Oyun Markaları ve Taşları

Antik Dönem'de tabla oyunlarını oynamak için taş, pişmiş toprak, cam ve kemik gibi malzemelerden³⁹² yapılan oyun taşları Yunanca "Πεσσος" ya da "ψηφα" olarak adlandırılmaktadır³⁹³. Bu ham maddelerin dışında aşık kemiği, balık omuru gibi çeşitli parçaların da oyun taşı olarak kullanıldığı görülmüştür³⁹⁴.

Stratonikeia antik kentinde de yapılan kazı ve araştırmalar sonucunda oyun tablaları³⁹⁵ ve bu oyunların oynanmasını sağlayan kemikten yapılmış çeşitli oyun taşları bulunmuştur³⁹⁶. Bu oyunlar sınıf farkı gözetmeksizin imparator, köle, yaşlı, çocuk gibi tüm yaş veya sosyal sınıf bağlamında üst tabakada yer alan insanlar tarafından oynanmıştır. Yapılan arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen bulgular bunu desteklemektedir³⁹⁷. Bu oyunlara ait izler şehrin kamu yapılarında, cadde ve sokaklarda kısacası tüm halkın kullandığı ortak alanlarda görülmektedir.

Figür 34: Oyun Tablasında karşılıklı oyun oynayan iki Romalı (Kürüm Durnagözü, 2015, 120, Res. 5'den)

³⁸⁹ Ürkmez 2016, 269.

³⁹⁰ Yaraş-Yaraş 2010, 63.

³⁹¹ Yaraş-Yaraş 2010, 63.

³⁹² Sevim-Gönül 2012, 24.

³⁹³ Bener 2016, 71.

³⁹⁴ Harrison 1986, 258; Gilmour 1997, 167-175.

³⁹⁵ Bulunan oyun tablaları arasında mankala, dama (*ludus latruncularum*), üçtaş, dokuztaş, 12 nokta (*duodecim scriptorum*), kirkat (*Qirkat/Alquerque*) gibi oyunlar yer almaktadır. Stratonikeia'da oynanan oyunlar ile ilgili geniş bilgi için bkz. Kürüm Durnagözü 2015, 107-124; Söğüt 2019, 222.

³⁹⁶ Söğüt 2019, 222.

³⁹⁷ Kowalski 2003, 8.

3.3.1 Oyun Markası-Balık Omuru Parçaları

Oyun markalarının ham maddesi olarak çoğunlukla kemik ve balık³⁹⁸ omurgası kullanılmıştır. Balık omurundan yapılan parçalar balığın omur kısmı bırakılıp kılçık kısmının temizlenmesiyle yapılmaktadır³⁹⁹. Bu parçalar bize Antik Dönem insanının ne tür balıkları tükettiği hakkında da bilgiler vermektedir. Fakat bunun kesin olarak saptanabilmesi için kemiklerin analizinin yapılması gerekmektedir. Tez kapsamı dışında olacağı değerlendirildiği için burada bu konuya girilmemiştir.

Stratonikeia’da bulunan balık omurgasından yapıldığı düşünülen iki adet eser yer almaktadır. **OT1a Kat. No: 59** ve **OT1b Kat. No: 60** numaralı eserlerin benzerleri, Ephesos⁴⁰⁰, Smyrna⁴⁰¹, Perge (Roma Dönemi)⁴⁰² kentinde de ele geçmiş ve buluntu seviyesindeki diğer buluntular ile birlikte Doğu Roma Dönemi ve sonrasına tarihlendirilmiştir. Eserin Türkiye dışındaki eş örneğine ise Korinth antik kentinde rastlanılmıştır⁴⁰³. Bu oyun pullarının yapılan analizler çerçevesinde somon ya da benzeri balık omurundan yapıldığı düşünülmektedir⁴⁰⁴. Bazı araştırmacılar bu tipteki taşları boncuk olarak tanımlamışlardır⁴⁰⁵.

Bu grupta değerlendirilen iki eserden **OT1b Kat. No: 60** numaralı eser; 2007 yılında yapılan 07BBS05 numaralı sondaj sırasında ele geçirilmiştir. Bu sondaj çalışmasında 115 sikke bulunmuş olup bu sikkeler MS 1143 (I. Manuel Komnenos)-MS 1203 (Isaakios) yılına tarihlendirilmiştir. Söz konusu eserinde bu sikkelerle birlikte aynı yerden çıkması ve bulunan yapının Doğu Roma Dönemi mimari özelliklerini göstermesi bakımından Doğu Roma Dönemi’ne ait olduğuna dair bir kanı oluşmuştur⁴⁰⁶. Bu tipteki taşların kemik çubuklara geçirilerek kokuları muhafaza etmek amacıyla da kullanıldığı bilinmektedir. M.T. Bíró bu taşların kokulu yağ ya da kozmetik merhemleri sürmek amacıyla kullanıldığından söz etmektedir⁴⁰⁷.

³⁹⁸ Balık olarak genellikle köpekbalığı (*Carcharbinidae sp.*) ve levrek balığı omuru kullanılmıştır. (Oyarçin vd. 2018, 213).

³⁹⁹ Ersoy 2017, 41.

⁴⁰⁰ Hogarth 1908, 192.

⁴⁰¹ Ersoy 2017, 123-126, No: 97-115.

⁴⁰² Garan 2015, 83 B.2-B.3.

⁴⁰³ Davidson 1952, 260, Lev. 99, No: 1707; Kechagia 2012; 263-275; Militsi 2012, Fig.12, 14.

⁴⁰⁴ Davidson 1952, 220.

⁴⁰⁵ Petković, 1995 44.

⁴⁰⁶ Tırpan-Söğüt 2009, 253.

⁴⁰⁷ Bíró 1987, 28.

3.3.2 Yassı- Bezememesiz Oyun Taşları

Antik Dönemde insanlar boş vakitlerini değerlendirmek ve eğlenmek amacıyla *tabula*, *Ludus lotronculorum*⁴⁰⁸ ve *duodecim scripta* gibi oyunlar oynamaktaydı. Bu oyunlarda kullanılan yassı ve bezemeli yapılan pullara ise taş (*calculi*) adı verilmiştir⁴⁰⁹. Bu pullar taştan olabildiği gibi kemik, fildişi gibi malzemelerden de yapılmıştır⁴¹⁰.

Oyun taşlarının genellikle bir yüzü eliptik ve bombeli, diğer yüzü ise düzdür. Stratonikeia antik kentindeki çalışmalarda bulunan ve **OT2 Kat. No:61** Katalog numarası verilen oyun taşının arka yüzeyi düz ön kısmı ise bombeli olarak yapılmıştır. Bu oyun taşının merkezinde bir çukur ve nokta bezemenin⁴¹¹ olduğu görülmektedir.

3.3.3 Astragal

Âşık kemiği, çift tırnaklı ve genellikle küçükbaş koyun ve keçi gibi hayvanların, arka bacaklarının diz kısmından elde edilmiş ve Greekce *αστραγαλος* (*astragalos*), Latince *talus*⁴¹²-*tali* olarak isimlendirilmiştir⁴¹³. Antik çağda çeşitli kullanım alanları olan âşık kemikleri mezar hediyesi⁴¹⁴, koruyucu amulet, kehanet⁴¹⁵, hesap yapma aracı, kumar aracı ve oyun zarı⁴¹⁶ olarak kullanılmıştır.

Aşık kemiğinin yapısını insan elinde rahatça tutulması, köşeli yapısı ve fırlatmaya uygun olması nedeniyle zar olarak oyunlarda kullanılmış olduğu fikrini çıkarmıştır. Ayrıca ham madde olarak kolay elde edilebilmesi de yaygınlaşmasındaki bir diğer faktördür. Kazı çalışmaları sonucunda âşık kemiğinin oyunlarda kullanıldığını düşündüren çeşitli yazılı⁴¹⁷ ve görsel kaynaklar ele geçirilmiştir. Anadolu'daki⁴¹⁸ ilk örnek, Konya Çatalhöyük'te Neolitik Dönem tabakalarında ortaya çıkarılmıştır. Bir yapı içerisinde, siyah ve beyaz renklerde, küçük boyutlu, yuvarlak biçimli çakıl taşlarıyla, koyun ve keçiye ait, bir kısmı işlenmiş, 129 adet âşık kemiği bir arada bulunmuştur.

⁴⁰⁸ *Ludus lotronculorum*; savaş ve taktik oyunudur (Ersoy 2017, 50).

⁴⁰⁹ Chavane 1975, 176-177; Gill 1986, 258; Petkoviç 1995, 53; Ayolan 2005, 41.

⁴¹⁰ Özdoğan 2019, 217.

⁴¹¹ Bazı oyun taşlarının üzerinde desenler yer almaktadır. Bunlar; kesik çizgiler, insan figürleri ya da tanrıça Fortuna ya ait sloganlarda yazılabilmektedir (Fittá 1998, 162-179).

⁴¹² Smith 1870, 1095; Bercero 2002, 146.

⁴¹³ Smith 1870, 1095; Dandoy 1996, 51; Berreco 2002, 146; Polat vd. 2016, 37.

⁴¹⁴ Mellink 1956, 43-44.

⁴¹⁵ Onur 1992, 366; Polat-Polat 2007, 2, 4, Res. 7, 18; Polat-Polat vd. 2011, 109, 110, 114, Res.12.

⁴¹⁶ Bener 2016, 49-50.

⁴¹⁷ Bozbay 2013, 152.

⁴¹⁸ En eski âşık kemiği Belçika'nın Liege kenti yakınlarındaki üst Paleolitik Dönem Mağarası *Remouchamps'da* bulunmuş olup MÖ 8500'lere tarihlendirilmiştir (Bozbay 2012, 10).

Fakat bunların bir oyunda kullanıldığı kesin olmayıp başka bir amaç için de kullanılmış olduğu düşünülmektedir⁴¹⁹.

Stratonikeia Kazısında toplam üç adet aşık kemiği bulunmuştur. Bunlar **AK1 Kat. No:62, AK2 Kat. No: 63, AK3 Kat. No: 64** numaralı eserlerdir. Bu eserlerin paralellere Anadolu'da Tios Antik kentinde⁴²⁰, Anadolu dışında ise Korinth'de⁴²¹ görülmektedir.

3.4 Figürinler

Stratonikeia kazısında figürin⁴²² kategorisinde değerlendirilebilecek kemikten yapılmış eserler de mevcuttur. Heykelin öncüsü olarak gösterebileceğimiz bu küçük heykelcikler mermer, kireçtaşı, pişmiş toprak, demir, tunç, bakır, gümüş olarak çeşitli madenlerden yapılabildiği gibi fildişi ve kemik gibi inorganik maddelerden de yapılmıştır. İnsan eliyle şekillendirilen bu objeler hayvan, insan, tanrı, tanrıça, mitolojik hayvanlar ve belirli-belirsiz şekiller olarak çeşitli biçimlerde yapılabilmektedir⁴²³.

Figürinler çoğunlukla mezar hediyesi olarak yapılmış olmasına rağmen evlerin içinde süs unsuru, beğeni eşyası, tanrıya sunak sunmak ya da çocukların oynaması için minyatür şeklinde yapılarak oyuncak olarak da kullanım görmüş olmalıdır⁴²⁴.

Bu kategoride değerlendirilen Stratonikeia'da bulunan 1 adet eser vardır. **F1 Kat. No:65** numaralı eser bir kaide üzerinde üç boyutlu ve çıplak olarak yapılmıştır. Eserin baş kısmı kırık ve eksik olmakla birlikte yüzeyi perdahlanmıştır. Küçük insan şeklinde yapılan figürin süs unsuru, tapınak hediyesi ya da oyuncak olarak kullanılmış olmalıdır.

⁴¹⁹ https://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2006.pdf (10.03.2021).

⁴²⁰ Karaca 2015, 372, Kat. No: 06.

⁴²¹ Davidson 1952, 222, Kat. No: 1753.

⁴²² Canlı varlıkların küçük ve taşınabilir modelleri figürin olarak adlandırılmaktadır (Gündoğan 1994, 2).

⁴²³ Saltuk 1997, 64.

⁴²⁴ Gündoğan 1994, 2.

3.5 Tanımlanamayan Kemik Objeler

Kemiğin kolay işlenebilirliği ve ucuz maliyetli olması her tabakadan insanların onu kullanmasına olanak sağlamıştır. Tanımlanabilen objelerin yanı sıra, çalışması tam bitirilmemiş olması nedeniyle işlevi tam bilinmeyen, işlenmiş kemik ya da işlenmiş kemik artığı kalıntıları Stratonikeia ve Lagina kemik eserleri arasında yer almaktadır.

Bu grupta değerlendirilen toplam 4 adet eser yer almaktadır. **TO1 Kat. No:66** numaralı eser siyah renktedir. Her iki yüzünde üzerinde kazıma çizgiler ile yapılmış 4'erden toplam 8 adet yuvarlak iç içe konsantirik daireler yer almaktadır. Eserin yan kısmında spirial şeklinde yapılmış bir bölüm yer alır. Üzerindeki özenli işçiliğe bakıldığında süslü bir parçaya ait olduğunu düşündürmektedir. Olasılıkla bir mobilya aksamı (?)⁴²⁵, bir applike parçası (?) olarak kullanılmış olmalıdır.

TO2 Kat. No: 67 numaralı eser ise 1.6 cm uzunluğunda ve 0.6 cm genişliğindedir. Silindirik formlu olan eserin üst kısmında birbirine paralel iki adet boya ile yapılmış çizgisel bezeme yer alır. Bu çizgilerin hemen altında yuvarlak bir delik yer almaktadır. Fakat delik yüzeysel olarak yapılmıştır. Bu eser belki bir saç iğnesi (?) olarak kullanılmış olmalıdır. **TO3 Kat. No: 68, TO4. Kat. No:69** numaralı eserler ise yarı işlenmiş kemik malzemelerdir.

⁴²⁵ Kemikten yapılmış mobilya parçaları için bkz. Petković 1995, 37; Gostencnik 1996, 125.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ESERLERİN BULUNTU YERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Börükçü Nekropolü Buluntuları

Börükçü⁴²⁶ Nekropolü Stratonikeia ile Lagina arasında yer alan kutsal yol üzerinde doğu-batı yönlü eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Yapılan çalışmalar sonucunda alandan az sayıda kemik buluntular ele geçirilmiştir. Bunlar tez kapsamında numaralandırılan **A2 Kat No: 3, İ3b Kat No: 10, B2 Kat No: 26, B5 Kat. No:29, KK3 Kat No: 50**'tür. Mezarların mimari özellikleri ve buluntuları esas alındığında, buluntular ağırlıklı olarak Klasik Döneme tarihlenmektedir. **05BM112** no.lu pithos mezarda yapılan çalışmalar sonucunda **A2 Kat. No: 3** numaralı eser bir bebek iskeletine ait ölü hediyesidir. Ayak şeklinde yapılan bu eser belki bir oyuncak?, belki de bir pandantifti. Mezarın mimari yapısı ve tespit edilen diğer buluntular ışığında eser klasik döneme tarihlendirilmiştir⁴²⁷. **07BM14 no.lu** mezarda yapılan çalışmalarda ise 2 adet gömü yapıldığı tespit edilmiştir. Ölü hediyelerinin çoğunluğu birinci gömüye ait iskelet kalıntıları yanında bulunmuştur⁴²⁸. **B5 Kat. No: 29** numaralı eser, üzerinde cam kakmalar bulunan oval formlu bir boncuktur. **07BM14** no.lu mezarda iki adet gömü yapılmıştır. İlk gömü ele geçirilen buluntular doğrultusunda Geç Geometrik Dönem, ikincisi ise Klasik Döneme tarihlendirilmiştir⁴²⁹.

Sonuç olarak insanlar tarih boyunca ölümden sonraki hayata inanmışlardır. Bu çerçevede hem ölülerine saygılarını göstermek hem de onların diğer dünyada ihtiyaçları olduğunu düşündükleri eşyaları ölü hediyesi olarak bırakmışlardır. Bu eşyaların içeriği kültürden kültüre değişkenlik göstermektedir. Bu dünyada kullanılmaktan hoşlandıkları maddi ve manevi birçok eşya mezarın içerisine bırakılmıştır. Ölü hediyeleri arkeolojik veriler elde etmek için büyük önem taşımaktadır. Bu hediyeler günümüz ile geçmiş arasındaki bir köprü niteliğindedir. Örneğin mezardaki kişinin bir çocuk mu? bir asker mi? ya da bir yönetici mi? olduğuna dair önemli ip uçları sunmaktadır. Ayrıca

⁴²⁶ Börükçü günümüzde Muğla İli, Yatağan İlçesi, Yeşilbağcılar kasabası sınırları içerisindeki Stratonikeia ile Lagina kutsal alanı içerisindeki Stratonikeia ile Lagina kutsal alanı arasındaki kutsal yol güzergâhı üzerinde yer almaktadır. Bkz Güleç vd. 2004, 167; Tırpan-Söğüt 2005, 371; Aydaş 2006, 111-112; Tırpan-Söğüt 2007, 8; Tırpan-Söğüt 2008, 593; Tırpan-Söğüt 2009, 511-513; Söğüt 2019, 272.

⁴²⁷ Aydın 2018, 102.

⁴²⁸ Aydın 2018, 93.

⁴²⁹ Aydın 2018, 76-77.

buluntuların üzerinde yer alan çeşitli harf, sembol, resimler bölge coğrafyasında yaşayan halkın sosyal ve ekonomik durumu, sanatsal zevkleri hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Genellikle mezar hediyesi olarak takıların (süs eşyalarının) yoğun buluntu grubunu oluşturduğu görülmüştür.

4.2 Hekate Tapınak Naosunda Ele Geçenler

Lagina Hekate Kutsal Alanı içindeki Hekate Tapınağı naos içinde yapılan kazı çalışmalarında, diğer buluntuların yanı sıra toplam 8 adet kemik eser de ele geçmiştir. **B1a Kat. No: 19, B1b Kat. No: 20, B1c Kat. No: 21, B1d Kat. No: 22, B1e Kat. No: 23, B1f Kat. No: 24, B1g Kat. No: 25** numaralı eserlerin çoğu boncuktur. Bu boncukların hepsi yuvarlak formda olup kenar kısımları makara şeklinde yapılmıştır. Boncuktan farklı olarak bu alanda **İG2 Kat. No: 35** numaralı saç iğnesi (?) ele geçirilmiştir. Tapınağın naos bölümüne baktığımızda bu alanda yapılan çalışmaların naos zemininde gerçekleştirildiği ve burada bir sunu çukuru olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu alanda bodrosa sunu yapılmıştır. Bodros sunusu Hekatenin yer altı tanrıçası olması ile ilişkilidir. Bahsi geçen sahneyi tapınağın kuzey frizinde de görmek mümkündür⁴³⁰. Söz konusu sahnenin tapınak naosunda yapılan törenler ile bağlantısının olduğu düşünülmektedir. Ayrıca naosun toprağında tespit edilen üzüm polenine yapılan analizler sonucunda alanın çoğunlukla şarap ile kutsandığı ve naos içerisinde yer alan bodrosa şarap sunusu yapıldığını söylemek mümkündür⁴³¹. Bu kapsamda bu alanda ele geçirilen boncuklarında sunu hediyesi olarak bırakılmış olduğunu söyleyebiliriz.

4.3 Yaylar Mevkiindeki Mezarda Tespit Edilenler

Yaylar mevkiinde, **02YM1 No.lu** Mezarda ele geçirilen **B6 Kat. No:30** numaralı eser mezar buluntuları baz alındığında Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemine tarihlenmektedir. Ele geçen en erken buluntu MÖ 4 yy'a ait olup, mezarın Roma Dönemi içlerine kadar kullanım gördüğünü söylemek mümkündür. Bu eser de bu dönemlerden birisine ait ölü hediyesi olarak kullanılmış olmalıdır⁴³².

⁴³⁰ Tırpan-Söğüt 2005, 35.

⁴³¹ Tırpan-Söğüt 2005, 35.

⁴³² Tırpan-Söğüt 2003, 91.

4.4 Geç Antik ağ Sivil Yapı Eserleri

Stratonikeia'da Bouleuterion'un avlusunda yapılan kazı çalışmalarında Geç Antik ağ'da inşa edilen sivil yapılar tespit edilmiştir⁴³³. Bu alan içerisinde tez kapsamında değerlendirilen 2 adet eser bulunmuştur. Eserlere tez içerisinde **İ1a Kat. No:4 ve İ2b Kat. No: 8** numaraları verilmiş olup her iki eserde topuzlu sa iğnesidir. Eserlerden **İ2b Kat. No: 8** numaralı eser kuzey anta kaidesinin yakınlarında bulunmuştur.

Bu eserler bouleuterion yakınında ele geçmekle birlikte, buluntu yerleri Geç Antik ağ sivil yapılarıdır. Bu nedenle eserlerin sivil yapılara ait günlük eşyalardan olduğu anlaşılmaktadır.

⁴³³ Söğüt 2019, 114.

SONUÇ

Stratonikeia antik kenti ve Lagina Hekate Kutsal Alanı kazılarında ele geçen ve Muğla Müzesi'nde koruma altına alınan toplam 69 adet kemik eser bulunmaktadır. Ele alınan eserlerin çeşitliliği fazladır. 1 kolye ucu, 2 Amulet, 13 iğne, 4 iğne topuzu, 12 boncuk, 1 yüzük, 2 gözlü iğne, 7 ağırşak, 5 düğme, 3 kozmetik kutusu, 3 kozmetik çubuğu, 1 kaşık, 4 alet sapı, 3 oyun taşı, 3 âşik kemiği, 1 figürin, 4 yarım kaldığı için tanımlanamamış olmak üzere toplam 69 adet eser bulunmaktadır.

Çalışmada toplam 11 adet saç/giyim iğnesi vardır. Bunlar tipolojik olarak kendi içerisinde sınıflandırılmıştır. İ1 gurubunda yer alan iğneler hafif sivri bir topuz kısmına sahiptir. İ2 gurubundakilerin ise küresel ya da basık küresel bir topuz kısmı vardır. İ3 gurunda toplam 2 adet iğne vardır. Bu gruptaki iğnelerin topuz kısmında bezeme tercih edilmiştir. İ4 grubu ve devamındaki iğneler topuzsuz iğneler olarak değerlendirilmiştir. Bu grupta toplam 4 adet iğne vardır. Bunlardan İ4 MS 1. yy, İ3 MS 2-3. yy ve İ1 grubu MS 2-5. yy'a ait olmalıdır.

İğnelerin her şekilde ve her boyutta yapıldığı tespit edilmiştir. Olasılıkla kullanım ihtiyaçları doğrultusunda ve kullanan kişinin zevkleri esas alınarak şekillendirilmiştir. Eserler içerisinde ağırlıklı grubu dokumada kullanılan ağırşaklar ve düğme gibi aksesuarlar oluşturmaktadır. Bazı düğmelerin formu ağırşaklar ile benzerlik göstermektedir. Fakat düğmeler ağırşaklara göre daha hafif olduğundan bu amaçla kullanılmış olmamalıdır.

Sonuç olarak, Stratonikeia ve Lagina'da yaşayan insanların saç iğneleri, düğme gibi aksesuarları kullandıklarını, oyun pulları ile de sosyal hayatlarında oyunun önemli bir yeri olduğunu günlük hayatlarındaki stresi, kaygı ve endişeyi bu oyunlar sayesinde attıklarını söyleyebiliriz. Ağırşakların varlığı ise günlük hayatlarındaki tarım ve hayvancılığa bağlı olarak dokumacılıkla ilgilendiklerini düşündürmektedir. Zaten kazılarda ortaya çıkarılan dokuma atölyeleri de dokumaya olan ilginin göstergesidir.

Buluntuların ele geçirildiği yerlerin ağırlıklı olarak mezarlar olduğu tespit edilmiştir. Bölge coğrafyasında yaşayan insanların kemikten yapılmış süs eşyalarını mezarlara koyduklarını, ölümden sonraki yaşam ile bu objeler arasında bağlantı kurduklarını söylemek doğru olacaktır. Ayrıca mezarda ele geçirilen buluntular kişinin cinsiyeti, ekonomik durumu belki de hangi sosyal sınıfa mensup olduğu, dönemin sanat anlayışı, objeler üzerinde yer alan betimlemelerin hangi kültürün sanatsal değerlerini yansıttığı ve hangi bölge ile benzer süsleme unsurlarını gösterdiğine dair ipuçları

vermesi bakımından önem arz etmektedir. Buluntuların yoğun olarak ele geçirildiği diğer bir alan ise Lagina Hekate Tapınağı naosudur. Bu alanda yoğun miktarda makarayı anımsatan boncuklar ele geçirilmiştir.

Kemikten yapılan süs eşyalarının boyutlarının genel olarak küçük olduğu gözlemlenmiştir. Bu da aletlerin daha çok süs eşyası ve adak amacıyla mezar hediyesi olarak yapıldığı fikrini ortaya koymaktadır. Fakat kemik buluntular sayıca sınırlı örnekleri oluşturmaktadır. İnce ve kırılğan bir yapıda olmaları dolayısıyla nicelik bakımından az örnek mevcuttur. Buluntuların genel olarak Roma İmparatorluk ve Geç Antik Çağ ağırlıklı olduğunu görmekteyiz. Bu tez kapsamında çalışılan eserlerin tümü Anadolu ve Anadolu dışındaki benzer örnekler ile kıyaslanarak değerlendirilmiş ve tarihlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma Stratonikeia kentinde devam eden kazılar sonucunda ele geçecek yeni kemik buluntularını değerlendirmek için bir altlık oluşturmaktadır. Sonuç olarak ilerki dönemlerde yapılacak olan kapsamlı kemik alet hakkındaki tezlere ışık tutması amaçlanmıştır.

KATALOG

1 Süs Eşyaları Takı ve Aksesuarlar

Katalog No: 1⁴³⁴

Tipi: KS1

Adı: Kolye Sarkacı

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia, 11S11C-K02.

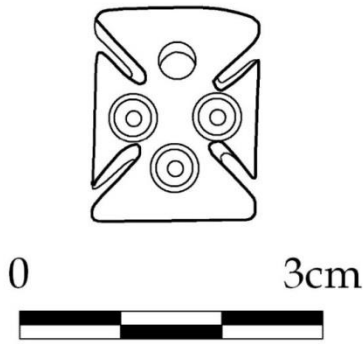
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi- 4711.

Ölçüleri: Uz.: 1.9; Gen.: 1.4; Kal.: 1.00-3.00; Delik Çapı: 0.3 cm.

Tanımı: Eser sağlam olup üzerinde ip geçirmek açılan delik görülebilmektedir. Stilize hac şeklinde yapılmıştır. Haç kollarının her birinde konsantirik daireler mevcuttur. Perdahlı.

Analoji: Davidson 1952, 260, No: 2097, Lev.:111 (Bizans Dönemi), (Fildişi), Garan 2015, 80, KS1.

Dönemi: Analojiye göre Bizans Dönemi.

⁴³⁴ Katalogda 2008-2019 yılları arasında Stratonikeia ve Lagina'da yürütülen kazılarda bulunmuş olan kemik eserler değerlendirilmektedir. İlk olarak eserin katalog numarası ve ardından eserin tipi eserin adının ilk harfi olarak belirlenmiştir. Daha sonra ise kazı envanter numarası, şayet biliniyorsa eserin müze envanter numarasına yer verilmiştir. Bu bilgilerin ardından eserin ölçüleri ve tanımı yapılmıştır. Dönemi kısmında ise eserin saptanabilen analogileri değerlendirilmiş ve konteks ya da analojiye dayanarak tarihlendirme önerisine yer verilmiştir. Katalog kısmında yer alan fotoğraflar ve çizimler ise aksi belirtilmediği takdirde yazar tarafından üretilmiş olup, Stratonikeia ve Lagina kazı arşivine aittir.

Katalog No : 2

Tipi : A1

Adı : Amulet

Buluntu Yeri ve No : Stratonikeia-Müze Deposu 2008 öncesi

Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi- 2008 öncesi

Ölçüleri : **Uz.:** 2.6; **Gen.:** 1.4; **Kal.:** 0.3 cm.

Tanımı : Horoz sağa doğru, profilden yapılmıştır. İbik ve gagası belirgindir.

Horozun gövde kısmında merkezde ip geçirmek için yuvarlak bir delik yer alır.

Perdahlıdır.

Analoji:

Dönemi:

Katalog No:3

Tipi: A2

Adı: Pandantif

Buluntu Yeri ve No: Börükçü Nekropolü, 05BM112-K02

Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi- 2193

Ölçüleri: Yük.: 1.8; Ayak Gen.: 0.3 cm.

Tanımı: Ayak şeklinde, iki parça halinde bulunup birleştirilmiş bir kolye ucudur. Eserin bilek kısmında ip geçirmek için açılan delik görülebilmekte ve yüzeyi perdahlıdır.

Analoji:

Dönemi: Kontekse göre MÖ 425-400.

Katalog No: 4

Tipi: İ1a

Adı: Saç İğnesi

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia,11BS01-K02

Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-4703

Ölçüleri: Uz.: 9.2; Gen.: 0.1-0.4; T. Gen.: 0.5 cm; T. Yük.: 1.2 cm.

Tanımı: Yuvarlak kesitli bir gövdeye sahiptir. Sivri bir topuzla son bulmakta ve yüzey perdahlamıştır.

Analoji: Belarbi vd. 2006, 159, fig. 7b; Şimşek 2011, 936, Kat. No. 1188; Ersoy 2017, 103, Kat. No. 16.

Dönemi: MS 3-4 yy.

Katalog No:

Tipi: İ1b

Adı: İğne

Buluntu Yeri ve No: Lagina,-07LKS-K03

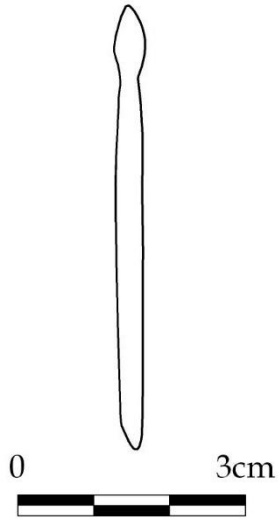
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2765

Ölçüleri: Uz.: 5.08; Kal.: 0.2; T. Yük.: 0.8; T. Gen.: 0.2 cm.

Tanımı: Baş kısmı ok ucu biçiminde olan saç iğnesinin uç kısmı kırık ve eksiktir. Eserin gövde kısmı yuvarlak ve bombeli, yüzeyi perdahlıdır.

Analoji: Şimşek 2011, 1071, Kat. No:1598 (MS 2. yy-3. yy'ın ilk çeyreği).

Dönemi: Roma Dönemi.

Katalog No: 6

Tipi: İ1c

Adı: Saç İğnesi

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 06BS01-K02.

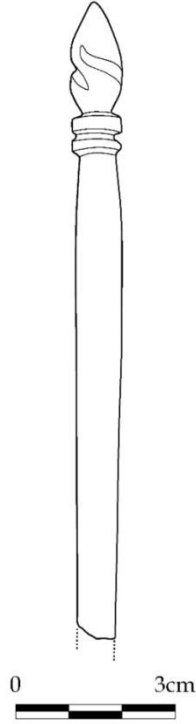
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2504

Ölçüleri: Uz.: 6; Kal.: 0.3-0.5; T.Gen.: 0.4; T. Yük.: 1 cm.

Tanımı: Meşale alevi biçiminde baş kısmına sahip saç iğnesi. İki boğumlu süsleme ile gövdeye geçilen eserin yarısı kırık ve eksiktir. Yukarı doğru hafif genişleyen yuvarlak kesitli bir gövdeye sahip ve yüzeyi perdahlanmıştır.

Analoji: Velay 1996, Kat. 16, 17; Bíró 1997, 199, Fig.: 44; Karaca 2009, 138-139, Kat. Nu. 245-249; Bíró vd. 2012, 87, Cat. No:107

Dönemi: Roma Dönemi.

Katalog No : 7

Tipi : İ2a

Adı : Saç iğnesi

Buluntu Yeri ve No : Börükçü-05BS07-K01

Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-

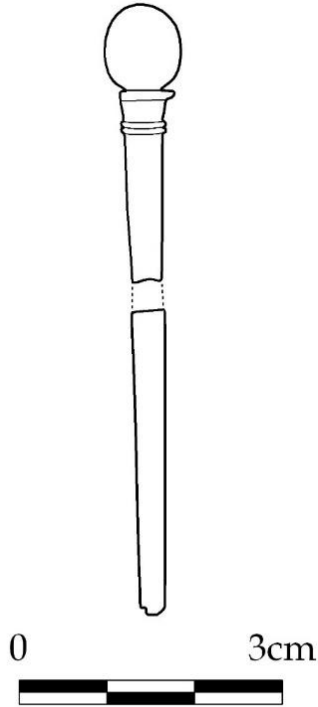
Ölçüleri : **1. Parça; Uz.:** 3.8; **Kal.:** 0.5-0.6 cm.

2. Parça; Uz.: 4.3; **Kal.:** 0.4 cm; **Topuz Çp:** 1cm.

Tanımı : Topuz biçimli başa sahip saç iğnesi Dış bükey bir silme ile gövdeye geçilmiştir. Eserin gövde kısmı silindirik olup uç kısmına doğru incelerek devam etmektedir. İki parça olan eserin sivri uç kısmı kırık ve eksiktir.

Analoji: Trinkl 2010, Tafel 262, B-B 26; Akkaş 2016, 252 Fig.: 2/34; Ersoy 2017, 101, Kat. No: 8.

Dönemi: Roma Dönemi.

Katalog No: 8

Tipi: İ2b

Adı: Saç İğnesi

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia, 11BS01-K01

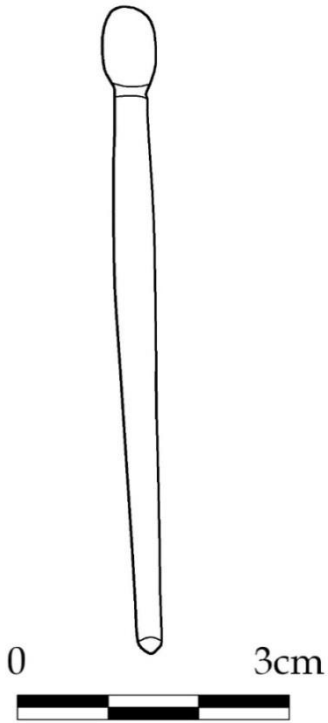
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-4702

Ölçüleri: Uz.: 6.9; Gen.: 0.2-0.3 cm.

Tanımı: Sivri uç kısmı kırık ve eksiktir. Kalın silindirik gövde incelerek ovoid bir topuzla son bulmakta ve üzeri perdahlıdır.

Analoji: Béal 1983, 199, Lev.: XXXV-701 (MS 2. yy'ın 2. Yarısı); Meriç 2002, 140, Lev.: 88-B8 (Traianus Dönemi); Pencheva 2005, 587, 4 (MS 3. yy); Karaca 2009, 124, Kat. Nu. 203; Şimşek 2011, 165, Lev.:12. 550-569.

Dönemi: Analojiye göre MS 2-3. yy.

Katalog No : 9

Tipi : İ3a

Adı : Saç iğnesi

Buluntu Yeri- ve No : Aldağ Mevkii- STR85-S11

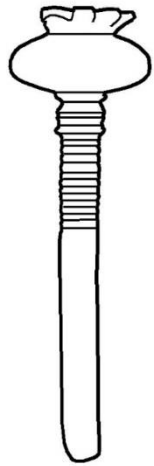
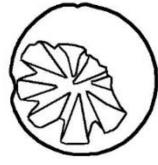
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-

Ölçüleri : **Uz.:** 4.7; **Kal.:**0.4 cm.

Tanımı : Baş kısmı haşhaş çiçeği şeklinde iğne topuzu ve devamında silindirik bir gövde yer almaktadır. Gövdeden iki dış bükey silme ile topuza bağlanmaktadır. Gövde üzerinde yatay çentikler mevcuttur. Eser sivri uç kısmı haricinde tamdır. Yüzeyinde aşınmalar görülebilmektedir.

Analoji: Davidson 1952, Lev. 118, No:2291-2292,2295, Lev.:118.

Dönemi: Roma Dönemi

0 1cm

0 1cm

Katalog No: 10

Tipi: İ3b

Adı: Saç İğnesi

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 06BM13-K02

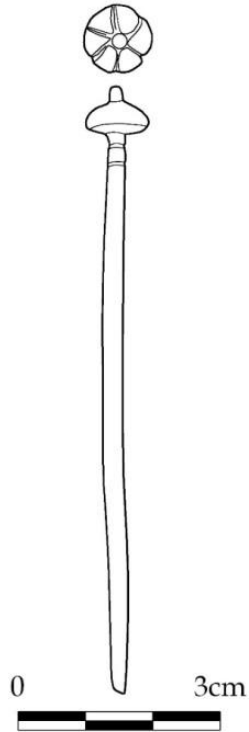
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2473

Ölçüleri: Uz.: 9.6; Kal.: 0.2; Disk çapı: 0.9; Disk Yük.: 0.5; Disk Gen.: 0.7 cm.

Tanımı: Uç kısmındaki kırık haricinde eser tamdır. Yuvarlak formlu olan eser topuz kısmına doğru daralmaktadır. Tepeden diske doğru incelen diskten sonra kalınlaşan gövdeye sahiptir. Disk üzerinde dikey kazıma yiv yer alır. Yüzeyi perdahlanmıştır, ancak pürüzlüdür. Üç parça halinde olup parçalar yapıştırılmıştır. Uç kısım kırık ve eksiktir.

Analoji: Şimşek 2011,1051, Kat. No: 1550 (MS 1. yy)

Dönemi: Roma-MS 2-3 yy.

Katalog No: 11

Tipi: İ4

Adı: İğne

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 09LKS-K01

Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi- 3196

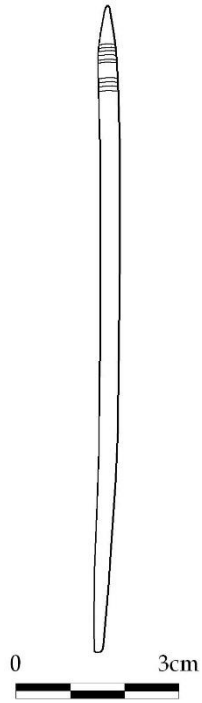
Ölçüleri: Uz.: 10.8; Kal.: 0.2 cm.

Tanımı: Eser ince uzun silindir formda ve uç kısımları sivriltilmiştir. Sivriltilmiş uç kısmından gövdeye doğru üçer sıra aralıklarla toplam altı daire bezemesi yer almaktadır.

Üzeri perdahlanmıştır.

Analoji:

Dönemi: Roma Dönemi.

Katalog No : 12

Tipi : İ5

Adı : Saç İğnesi

Buluntu Yeri ve No : 09MDO04/K02

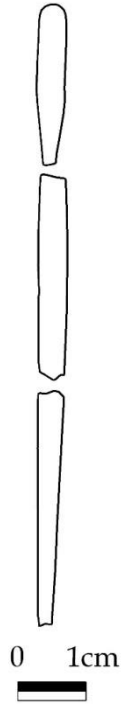
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi

Ölçüleri : **Uz.:** 4.1; **Kal.:** 0.3-0.5 cm.

Tanımı : Eser üç parçadan oluşmaktadır. Kalınlaşarak devam eden gövde tekrar incelmektedir. Perdahlıdır.

Analoji: Trinkl 2005, 286, 288, Res. 10; Özgülner 2007, 175, K101; Karaca 2012, 137.

Dönemi: Analojiye göre MS 1-3 yy.

Katalog No: 13

Tipi: İ6

Adı: Süs Eşyası

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 99.S.E.30.B4

Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1022

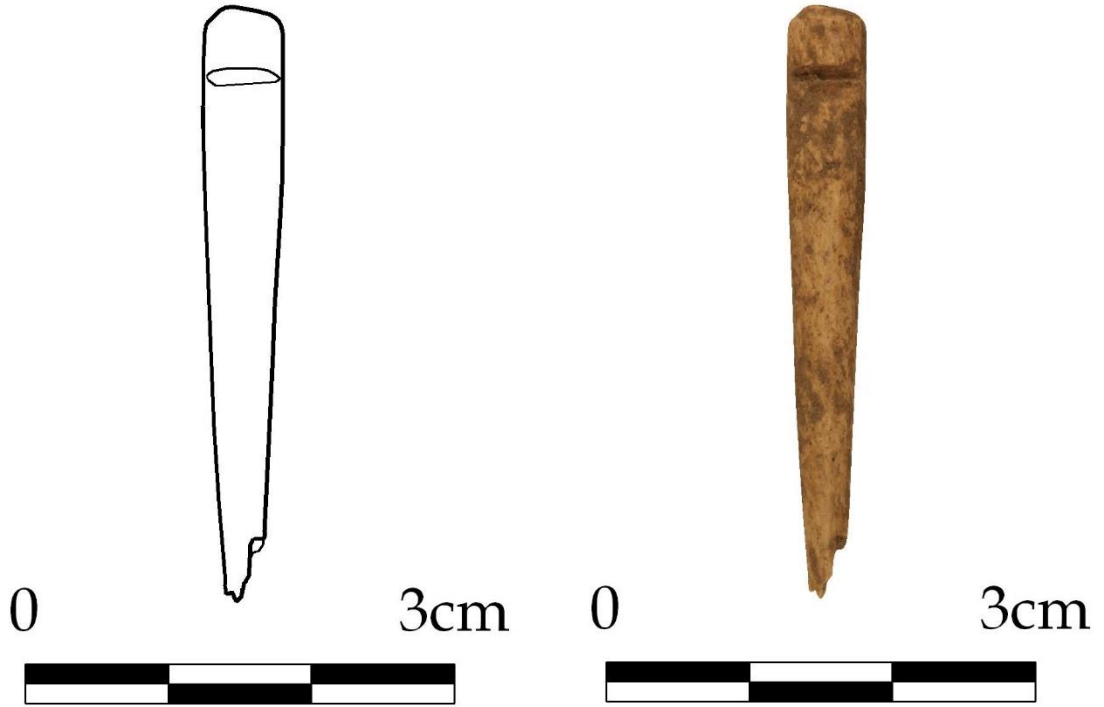
Ölçüleri: Uz.: 3.8; Kal.: 0.3 cm.

Tanımı: Sivri uç kısmı kırık ve eksiktir. Yukarı doğru kalınlaşan bir gövdeye sahiptir.

Bir yivin ardından tepe kısmı yuvarlatılarak son bulmuştur.

Analoji: Karaca 2009, 179, Kat. Nu. 366, 369 (MS 4-6 yy).

Dönemi: MS 4-6 yy.

Katalog No: 14

Tipi: İ7

Adı: Saç İğnesi

Buluntu Yeri ve No: Lagina Kazısı-06BS01-K02

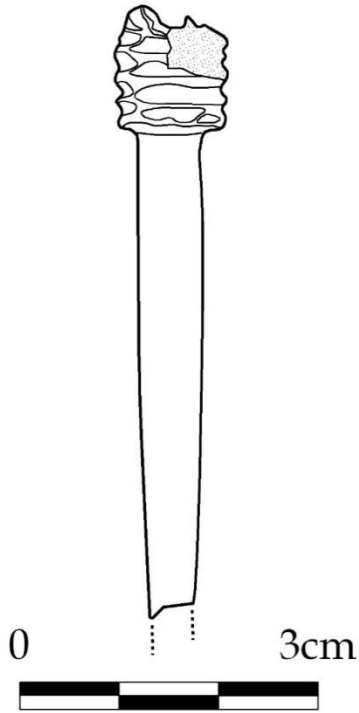
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2503.

Ölçüleri: Uz.: 5.9; Gen.: 0.3-0.5; T. Yük.:1.7; T.Gen.: 1 cm.

Tanımı: Baş ve uç kısmı kırık iğne yukarı doğru hafif genişleyen yuvarlak bir gövdeye sahiptir. Eserin baş kısmı gövdeden daha geniş bir şekilde olup, dışa taşkın dikdörtgen formlu baş üzerinde ise kazıma çizgilerden süsleme yer alır.

Analoji:

Dönemi: Roma Dönemi.

Katalog No : 15

Tipi : İT1

Adı : İğne Topuzu

Buluntu Yeri ve No : 09MDO4/1 K04

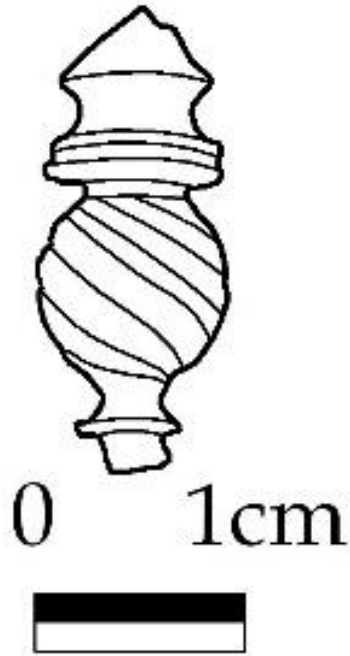
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi

Ölçüleri : **Uz.:**2.9; **Gen.:** 1.2-0.4; **Kal.:**1.00 cm.

Tanımı : Kemik iğne topuzu. Topuzun gövde kısmında sarmal yivler mevcuttur. Üst kısımda kademeli dışa taşkın yivler yer alır. Altı kısımda dışa taşkın yapılmış yiv ile iğnenin ana gövdesine geçiş sağlandığı görülmektedir. Pürüzlü ve mat bir görünüme sahiptir.

Analoji:

Dönemi:

Katalog No : 16

Tipi : İT2

Adı : İğne Topuzu

Buluntu Yeri ve No : Stratonikeia-Müze Deposu 2008 öncesi

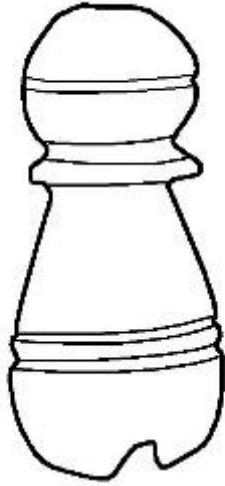
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-

Ölçüleri : Uz.:3.4; Gen.:1.7-1.4 cm.

Tanımı : Gövde yukarıdan aşağıya doğru genişlemektedir. Gövde üzerinde yivlerle oluşturulmuş bezeme dizisi yer almaktadır. Eserin topuz kısmı oval biçimde sonlanmaktadır. Pürüzlü ve mat bir görünüme sahiptir.

Analoji:

Dönemi:

0 1cm

0 1cm

Katalog No : 17

Tipi : İT3

Adı : İğne Topuzu

Buluntu Yeri ve No :

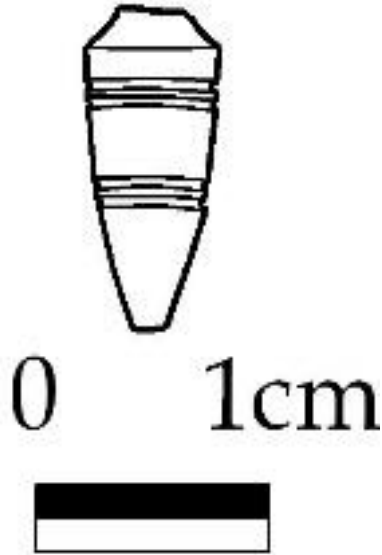
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-04BDA2-K02

Ölçüleri : Uz.:1.8; Gen.: 0.4-0.7 cm.

Tanımı : Yüzey perdahlıdır. Konik bir forma sahip eser üzerinde kazıma çizgilerle yapılmış ikişerden dört adet bezeme mevcuttur. Perdahlıdır.

Analoji: Davidson 1952, 284, No: 2317, Lev.: 18 (MS 3-4. yy); Velay 1996, 43, No: 4 (MS 4. – 5. yy).

Dönemi: Analojiye göre MS 3-5. yy.

Katalog No: 18

Tipi: İT4

Adı: İğne Topuzu

Buluntu Yeri: Lagina-2000SE33

Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1216

Ölçüleri: 1. Parça **Uz.:** 1.7; **Gen.:**0.9 cm.

2. Parça **Uz.:** 1.2; **Gen.:** 0.8 cm.

Tanım: İki parçadan oluşan iğne topuzu parçası. Parçanın iğne kısmı eksik olup topuz kısmı ise orta kısımdan kırık vaziyetteir. Topuzun iğnenin gövde kısmı ile bağlantıya geçişinde dışa taşkın olarak yapılmış silmeler mevcuttur. İğne topuzunun her iki kısmı da ovoid bir formda olup arka kısmı düz olarak yapılmıştır.

Analoji:

Dönemi:

Katalog No : 19

Tipi : B1a

Adı : Boncuk

Buluntu Yeri ve No :

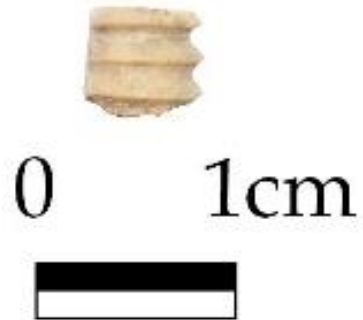
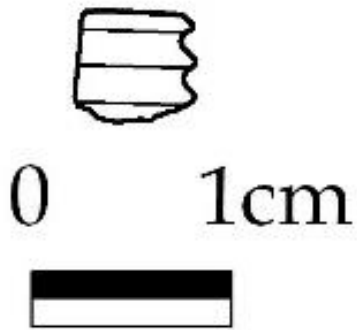
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-01TNK5

Ölçüleri : Çap: 0.6; Yük.:0.5 cm.

Tanımı : Yuvarlak formda boncuk. Eserin gövde kısmında kademeli yivler mevcuttur. Orta kısmında daire şeklinde delik yer alır. Perdahlıdır.

Analoji: Ayolan 2005, 301, fig. 51, 489.

Dönemi:

Katalog No : 20

Tipi : B1b

Adı : Boncuk

Buluntu Yeri ve No :

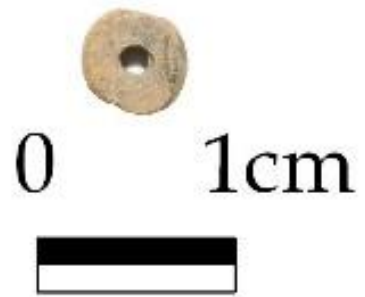
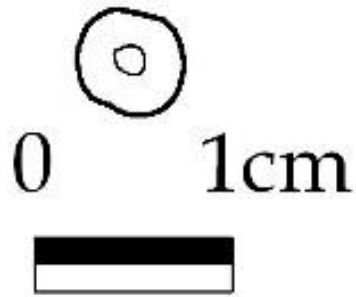
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-01TNK6

Ölçüleri : Çap:0.6; Yük.:0.5 cm.

Tanımı : Yuvarlak formda boncuk. Eserin gövde kısmında kademeli yivler mevcuttur. Orta kısmında daire şeklinde delik yer alır. Perdahlıdır.

Analoji: Ayolan 2005, 301, fig. 51, 489.

Dönemi:

Katalog No : 21

Tipi : B1c

Adı : Boncuk

Buluntu Yeri ve No :

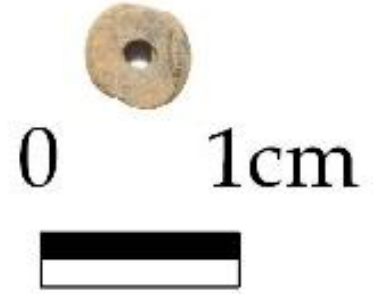
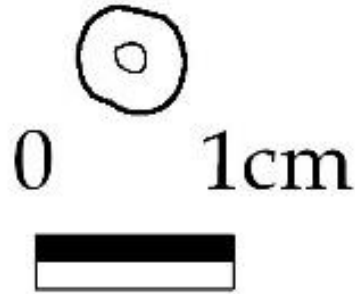
Bulunduğu Yeri ve No: Muğla Múzesi-01TNK7

Ólçüleri : Çap:0.6; Yük.:0.5 cm.

Tanımı : Yuvarlak formda boncuk. Eserin gövde kısmında kademeli yivler mevcuttur. Orta kısmında daire şeklinde delik yer alır. Perdahlıdır.

Analoji: Ayolan 2005, 301, fig. 51, 489.

Dönemi:

Katalog No : 22

Tipi : B1d

Adı : Boncuk

Buluntu Yeri ve No :

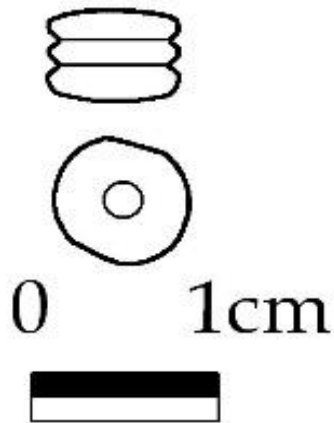
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-01TNK8

Ölçüleri : Çap: 0.7; Yük.:0.6 cm

Tanımı : Yuvarlak formda boncuk. Eserin gövde kısmında kademeli yivler mevcuttur. Orta kısmında daire şeklinde delik yer alır. Perdahlıdır.

Analoji: Ayolan 2005, 301, fig. 51, 489.

Dönemi:

Katalog No : 23

Tipi : B1e

Adı : Boncuk

Buluntu Yeri ve No :

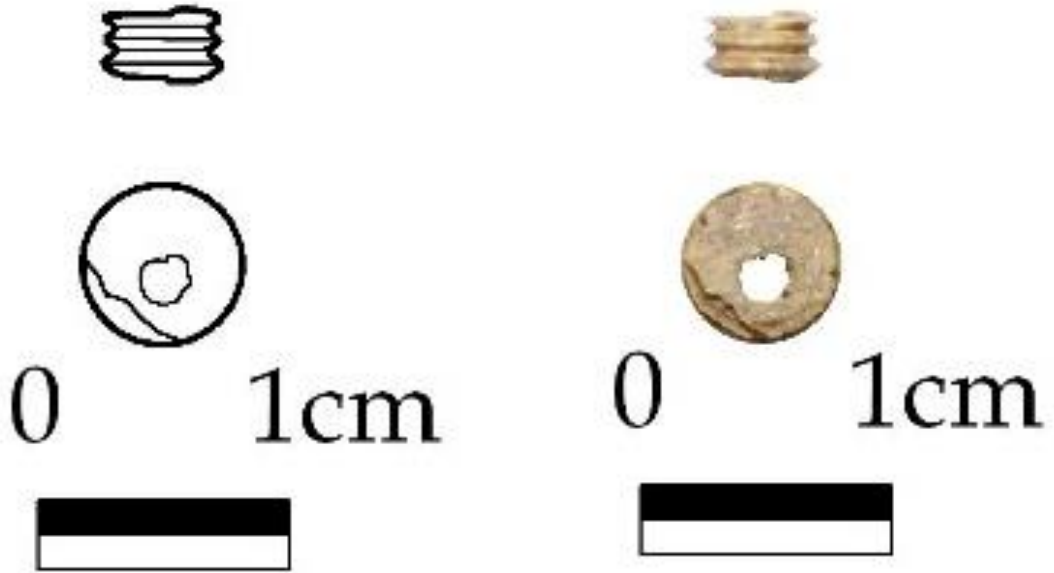
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-01TNK9

Ölçüleri : Çap:0.6; Yük.:0.4 cm.

Tanımı : Yuvarlak formda boncuk. Eserin gövde kısmında kademeli yivler mevcuttur. Orta kısmında daire şeklinde delik yer alır. Perdahlıdır.

Analoji: Ayolan 2005, 301, fig. 51, 489.

Dönemi:

Katalog No : 24

Tipi : B1f

Adı : Boncuk

Buluntu Yeri ve No : 01TNK10

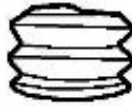
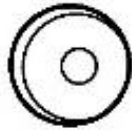
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi

Ölçüleri : Çap:0.7; Yük.: 0.4 cm.

Tanımı : Yuvarlak formda boncuk. Eserin gövde kısmında kademeli yivler mevcuttur. Orta kısmında daire şeklinde delik yer alır. Perdahlıdır.

Analoji: Ayolan 2005, 301, fig. 51, 489.

Dönemi:

0 1cm

0 1cm

Katalog No: 25

Tipi: B1g

Adı: Boncuk

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 01TNK11.

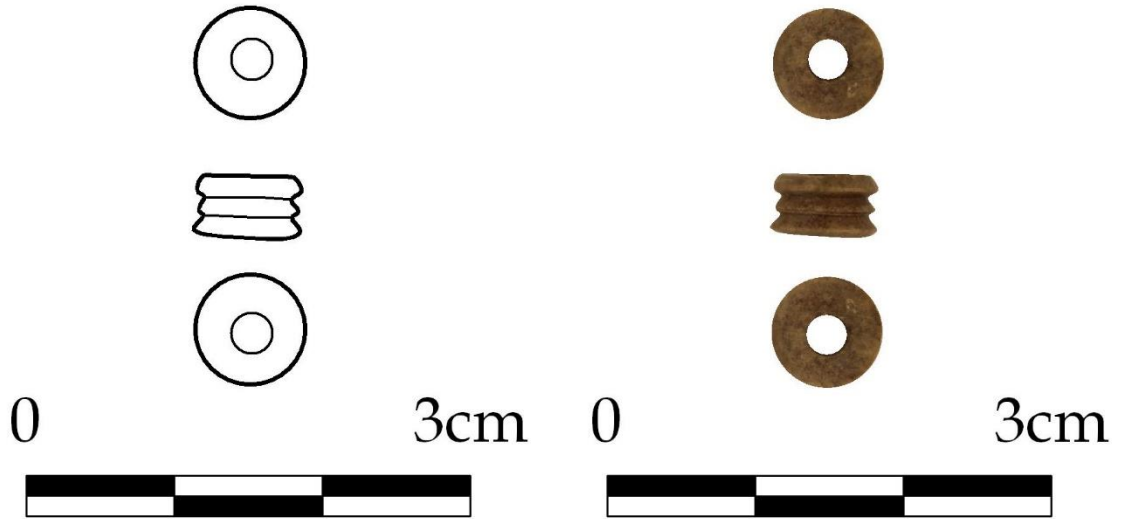
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1427.

Ölçüleri: Çap.: 0.5; Yük.:0.2 cm.

Tanımı: Eser tamdır. Ön ve arka yüzde merkezde birer delik yer alır. Eserin dış yüzeyi makara şeklindedir.

Analoji: Ayolan 2005, 301, fig. 51, 489.

Dönemi:

Katalog No: 26

Tipi: B2

Adı: Boncuk

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 05BM10BN07.

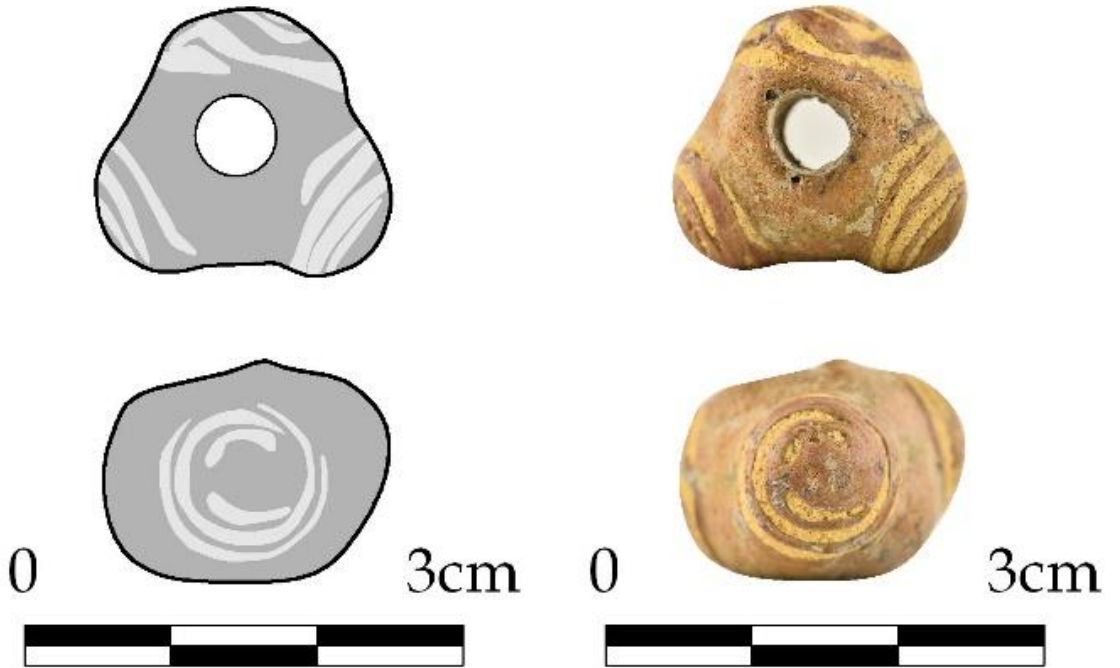
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2182.

Ölçüleri: Çap.: 0.5 cm; Kal.: 1.5 cm.; Gen.: 1.8 cm.

Tanımı: Üçgen formlu olan, eserin merkezde bir delik yer alır. Üçgenin her bir kollarında konsantrik üç adet sarı boya ile yapılmış çizgi bezemeler yer almaktadır.

Analoji:

Dönemi: Geç Geometrik Dönem.

Katalog No: 27

Tipi: B3

Adı: Boncuk

Buluntu Yeri ve No:

Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1213

Ölçüleri: Çapı: 0.6; Yük.:0.5 cm.

Tanımı: Eserin gövde kısmı oval bir forma sahiptir. Üst ve alt kısmında merkezde delik yer alır.

Analoji: Karaca 2009, 192, Kat. Nu.: 407.

Dönemi: MS 4-6 yy.

Katalog No: 28

Tipi: B4

Adı: Boncuk

Buluntu Yeri ve No: Börükçü, 05BS18-BN-04.

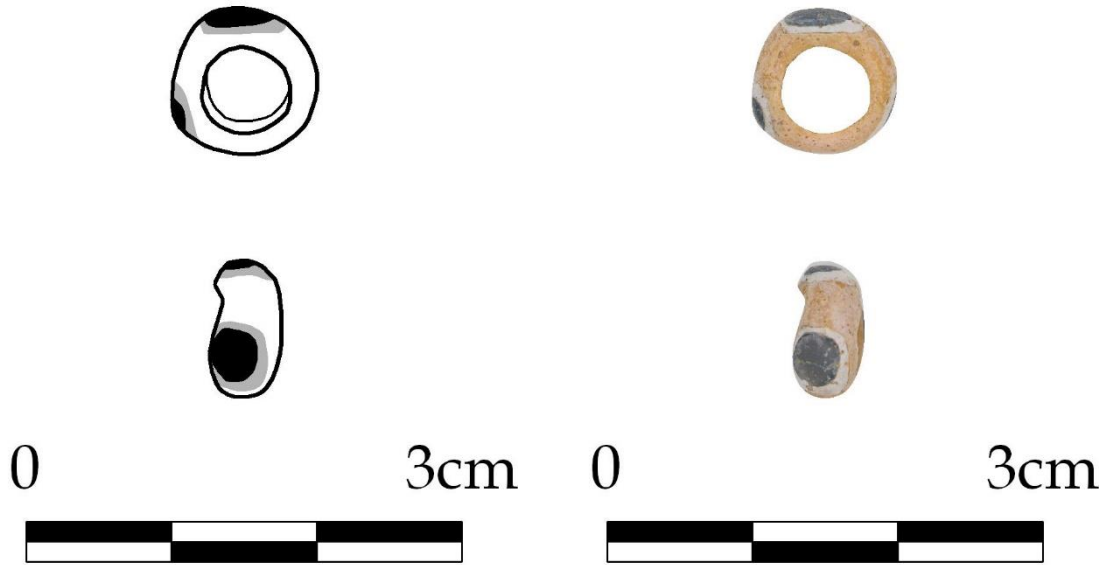
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi 2548.

Ölçüleri: Çapı: 0.7; Kal.: 0.2-0.1 cm.

Tanımı: Halka formulu olan eserin iç yüzeyi özgün renginde olmasına karşın, dış yüzeyi beyaz boyalıdır. Dış yüzeyinde olan boya üzerinde beyaz ve mavi renklerden oluşan iki adet iç içe daireler yer alır.

Analoji:

Dönemi: Kontekse göre Geometrik Dönem.

Katalog No: 29

Tipi: B5

Adı: Boncuk

Buluntu Yeri ve No: Börükçü, 07BM14-BN25

Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2816

Ölçüleri: Yük.: 0.6; Gen.: 0.6 cm.

Tanımı: Oval formlu boncuk. Boncuk üzerinde yer yer cam kakmalı bezemeler mevcuttur. Tepe kısmında aplik yeri bulunmaktadır.

Analoji: Davidson 1952, Lev. 121, No: 2430-2434.

Dönemi: Kontekse göre Klasik Dönem.

0

3cm

0

3cm

Katalog No : 30

Tipi : B6

Adı : Boncuk

Buluntu Yeri ve No : 02YM1KM2

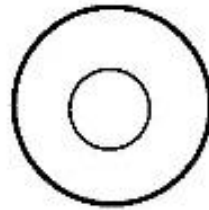
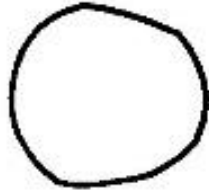
Bulunduğu Yer ve No : Muğla Müzesi-

Ölçüleri : **Gen.:** 2.3; **Yük.:** 0.8 cm.

Tanımı : Bombeli gövde yapısına sahip boncuk. Ön yüzde merkezde bir delik yer alır. Perdahsız.

Analoji: Davidson 1952, Lev.121, No.2418-2420; Bíró vd. 2012, 99, Cat. No:1937a.

Dönemi: MS 1-3 yy.

0 1cm

0 1cm

Katalog No: 31

Tipi: Y1

Adı: Yüzük

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia, 09MD04/1-K03

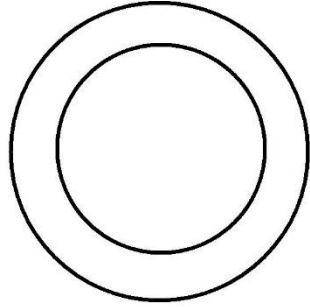
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi- 4619.

Ölçüleri: Çap: 2.00; Kal.: 0.4 cm.

Tanımı: Sağlam ve basit halka biçimli yüzük bezemesiz olup, yüzeyi perdahlıdır.

Analoji: Clair 2003, 107 No:539, Res. 41f, Lev.: 50a (MS Erken 4. yy); Ayalon 2005, 67 No: 263, Res. 25 (MS 2.- 4. yy); Karaca 2009, 198, No: 425, 426, (MS 3.- 4. yy); Gostencnik- Lang 2010, 201, No: O24, Res. 3 (MS 1. yy'ın sonu – 5. yy); Şimşek 2011, 916, No:1112- 1113 (MS 4. – 5. yy), Bíró vd. 2012, 82, Cat.No:43.

Dönemi: Analojiye göre MS 1-5 yy.

0 1cm

0 1cm

2 Günlük Kullanım Malzemeleri

Dokuma Parçaları ve Aksesuarları

Katalog No: 32

Tipi: Gİ1

Adı: Gözlü İğne

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia Kazısı, 09MDO1/1-K02

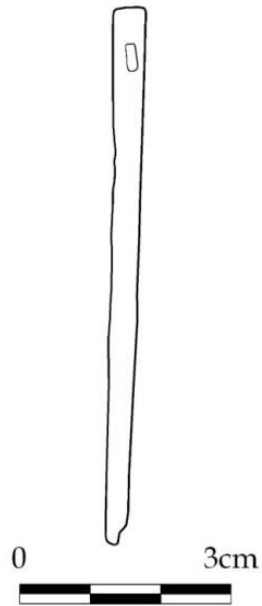
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-4494

Ölçüleri: Uz.: 7.7; Kal.: 0.3-0.4 cm.

Tanımı: Tek delikli çuvaldız uzun ve sivri uçludur. Baş kısmı yassılaştırılmış yuvarlak bir gövdeye sahiptir. Sivri uç kısmı eksiktir. Eser uca doğru dairesel kesitte incelmektedir. Üst kısmında ip geçirmek için açılan oval delik görülebilmektedir.

Analoji: Davidson 1952, 1256, Lev.: 78, No: 1255 (MS Geç 2. yy); Bíró 1987, 44, Şek.: 22, No: 199.185/825-2; Petković 1995, Lev.: XVII, No: 11 (MS 1. yy'ın sonu); Clair 2003, 101,150, 185 Şek.: 33j, 489, Lev.: 42a, 489; Ayolan 2005, 217 fig. 9. No: 105 (Roma Dönemi); Ersoy-Çelik Ersoy 2012, 99, Res.: 6, No: 1,2 (MS 1. yy'ın sonu 2. yy'ın başı); Nutu-Stanc 2016, Lev.: 14, No: 22; Ersoy 2017, 129, Kat.No:125-126, 129 (MS 1. yy sonu- 2. yy).

Dönemi: Analojiye göre Roma Dönemi.

Katalog No : 33

Tipi : Gİ2

Adı : Gözlü İğne

Buluntu Yeri ve No :

Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2008 öncesi

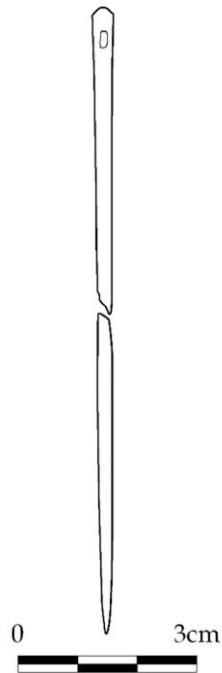
Ölçüleri : **1. Parça; Uz.: 7.1; Kal.: 0.3 cm.**

2. Parça; Uz.: 7.3; Kal.: 0.3 cm.

Tanımı : İki parça. Silindirik gövdenin üst kısmında ip geçirmek için dikdörtgen bir delik yer alır. Baş kısmı yassılaştırılmıştır. Uç kısmı sivrileştirilmiştir. Gövde uç kısmına doğru incelerek devam etmektedir.

Analoji: Davidson 1952, lev. 78, no. 1252 (MS 1.-2. yy.); Ayalon 2005, 217, Fig. 9, No: 107; Ersoy- Çelik Ersoy 2012, 99, Res.: 6, No: 6 (MS 5.-6. yy.); Rathmayr, 2016, 490, 500, Tafel 227, 230, B 49, B 163 (MS 2.-3. yy.); Ersoy 2017, 131, Kat. No: 131.

Dönemi: Analojiye göre MS 1.-6. yy.

Katalog No : 34

Tipi : İG1

Adı : İğne

Buluntu Yeri ve No: Lagina⁴³⁵, Kuzey Stoa-07LKS-K01

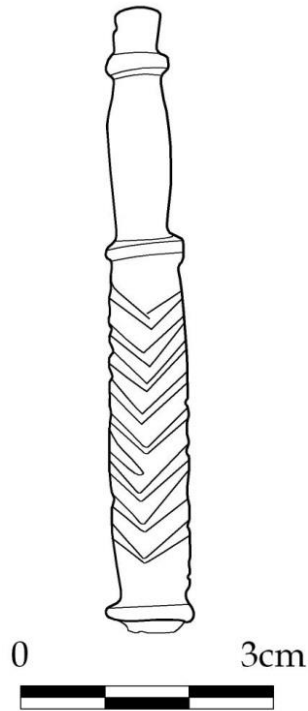
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2764

Ölçüleri : **Uz.:** 7.2; **Kal.:** 0.3-0.7 cm.

Tanımı : Eserin üst bölümü alt bölüme oranla daha ince ve silindirik bir forma sahiptir. Alt bölüm, dikdörtgen bir şekilde olup, üzerinde art arda çizilmiş "V" harfi şeklinde kazımlar yer alır. Alt bölüm üst bölümden dış bükey bir silme ile ayrılmıştır. Eserin topuz kısmı da üst bölümden dış bükey bir silme, kaide kısmı ise dış bükey bir silindir ile sonlanmaktadır.

Analoji:

Dönemi: Roma Dönemi.

⁴³⁵ Burada Lagina olarak belirtilen eserlerin tamamı Lagina Hekate Kutsal Alanı buluntusudur.

Katalog No: 35

Tipi: İG2

Adı: İğne

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 2000SE33

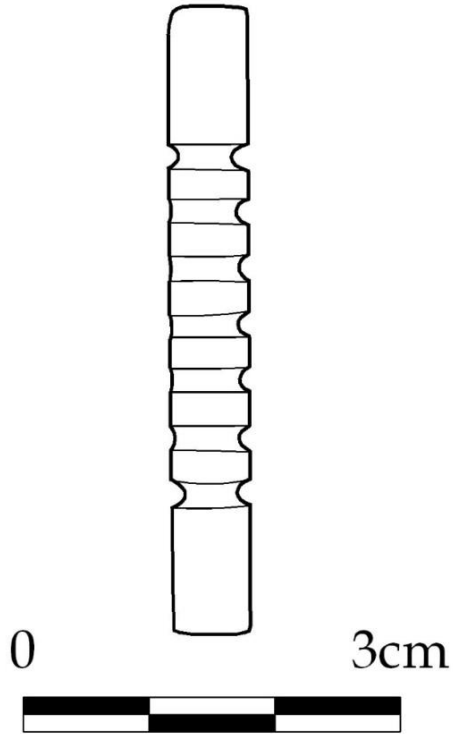
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1023

Ölçüleri: Uz.: 4.5; Kal.: 0.3 cm.

Tanımı: Eser tamdır. Silindirik formlu eserin gövde kısmında yatay yedi adet geniş yiv yer alır. Uç kısımları gövdede yer alan yivlere oranla daha geniş tutulmuştur.

Analoji:

Dönemi: Kontekse göre Hellenistik-Roma Dönemi.

Katalog No : 36

Tipi : AG1

Adı : Ağırşak

Buluntu Yeri ve No : Börükçü-05BS08-K01

Bulunduğu Yer ve No : Muğla Müzesi

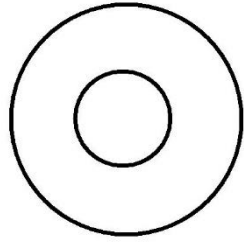
Ölçüleri : **Çap:** 1.9 cm.; **Yük.:**0.4 cm.; **Del. Çp:** 0.6 cm.

Tanımı : Yüzey bezemesiz olup ön ve arka yüzde merkezde birer delik yer alır.

Yüzeyde aşınmalar mevcuttur.

Analoji: Ersoy 2017, 111, Lev.: 2, No.47.

Dönemi: MS 2-3 yy.

0 1cm

0 1cm

Katalog No : 37

Tipi : AG2

Adı : Ağırşak

Buluntu Yeri ve No : 03BS09-K01

Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi

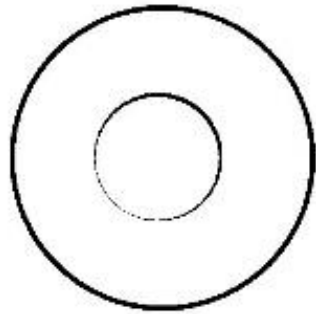
Ölçüleri : Çap: 1.8 cm.

Tanımı : Yüzey bezemesiz olup ön ve arka yüzde merkezde birer delik yer alır.

Yüzeyde aşınmalar mevcuttur.

Analoji: Ersoy 2017, 111, Lev.: 2, No.47.

Dönemi: MS 2-3 yy.

0 1cm

0 1cm

Katalog No: 38

Tipi: AG3

Adı: Ağırşak

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 08.BBS18-AG02.

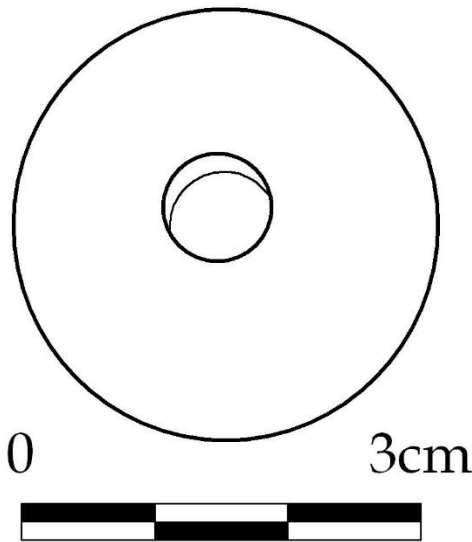
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2968.

Ölçüleri: Çap: 2.9; Kal.: 0.9; Delik Çapı: 0.5 cm.

Tanımı: İyi korunmuş, silindir biçimli, ortasında bir delik bulunmakta ve yüzeyi perdahlıdır.

Analoji: Davidson 1952:2526, 2527, pl.123; Karaca 2009, Kat. No: 411; Bíró vd. 2012, 105 Cat. No: 241-242-243; Karaca vd. 2019, 87, Kat No: 6.

Dönemi: 11-12 yy. (?)

Katalog No: 39

Tipi: AG4

Adı: Ağırşak

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 07BB507-AG03

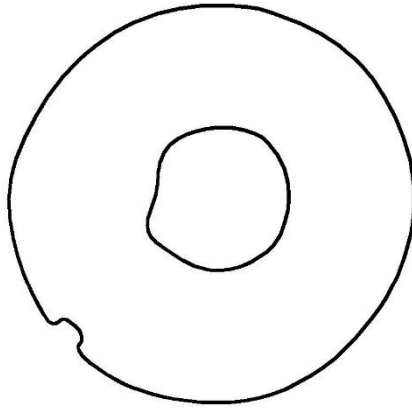
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2726

Ölçüleri: Çapı: 3; Kal.: 1.4 cm.

Tanımı: Eser tam olup, her iki yüzde aşınmalar mevcuttur. Merkezde büyük bir delik bulunmakta ve yüzeyi perdahsızdır.

Analoji:

Dönemi: .

0

3cm

0

3cm

Katalog No: 40

Tipi: AG5

Adı: Ağırşak

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia, 03BS04 A18

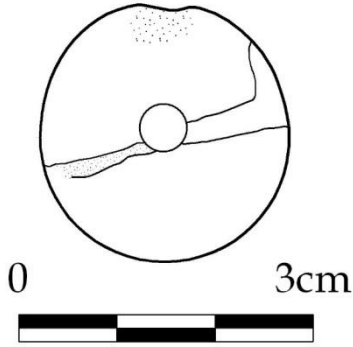
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1856

Ölçüleri: Çap. 2.7; Delik çapı 0.5; Kal.: 0.6 cm.

Tanımı: Silindirik formlu, kenarında küçük bir parça eksik olup, ortadan iki parçaya kırılıp birleştirilmiş ve yüzeyinde kireç vardır. Ortasında bir delik bulunmakta ve bezemesizdir.

Analoji: Sackett 1992, 386, Lev.: 318 (MS 2. yy'ın ortası); Trinkl 1995, 74, Kat. No: 9, Lev. 16 (MS 4-5 yy.); Jablonowska-Taracha 2001, 73, Kat. No: 29, Res.: 3.1, Lev.: XVI (Roma Dönemi); Ayolan 2005, 25, Kat. No: 58, 59, Res.: 6;); Poulter 2007, 76, Kat. No: 3.176, Res.: 3.5 (Erken Bizans Dönemi); Gostencnik- Lang 2010, 200, Kat. No: V16, Res.: 3 (MS 1. yy'ın 2. Yarısı-4/5. yy; Karaca 2012 135, Kat. No. K02-9 (MS 4-6. yy.); Garan 2015, 95, Kat. No: A1 (MS 1. yy'ın ikinci yarısı-6. yy)

Dönemi: MS 1-6 yy.

Katalog No: 41

Tipi: AG6

Adı: Ağırşak

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 10LBZAG01

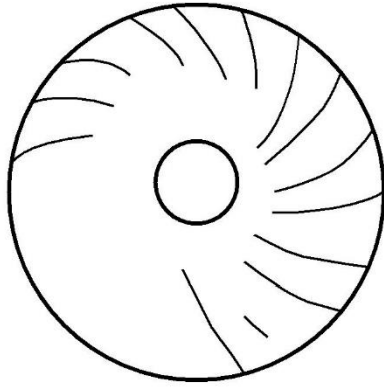
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-3556.

Ölçüleri: Çapı: 2.4; Kal.: 0.7; Delik Çapı: 0.2 cm.

Tanımı: Sağlam, ortasında bir delik bulunmaktadır. Ön yüz dış bükey olup arka kısmı düz bırakılmıştır.

Analoji: Davidson 1952, 2539, Pl.123; Dell’Era 2012, 403-404, Fig.:11-c; Ersoy 2017, 135, Kat. No:147.

Dönemi: MS 11-12 yy.

Katalog No: 42

Tipi: AG7

Adı: Ağırşak

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 07KDS02-AG08.

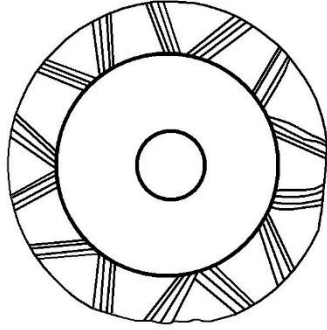
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2885.

Ölçüleri: Çapı: 2.4; Kal.: 0.5; Delik Çapı: 0.4 cm.

Tanımı: Ön yüz bombeli ve arka kısmı düz olup ortada bir delik yer almaktadır. Her iki yönde perdahlıdır. Ön yüzde “V” biçiminde siyah boya bezemeler yer almaktadır. Aşınma mevcuttur.

Analoji: Davidson 1952, Lev. 123, No. 2539, 2543, 2544, 2547; Ersoy 2017, 132, Kat. No: 138.

Dönemi: MS 11-12 yy.

Katalog No: 43

Tipi: D1

Adı: Düğme

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia Kazısı, 09MDO1/1-K03

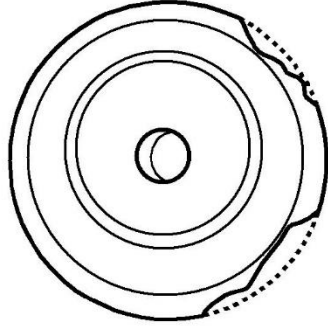
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-4495.

Ölçüleri: Çap: 2.1; Kal.: 0.7; Delik Çapı: 0.6 cm.

Tanımı: Eserin kenarlarında kırıklar ve eksikler bulunmakta ve yüzeyinde aşınmalar mevcuttur Dış bükey forma sahip olup merkezde bir delik yer alır. Deliğe paralel iç içe geçmiş kazıma yöntemiyle yapılmış dört adet dairesel çizgi bulunmaktadır. Arka yüzü düzdür.

Analoji: Goldman 1950:272/53.55.68.72; Karaca, 2009; 194, Kat. No: 410/412; Karaca, 2012: 135, Kayıt No: K.00-27.

Dönemi: MS 2-3 yy.

Katalog No: 44

Tipi: D2

Adı: Düğme

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia, 09MDO4/1 K01.

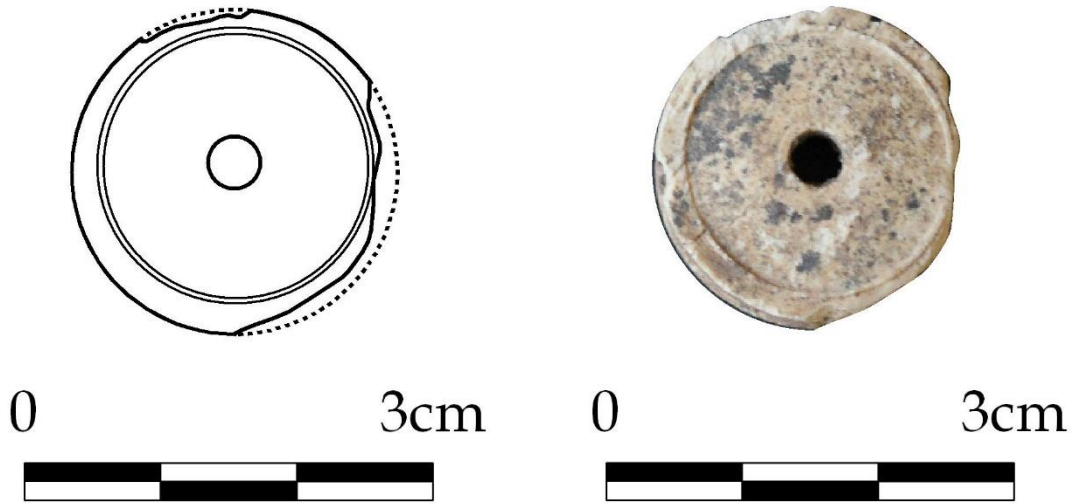
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-4618.

Ölçüleri: Dış Çap: 2.02; Delik Çapı: 0.2; Kal.: 0.5-0.6 cm.

Tanımı: Eserin bir bölümü kırık ve eksik olup dairesel bir forma sahiptir. Ön ve arka yüzde merkezde birer delik yer alır. Kenarlar kısımları iç bölüme oranla daha kalın ve yüksekçe yapılmıştır. Aşınmalar mevcuttur.

Analoji: Davidson-Thomsan 1943, 103, Fig.: 46-12.

Dönemi: Roma Dönemi.

Katalog No : 45

Tipi : D3

Adı : Dügme

Buluntu Yeri ve No : Börükçü-05BS08-K02

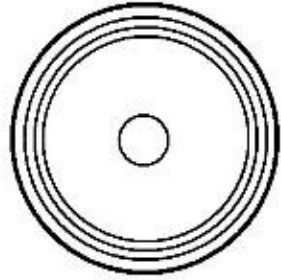
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-

Ölçüleri : Çap: 2.1;Del. Çp:0.3 cm; Kal.: 0.9 cm.

Tanımı : Yarı Konik formlu düğme, yüzey bezemesizdir. Ön ve arka yüzde merkezde birer delik yer alır.

Analoji: Ayolan 2005, 213, fig. 7, No. 77.

Dönemi: Roma Dönemi.

0 1cm

0 1cm

Katalog No: 46

Tipi: D4

Adı: Düğme

Buluntu yeri ve No: Lagina, 08BCM12⁴³⁶-BN01.

Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-3114.

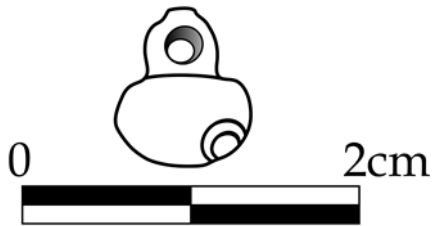
Ölçüleri: Çap: 0.6; Delik Çapı: 0.3; Yük.: 0.7 cm.

Tanımı: Yuvarlak formlu olan eserin dış yüzeyinde kazıma ile yapılan daire bezemeler vardır. Eserin üst kısmında ip geçirmek için yarım daire biçiminde bir çıkıntı mevcuttur.

Üzerinde çatlaklar bulunan eser perdahlıdır.

Analoji: Ersoy 2017, 111-112, Kat. No: 50-52.

Dönemi: Roma Dönemi.

⁴³⁶ Tırpan-Söğüt 2009, 515.

Katalog No : 47

Tipi : D5

Adı : Dügme

Buluntu Yeri ve No : Börükçü-04BDA2-K01

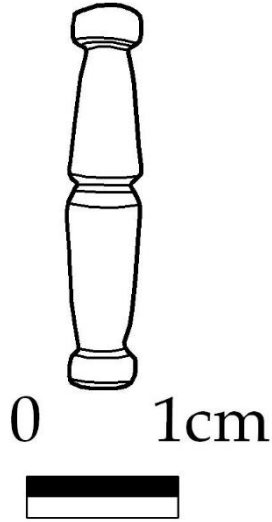
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-

Ölçüleri : **Uz.:** 3.4; **Kal.:** 0.5-0.6 cm.

Tanımı : Makara biçimde düğme. Yüzey perdahlıdır. Orta kısmında çift sıra yazılmış kazıma çizgiler mevcuttur. Eserin her iki ucunda dışa taşkın yapılmış silmeler yer almaktadır.

Analoji: Davidson 1952: 2589, pl. 124; Karaca vd. 2019, 86, Kat No: 2-3

Dönemi: 9-11 yy. (?)

3 Kozmetik ve Mutfak Malzemeleri

Katalog No: 48

Tipi: KK1

Adı: Kozmetik Kutusu

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia, 09MDO4/1-K05

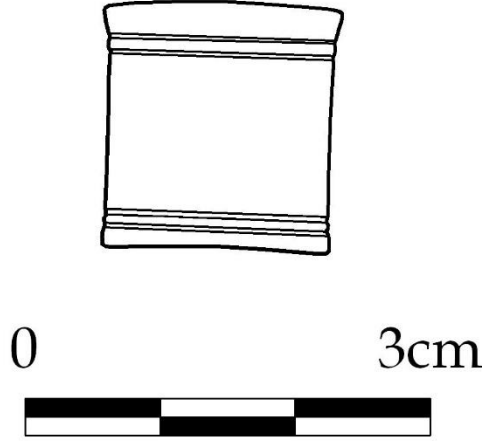
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-4620

Ölçüleri: Uz.: 1.8; Gen.: 1.6; Delik Çapı: 0.7-0.8 cm.

Tanımı: Eser silindirik bir gövdeye sahip ve yüzeyde aşınmalar mevcuttur. Kabın dış yüzeyinde, ağız ve dip kısmında birbirine paralel iki adet çizgi bezeme yer almaktadır.

Analoji: Feugère- Prévot 2005, 239, Fig.: 9, 1-2 (MS 1. yy-2. yy başları)

Dönemi: MS 1-2 yy.

Katalog No: 49

Tipi: KK2

Adı: Sürme Kabı

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 068MB-K01

Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2471.

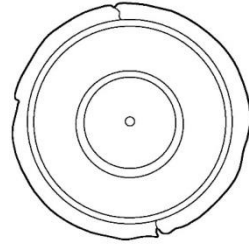
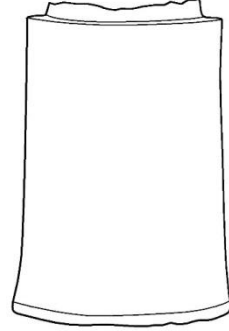
Ölçüleri: Yü.: 4.4; Ağ. Çp.: 2.4 cm.; Göv. Çp: 3 cm.; Ci.:0.4 cm.

Tanımı: Silindirik gövdeli, yuvarlak bir dipe sahiptir. Olasılıkla kozmetik kutusudur.

Yüzeyi perdahlı yapılmıştır. Tabanı iç içe dairesel çizgiler ile bezenmiştir.

Analoji: Şimşek 2011, 647, Kat. No: 616 (MS 1. yy'ın İlk yarısı); Biró vd. 2012, 95, Cat. No:180.

Dönemi: Roma Dönemi (MS 2-3 yy).

Katalog No: 50

Tipi: KK3

Adı: Tıp Aleti

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 06BM47-K01.

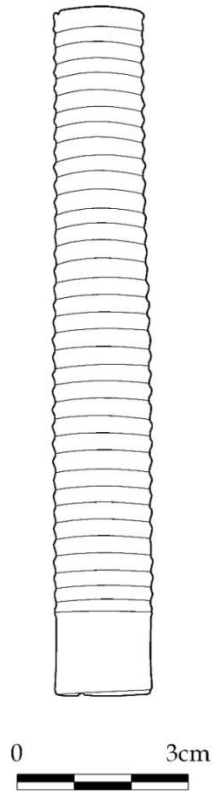
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2435.

Ölçüleri: Uz.: 13; Kal.: 0.3; Dış Çapı: 1.5; İç Çapı: 0.9 cm

Tanımı: Silindirik formlu gövdeye sahip eserin bir bölümü kırık ve eksiktir. İçi oyuk, gövde kısmında birbirine paralel dar yivler yer alır.

Analoji: Akarsu vd. 2011, 15, Res.: 10 (Roma Dönemi).

Dönemi: Kontekse göre MÖ 425-400.

Katalog No: 51

Tipi: KÇ1

Adı: Kozmetik Çubuğu

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia, Börükçü Mevkii-B1/22

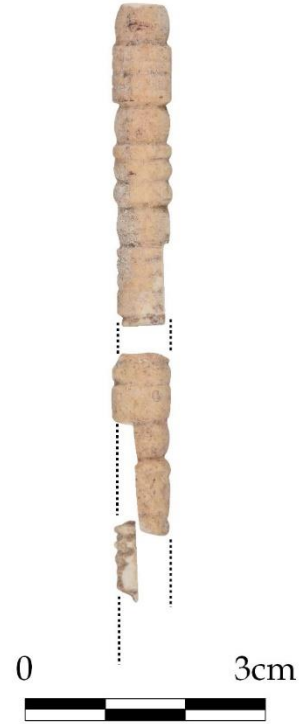
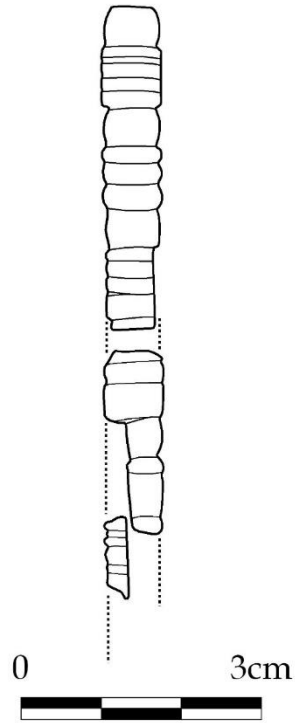
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1528

Ölçüleri: Uz. 5.6; Gen.: 0.4-0.3 cm.

Tanımı: Üç parça halinde kırık olup uç kısmı eksiktir. Eksik parçaları olduğundan tümlenememiştir. Üzerinde yatay dış bükey silmeler vardır.

Analoji: Ayolan 2005, 291, fig. 46, No.434.

Dönemi: Hellenistik Dönem.

Katalog No: 52

Tipi: KÇ2

Adı: Kozmetik Çubuğu

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia, Börükçü Mevkii- B-1/23

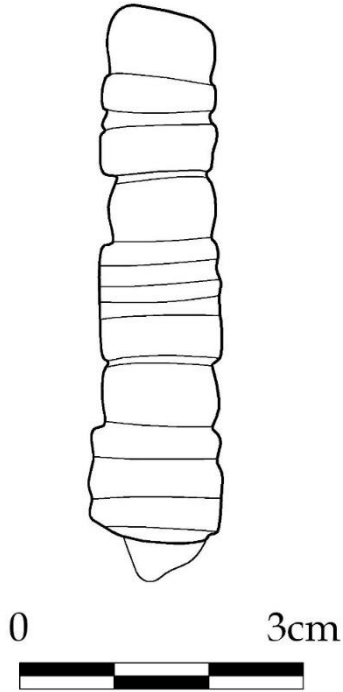
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1529

Ölçüleri: Uz.: 3.7; Gen.: 0.6; Kal.: 0.2 cm.

Tanımı: Eserin arkası düz formlu olup, ön kısmı yarım silindir şeklindedir. Üzerinde kalın dış bükey silmeler vardır. Yarısından fazlası kırık ve eksiktir.

Analoji: Ayolan 2005, 291, fig. 46, No.437.

Dönemi: Hellenistik Dönem.

Katalog No: 53

Tipi: KÇ3

Adı: Kozmetik Çubuğu

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia, Börükçü Mevkii- B1/24

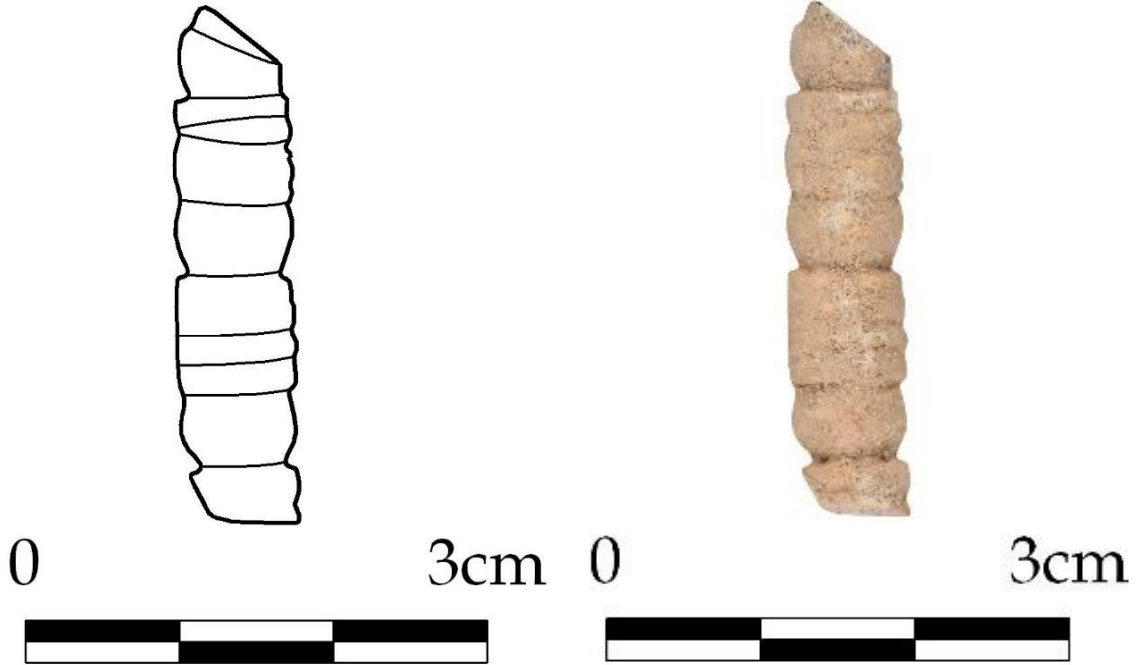
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1530.

Ölçüleri: Uz.: 3.1; Gen.: 0.5; Kal.: 0.2 cm.

Tanımı: Eserin her iki ucunda, yarısından fazlası kırık ve eksiktir. Üzerinde dış bükey silmeler yer alır.

Analoji: Ayolan 2005, 291, fig. 46, No.437.

Dönemi: Hellenistik Dönem.

Katalog No : 54

Tipi : K1

Adı : Kaşık

Buluntu Yeri ve No : STR 99/M95/2

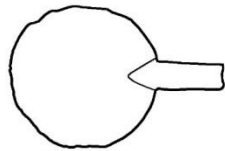
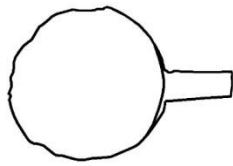
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi

Ölçüleri : Çap: 2.1; S. Uz.: 1.4; S. Kal.:0.8; S. Gen.: 0.4 cm.

Tanımı : Sap kısmı kırık ve eksik. Yuvarlak kısmı 129etal129e oyulmuş haznenin devamı şeklinde sap kısmından oluşmaktadır. Hazne kısmı aşınmalar haricinde dairesel formdadır.

Analoji : Davidson 1952, 191, Lev. : 85 (MS 1-2 yy.), No: 1396; Meriç 2002, Lev.: 88, No: B4 (Roma Dönemi); Karaca 2009, 180-186, Kat. No: 371-389; Ersoy vd. 2012, 100, Res. 8, No: 3 (MS 2-3. yy); Ersoy 2017, 139, Kat. No: 160.

Dönemi: MS 1-3 yy.

0 1cm

0 1cm

Katalog No: 55

Tipi: S1

Adı: Kaşık Sapı

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia, 09MDO1/1-K01.

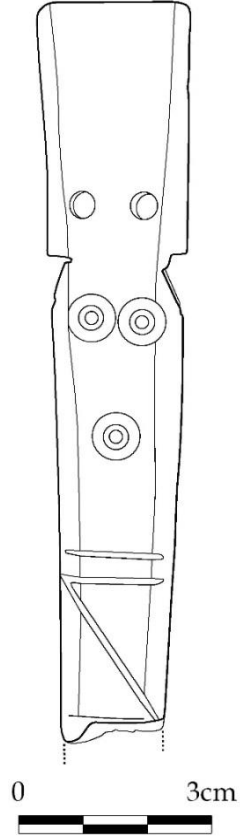
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-4493.

Ölçüleri: Uz.: 11.6; Gen.: 1.7-2.1 cm.

Tanımı: Eserin bir ucu eksiktir. Gövde kısmı dikdörtgen bir forma sahiptir. Gövdenin üzerinde dışa taşkın yapılmış dikdörtgen sap kısmı yer alır. Gövde kısmında üç adet merkez daire etrafında çift kazıma çizgiden oluşturulmuş dairesel süsleme ile yatay ve çapraz kazıma çizgilerden oluşan bezemeler mevcuttur. Sap kısmında ise birbirine simetrik delikler yer almakta ve yüzeyi perdahlıdır.

Analoji:

Dönemi: Bizans Dönemi.

Katalog No : 56

Tipi : S2

Adı : Bıçak veya Kaşık Sapı (?)

Buluntu Yeri ve No : 07TS03-K01

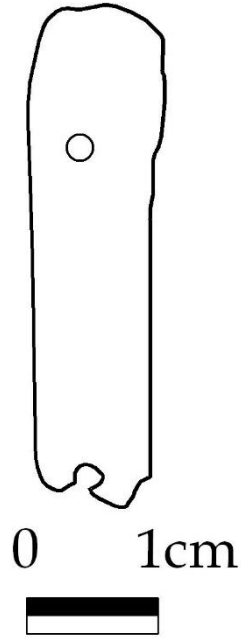
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-

Ölçüleri : **Uz.:**5.2; **Gen.:** 1.4; **Kal.:** 0.5 cm.

Tanımı : Yarı silindir formlu eserin ön kısmı hafif bombeli arka kısmı düz yapılmıştır. Baş ve uç kısmında daire şeklinde birer delik yer alır. Alt bölümü ise kırık ve eksiktir. Perdahlıdır.

Analoji: Bíró vd. 2012, 102, Cat. No: 223.

Dönemi: MS 4-6.

Katalog No: 57

Tipi: S3

Adı: Alet Sapı (?)

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia, B2/60.

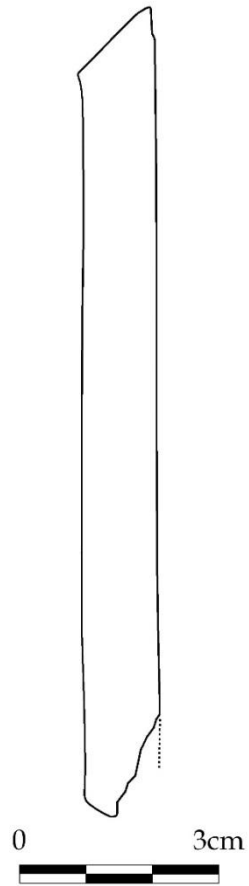
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1560.

Ölçüleri: Uz.: 12.1; Gen.: 0.9 cm.

Tanımı: Eser ince uzun dikdörtgen formdadır. Üzerinde aşınmalar mevcuttur.

Analoji:

Dönemi:

Katalog No : 58

Tipi : S4

Adı : Bacak şeklinde ustura sapı

Buluntu Yeri ve No :

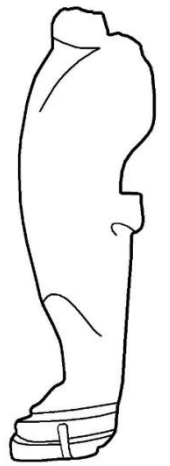
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-09MDMA-K01

Ölçüleri : **Uz.:** 5.9; **Kal.:** 0.6-1.00 cm.

Tanımı : Bacak şeklinde yapılmış ustura sapıdır. Ayak kısmında kalın bir platform şeklinde yapılmış sandalet vardır. Bacağın arka kısmında topuğa doğru inen yiv şeklinde inen bir açıklık yer almaktadır. Üst bölüm kırıktır.

Analoji: Goldman 1950, 396, Şek.: 270, No: 2 (Roma Dönemi); Clair 2003, 156, 188 Şek.: 40d, No 532, Lev. 47a, No. 532 (MS Erken 4. yy); Freygère 2009, 165, Şek. 55, No: 692; Karaca 2009, Kat. Nu: 418 (MS 2-3 yy.); Rodet vd., 2010, 390, Şek.: 29 (Roma Dönemi); Baykan 2012, Lev.: 31, 11 Ek Kat. Nu: 418; Bíró 1994, 193, Lev. LV, No: 479 (Roma Dönemi); Çakal Çetin 2019, 39, Kat. No.52 (Roma Dönemi).

Dönemi: Analojiye göre Roma Dönemi

0 1cm

0 1cm

4 Oyun Markaları ve Taşları

Katalog No: 59

Tipi: OT1a

Adı: Oyun Markası/Boncuk

Buluntu Yeri ve No: Börükçü, 06BM41-BN02.

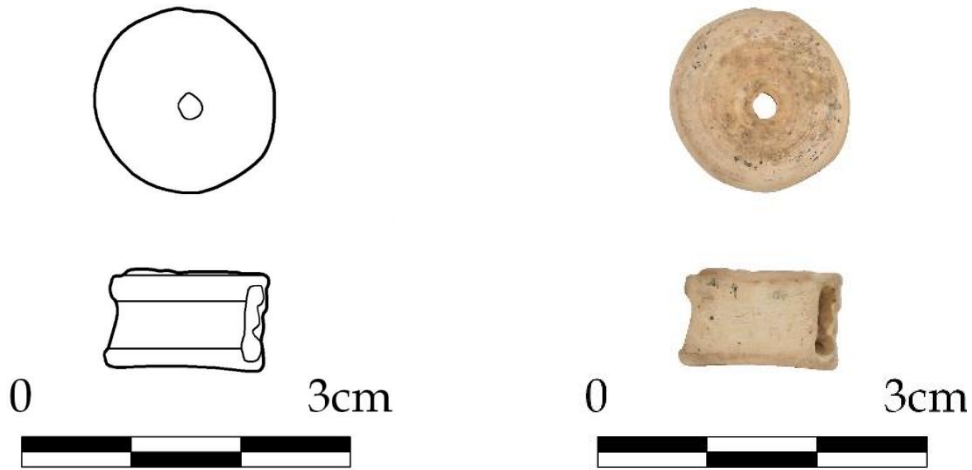
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-2506.

Ölçüleri: Çapı: 1.5; Kal.: 0.9 cm.

Tanımı: Balık omurgasına ait kemik, ön ve arkası iç bükeydir. Merkezinde delik ve yan yüzlerinde ise dikdörtgen oyuklar bulunmaktadır.

Analoji: Davidson 1952, 220, Kat. No: 1707, Lev.: 99 (Roma Dönemi); Hogarth 1986, 192, No: 74, Res.: 21 (Arkaik Dönem); Garan 2015, 83, B2, B3 (Roma Dönemi); Ersoy 2017, 123-125, Kat. No: 98-105 (Bizans Dönemi ve sonrası).

Dönemi: Kontekse göre MÖ 425-400.

Katalog No: 60

Tipi: OT1b

Adı: Oyun Markası/Boncuk

Buluntu Yeri ve No: 07 BB505-BN02

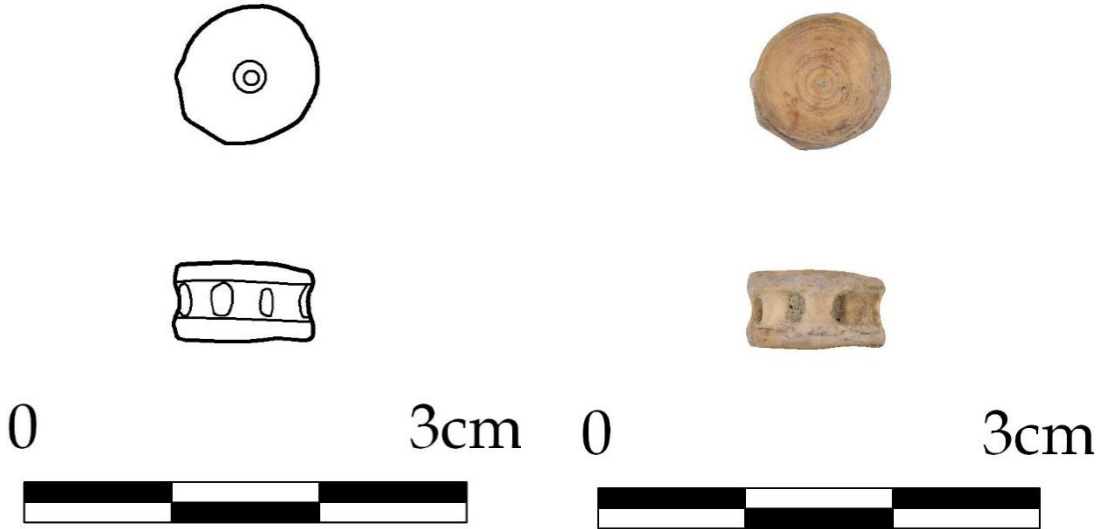
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi 2708

Ölçüleri: Çap: 0.7; **Kal.:** 0.3 cm.

Tanımı: Balık omurgasından yapılmış oyun markası olup ön ve arka yüzü iç bükey bir forma sahiptir. Yan yüzlerinde ise dikdörtgen oyuklar bulunmaktadır.

Analoji: Davidson 1952 Kat. No: 1707, Lev.: 99; Bíró 1987, 43-46, Şek. 21, No: 177.185/825-3, Şek.: 25, No: 206.180/835-5, 207.180/835-5, 208.180/835-5 (MS 4. yy); Gostencnik 1996, 210, Şek. 3, No: M27 (Roma Dönemi); Ersoy-Çelik Ersoy 2012, 99 Res.: 5, No: 9-17 (Bizans Dönemi); Garan 2015, 83, Kat. No: B2, B3 (Roma Dönemi); Ersoy 2017, 123-15, Kat. No: 98-105 (Bizans Dönemi ve sonrası); Özkan 2020, 118, Kat. No. 76-80.

Dönemi: Bizans Dönemi.

Katalog No: 61

Tipi: OT2

Adı: Oyun Taşı

Buluntu Yeri ve No: Lagina, 99SEB4.

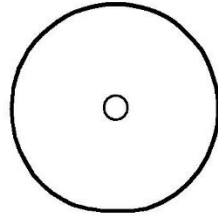
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1024

Ölçüleri: Çapı: 1.2; Kalı: 0.4 cm.

Tanımı: Ön yüz Bombeli ve arka kısmı düz olup merkezde bir delik yer almaktadır. Her iki yüzde perdahlıdır.

Analoji: Clair 2003, 112, No: 588, Lev.: 54c; Jilek 2003, 303; Karaca 2009, 191, Kat. No: 403.

Dönemi: MS 4-5 yy.

0

3cm

0

3cm

Katalog No: 62

Tipi: AK1

Adı: Âşık Kemiği

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia, B2/29

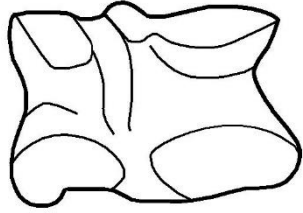
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1559

Ölçüleri: Uz.: 2.4; Gen.: 1.7; Kal.: 1.03 cm.

Tanımı: Dikdörtgen formlu aşık kemiğidir. Eserin kenarları tıraşlanarak düzleştirilmiştir.

Analoji: Davidson 1952, 222, Kat. No: 1753; Chavane 1975, Kat. No: 548, 551-556; Karaca 2009, 192, Kat. No: 408 (MS 2-4. yy); Karaca 2015, 372, Kat. No: 06.

Dönemi: MS 2-4 yy.

0 1cm

0 1cm

Katalog No: 63

Tipi: AK2

Adı: Âşık Kemiği

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia-Müze Deposu

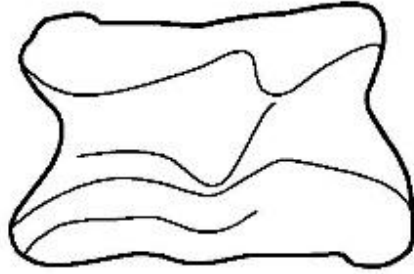
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1558

Ölçüleri: Uz.: 2.8; Gen.:1.7; Kal.: 1.5 cm.

Tanımı: Dikdörtgen formulu aşık kemiğidir. Eserin kenarları tıraşlanarak düzleştirilmiştir.

Analoji: Davidson1952, 222, Kat. No: 1753; Chavane 1975, Kat. No: 548, 551-556; Karaca 2015, 372, Kat. No: 06.

Dönemi: MS 2-4 yy.

0 1cm

0 1cm

Katalog No: 64

Tipi: AK3

Adı: Asık Kemiği

Buluntu Yeri ve No: Stratonikeia, B2/27

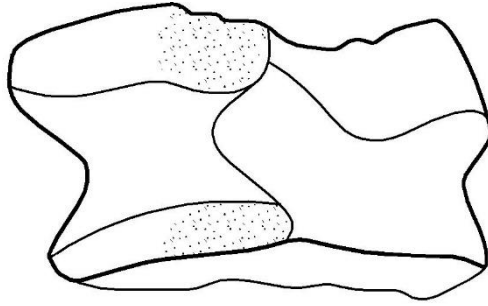
Bulunduğu Yer ve No: Muğla Müzesi-1557

Ölçüleri: Uz.: 3.2; Gen.: 1.5; Kal.: 1.1 cm.

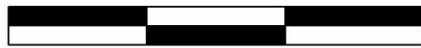
Tanımı: Dikdörtgen formlu eser doğal formu ile kullanılmıştır.

Analoji:

Dönemi:

0 3cm

0 3cm

Figürinler

Katalog No : 65

Tipi : F1

Adı : Çıplak Figürin

Buluntu Yeri- No :

Bulunduğu Yer-No : Muğla Müzesi-09MD0411-K06

Ölçüleri : **Uz.:** 1.9; **Gen.:** 1.1; **Kal.:** 0.7 cm.

Tanımı : Kemikten yapılan çıplak figürin. Eser bir kaide üzerinde yükselmektedir. Yüzeyi perdelidir.

Analoji:

Dönemi:

0 1cm

0 1cm

5 Tanımlanamayan Kemik Objeler

Katalog No : 66

Tipi : TO1

Adı : Mobilya aksamı (?)

Buluntu Yeri- No :

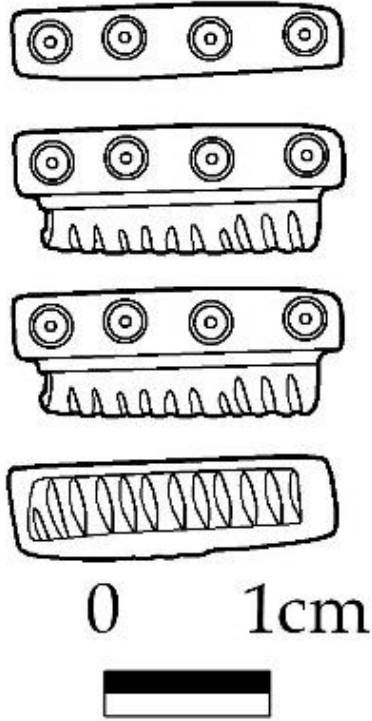
Bulunduğu Yer-No : Muğla Müzesi-02YM1-KM1

Ölçüleri : **Uz.:** 2.6 cm; **Gen.:** 2.6 cm.

Tanımı : Eserin üzerinde dört adet tek halka içerisinde yapılan bezemeler mevcuttur. Eser üzerinde tahribat ve aşınmalar görülmektedir.

Analoji:

Dönemi:

Katalog No : 67

Tipi : TO2

Adı : Objeye (?)

Buluntu Yeri- No : Stratonikeia-Müze Deposu 2008 öncesi

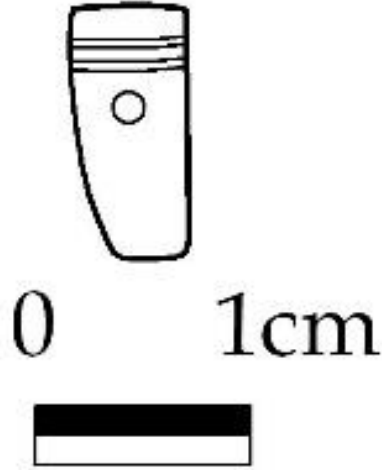
Bulunduğu Yer-No : Muğla Müzesi

Ölçüleri : Uz.: 1,6; Gen.: 0,6 cm.

Tanımı : Gövdenin üst kısmında yuvarlak asma deliği mevcuttur. Deliğin üst kısmında boya ile yapılmış iki adet silme yer alır. Gövde kırık ve eksik olup silindirik biçimde yapılmıştır. Perdahlıdır.

Analoji:

Dönemi:

Katalog No : 68

Tipi : TO3

Adı : Boncuk (?)

Buluntu Yeri- No : Börükçü-05BM112

Bulunduğu Yer-No : Muğla Müzesi

Ölçüleri : **Gen.:** 1.8 cm; **Yük.:** 1.2 cm.

Tanımı : Yarı işlenmiş kemik parçası.

Analoji:

Dönemi:

0 1cm

0 1cm

Katalog No : 69

Tipi : TO4

Adı : Objeye (?)

Buluntu Yeri- No : Lagina

Bulunduğu Yeri-No : Muğla Múzesi-02YM-1/KM3

Ólçüleri :

Ólçüleri : **Gen.:** 0,4 cm; **Yük.:**0.8 cm.

Tanımı : Yarı işlenmiş kemik parçası.

Analoji:

Dönemi:

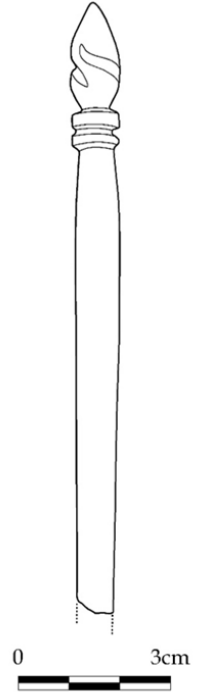
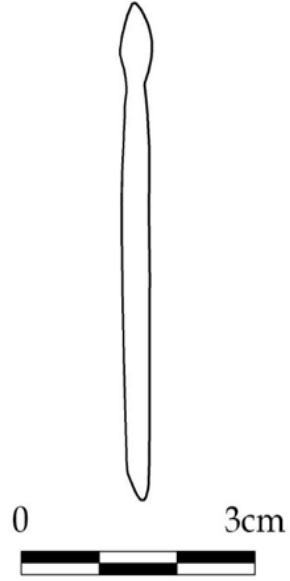
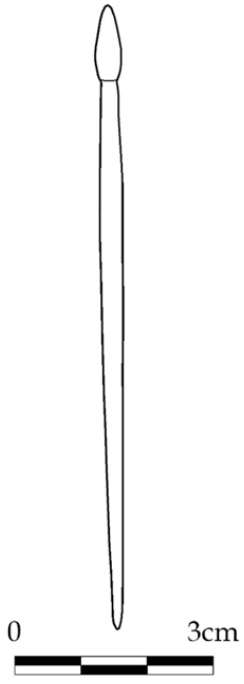
0 1cm

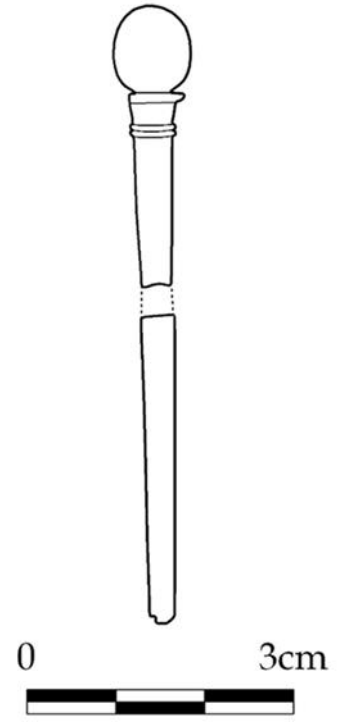
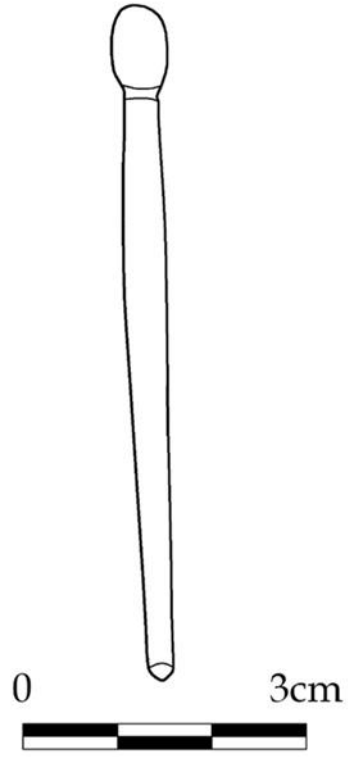
0 1cm

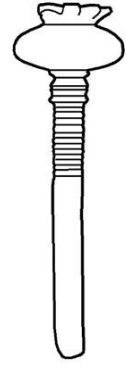
İĞNE TİPOLOJİSİ

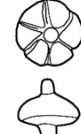
İİ İĞNELERİ

İZ İĞNELERİ

0 1cm

0 3cm

İ3 İĞNELERİ

KISALTMALAR

A.	: Amulet
AG.	: Ağırşak
B.	: Boncuk
Bkz.	: Bakınız
D.	: Düğme
F.	: Figürin
Fig.	: Figür
Gl.	: Gözlü İğne
İ.	: İğne
İğ.	: İğ
İT.	: İğne Topuzu
KÇ.	: Kozmetik Çubuğu
KK.	: Kozmetik Kutusu
Km.	: Kilometre
KS.	: Kolye Sarkacı
KST.	: Kazı Sonuçları Toplantısı
Lev.	: Levha
M.	: Metre
MÖ.	: Milattan Önce
MS.	: Milattan Sonra
OT.	: Oyun Taşı
Res.	: Resim
S.	: Sap
TO.	: Tanımlanamayan Objeler
Vb.	: Ve benzerleri
Vd.	: Ve diğerleri

KAYNAKLAR

Antik Kaynaklar

- Herodotos** : Herodotos, *Herodot Tarihi*. Çev. M. Ökmen – A. Erhat. İstanbul 1991.
- Martial** : Marcus Valerius Martialis, *Epigrammata*.
- Pausanias** Pausanis, *Pausanias'da Anadolu, Seçmeler*, Çev. Bilge Umar Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Plinius** : Plinius. Genç Plinius'un Anadolu Mektupları: 10. Kitap, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.
- Strabon** : Strabon. Geographika, Antik Anadolu Coğrafyası, Kitap: XII, XIII, XIV, Çev. Prof. Adnan Pekman, 4. Baskı, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000.

Modern Kaynaklar

- Akalın vd. 2008 Ş. H. Akalın-R. Toparlı- B. Tezcan Aksu, *Resimli Okul Sözlüğü*, Ankara, 2008.
- Akarsu vd. 2011 S. Akarsu- B. M. Akarsu-A. A. Tırpan, “Roma Dönemi’nden Ortaçağ’a Tıp Aletleri”, *Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi* 1/3, 2011, 13-17.
- Akın vd. 2004 G. Akın-T. Güntekin-B. Koca Özer, “İnsanın Evrim Sürecine Ait Bir Hipotezin Değerlendirilmesi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 44/1, 2004, 111-124.
- Akkaş 2016 İ. Akkaş, “VIII. Parion Tiyatrosu Kemik Objeleri”, Ed. C. Başaran-H. E. Ergürer, *Parion Roma Tiyatrosu 2006-2015 Yılı Çalışmaları Mimarisi ve Buluntuları*, 2016, 245-254.
- Arıncı-Erhan 2016 K. Arıncı-A. Elhan, *Anatomi I*, Güneş Kitabevi, 2016.
- Arsebük 1990 G. Arsebük, *İnsan ve Evrim*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990.
- Aydaş 2018 M. Aydaş, *Koranza ile Lagina*, İstanbul, Ege Yayınları, 2018.
- Aydın 2018 M. Aydın, *Börükcü Nekropolü Klasik Dönem Mezar Tipolojisi ve Ölü Gömme Gelenekleri*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2018, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Ayengin 2006 N. Ayengin, “Anadolu’da Erken Tunç Çağı’nda Kemikten İşlenmiş Süs İğneleri”, Ed. E. Özgen ve S. Günel, *Hayat Erkanal’a Armağan Kültürlerin Yansıması: Studies in Honor of Hayat Erkanal Cultural Reflections*, 2006, 108–112.
- Ayolan 2005 E. Ayolan, *The Assemblage of Bone and Ivory Artifacts From Caesarea Maritima, Israel 1th-13st Centuries CE*, Oxford BARIS1457, 1. Basım, 2005.
- Aytaç 1989 Ç. Aytaç, *El Dokumacılığı*, Türk Hava Kurumu Basımevi, MEB. 2. Baskı, Ankara, 1989.
- Bacon-Crummy 2015 J. Bacon, N. Crummy, "Bone-and antler-working at Silchester: evidence from early excavations.", *Britannia*, 2015, 251-262.

- Bahadır-Yıldız 2004 A. Bahadır- H. Yıldız, *Veteriner Anatomi I-Hareket Sistemi*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2004.
- Bahn 2001 P. G. Bahn, “Palaeolithic Weaving-a Contribution From Chauvet”, *Antiquity* 75(288), 233-458, 2001.
- Bartosiewicz-Choyke 2005 M. A. Choyke,- L. Bartosiewicz. “*Skating with Horses: continuity and parallelism in prehistoric Hungary*”. *Revue de Paléobiologie*, 2006, 24.SPI/10: 317-326.
- Bartus 2008 D. Bartus, “Roman Bone Hairpins with Gold Head”, *Anados, Studies of the Ancient World* 8, 2008, 35-43.
- Baykan 2012 D. Baykan, *Allianoi Tıp Aletleri*, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, SOA – 2, İstanbul, 2012.
- Baykara-Dinçer 2007 İ. Baykara- B. Dinçer, “İnsan Evriminde Taş Aletler”, *Jeoloji Mühendisleri Odası Bülteni* 2, 2007, 82-86.
- Baysal 2018 A. Baysal, *Anadolu Arkeolojisinde Taş Aletler: Teori, Metot, Pratik*, İstanbul, 2018.
- Béal 1983 J. C. Béal, *Catalogue des Objets de Tabletterie du Musée de la Civilisation Gallo-Romaine de Lyon*, Paris, 1983.
- Bean 2000 G. E. Bean, *Eski Çağ'da Menderes'in Ötesi*, Arion Yayınevi, İstanbul, 2000.
- Berreco 2002 J. B. De. H. Berreco, *From Barcinoto Barcinota (1 st to 7 th centuries), The Arhaeological Remains of Plaça del Rei in Barcelona*. Barcelona, 2002.
- Bianchi 2012 C. Bianchi, “Gli spilloni in osso”, *Dalla Villa Romana Della Pieve a Nuvolento-Brescia, Restauro e valorizzazione del sito archeologico*, 2012.
- Bíró 1987 M. T. Bíró, “Gorsium Bone Carvings”, *Alba Regia* XXIII, 1987, 25-64.
- Bíró 1994 M. T. Bíró, *The Bone Objects of the Roman Collection*, Catalogi Musei Nationalis Hungarici II, Budapest, 1994.
- Bíró 1997 M. T. Bíró, “Angaben zu den Knochenschnitzerein aus Brigetio”, *Komárom-Esztrgom Megyei múzeumok Közleményei* 5, Tata, 1997.
- Bíró vd. 2012 M. T. Bíró-A. M. Choyke-V. Lóránt-V. Ádám. “Aquincumi Csonttárgyak” *Az Aquincumi Múzeum Gyűjteménye* 2, Avaloni Nyomdaipari Kft., Budapest, 2012.

- Blanck 1999 H. Blanck, *Eski Yunan ve Roma'da Yaşam*, Çev. İ Tanrıkut, Arion Yayınevi, İstanbul, 1999.
- Boysal 1981a Y. Boysal, "Stratonikeia Kazısı 1979 Sonuçları", 2. *KST*, 1981, 127-131.
- Boysal 1981b Y. Boysal, "1980 Yılı Stratonikeia Kazısı, 1980 Yaz Sezonu Çalışmaları", 3. *KST*, 1981, 69-72.
- Boysal 1983 Y. Boysal, "Stratonikeia Kazısı, 1981 Çalışma Raporu", 4. *KST*, 1983, 193-197.
- Boysal 1987 Y. Boysal, "Stratonikeia Kazısı 1986 Yılı Çalışmaları", 9. *KST-2*, 1987, 237-238.
- Boysal 1993 Y. Boysal, "Eskihisar 1991 Kazısı", 14. *KST-2*, 1993, 117-121.
- Boysal 1988 Y. Boysal, "Stratonikeia Kazısı 1986 Yılı Çalışmaları", 9. *KST-2*, 1988, 237-238.
- Boysal 1995 Y. Boysal, "Stratonikeia 1993 Kazısı", 16. *KST-2*, 1995, 315-318.
- Boysal-Kadioğlu 1998 Y. Boysal-M. Kadioğlu, "1997 Yılı Stratonikeia Nekropol Çalışmaları", 20. *KST-2*, 1998, 215-228.
- Bozbay 2012 H. Bozbay, "Aşık Kemiğinin Tarihi", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 141, 2012, 1-12.
- Bozbay 2013 H. Bozbay, "Geçmişten Günümüze Aşık Oyunları", *folklor/edebiyat*, 19 (73), 2013, 147-161.
- Bulut 2016 H. Bulut, "Athena Kutsal Alanı: Tapınak Terası". A. Diller et. al, "Pedasa 2014", *KST* 37/3, 2016, 560-562.
- Bulut 2018 H. Bulut, *Prehistorik Dönemlerde Anadolu'da Kemik Alet Endüstrisi Bölgesel sentezler ve karşılaştırmalı değerlendirmeler*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2018, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Büyüközer 2015 A. Büyüközer, "Lagina Hekate Kutsal Alanı Güney Propylonu", *Cedrus III*, 2015, 67-87.
- Chavane 1975 M. J. Chavane. Salamine de Chypre VI, *Les Petits Objets*, Paris, 1975.
- Civelek 2006 A. Civelek, "Stratonikeia Akdağ Nekropolisi'nden Bir mezar", *Anadolu/Anatolia* 30, 2006, 47-64.
- Clair 2003 A. S. Clair, *Carving as Craft Palatine East and the Greco-Roman Bone and Ivory Carving Tradition*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 2003.

- Cnotliwy 1956 E. Cnotliwy, “Z badań nad rzemiosłem zajmującym się obróbką rogu i kościna Pomorza Zachodnim we wczesnym średniowieczu”, *Materiały Zachodniopomorskie* 2, 1956, 151-182.
- Crawford 2003 M. H. Crawford, “William Sherard and the Prices Edict”, *Revue numismatique* 159, 2003, 83-107.
- Çakal Çetin 2019 G. Çakal Çetin, “Efez Müzesi’nde Bulunan Bir Grup Kemik ve Fildişi Eser”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2019, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Çamaş 2007 N. Çamaş, Günümüzde Seramik Takı ve Kişisel Yorumları, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatsal Enstitüsü, Seramik/Cam Anasanat Dalı, İstanbul, 2007, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Çoşan 2016 E. Çoşan, “Beyin ve Bilinç Evrimi”, *Osmangazi Tıp Dergisi* 38, 2016, 20-28.
- Dandoy 1996 J. Dandoy, Astragali, “The Ubiquitous Gaming Pieces”, *Expedition* 38(1), 1996, 51-58.
- Daujeard vd. 2014 C. Daujeard- M. H. Moncel- I. Flore, A. Tagliacozzo- P. Bindon, J.P. Raynal, “Middle Paleolithic bone retouchers in Southeastern France: Variability and Functionality”, *Quaternary International*, (326-327), 2014, 492-518.
- David 2004 E. David, “Fiche transformation des matières dures d’origine animale dans le Mésolithique ancien d’Europe du nord”, in D. Ramseyer (Ed.), *Matières et Techniques*, Fiches de la Commission de nomenclature sur l’industrie de l’os préhistorique, Cahier: XI, Société Préhistorique Française, Paris, 2004.
- Davidson 1952 G. R. Davidson, *Corinth: Vol. XII: The Minor Objects; Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens*, Meriden-Stinehour Press, 1952.
- Davis 1982 L. B. Davis, *Montana Archaeology and Radiocarbon Chronology: 1962-1981*. Archaeology in Montana, special issue 3, 1982.
- De Cupere vd. 1992 B. De Cupere-W. Van Neer-A. Lentacker, “Some Aspects of the Bone-Working Industry in Roman Sagalassos”, in Welkes, M. ve Poblome, J. (eds), *Sagalassos II, Report on the Third Excavations Campaign*, Leuven University Press, 1992, 269-278.

- Delemen-Çokay Kepçe 2009 İ. Delemen- S. Çokay-Kepçe, *Yunan ve Roma Kap Formları Sözlüğü*, İstanbul, 2009.
- D'Erreco-Backwell 2009 F. D'Erreco-L. R. Backwell, "Assessing The Function Of Early Hominin Bone Tools" *Journal of Archaeological Science* 36(8), 2009, 1764-1773.
- Deonna 1938 W. Deonna, *Exploration archéologique de Délos XVIII. Le mobilier délien*, 1938, 295-296.
- Deschler-Erb 1998 S. Deschler-Erb, *Römische Beinartefakte aus Augusta Raurica: Rohmaterial, Technologie, Typologie und Chronologie. Röermuseum, Forschungen in Augst 27*, Augst 1998.
- Dursun 1986 N. Dursun, *Veteriner Anatomi: Hareket Sistemi: Kemik, Eklem ve Kas Bilgisi I*, Ankara, 1986.
- Duru 1996 R. Duru, *Kuruçay Höyük II*, Ankara, TTK Basımevi, 1996.
- Efe 1977 T. Efe, "Çayönü Tepesi Kemik Aletleri", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prehistorya ve Arkeoloji Bölümü, İstanbul, 1977, (Yayımlanmamış Lisans Tezi).
- Efe 1998 T. Efe, "Çayönü Kemik Aletleri-Genel Bir Değerlendirme", *Karatepe'deki Işık. Halet Çambel'e Sunulan Yazılar*, İstanbul, 289-303.
- Emiroğlu 2001 K. Emiroğlu, *Gündelik Hayatımızın Tarihi*, İstanbul, Dost Kitapevi, 2001.
- Erdalkıran 2015 M. Erdalkıran, "Neolitik Dönem Kemik Kaşıkları", *TÜBA-AR* 18, 2015, 25-36.
- Erdalkıran 2016 M. Erdalkıran, "Barcın Höyük 2014 Yılı kemik aletlerin ön Raporu", *31. Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 2016, 207-222.
- Eroğlu 2011 Z. Eroğlu, *Muğla Tarihi*, Muğla Belediyesi Kültür Yayını, 2011.
- Ersoy – Çelik Ersoy 2012 A. G. E. Ersoy – G. Çelik Ersoy, Smyrna/İzmir Kazıları Kemik Buluntuları", *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi* 15, 2012, 95-113.
- Ersoy 2017 A. Ersoy, *Antik Dönemden Osmanlı Dönemine Smyrna/İzmir Kemik Objeleri*, Ege Yayınları, İstanbul, 2017.

- Fazlıoğlu 2001 İ. Fazlıoğlu, *Eski ağda Dokuma*, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2001.
- Feugère 2009 M. Feugère, “Militaria, objets en os et en 155etal.” C. Goudineau, D. Brentchaloff (a cura di), *Le camp de la flotte d’Agrippa à Fréjus: les fouilles du quartier de Villeneuve (1979-1981)*, Paris, 107-177.
- Feugère- Prévot 2005 M. Feugère- P. Prévot, “Les matières dures animales (os, bois de cerf et ivoire) dans la vallée del’Hérault: production et consommation”, (*Monographies Instrumentum 34*), Montagnac 2005, 231-268.
- Fittá 1998 M. Fittá, *Spiele und Spielzeug in der Antike*, Stuttgart 1998.
- Forbes 1956 R. J. Forbes, *Studies in Ancient Technology III*, Brill Archive, 1956.
- Foucart 1890 P. Foucart, “Inscriptions de la Carie: Lagina”, *BCH 14*, 1890, 363-376.
- Garan 2015 H. Garan, *Antik ağda Kemik Endüstrisi ve Perge’de Bulunmuş Kemik Eserler*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Garrard-Wright 2003 A. Garrard-K. Wright, “Social Identities and the Expansion of Stone Bead-Making in Neolithic Western Asia: New Evidence From Jordan”, *Antiquity 77*, 2003, 267–284.
- Gassner 1997 V. Gassner, *Das Sdtor der Tetragonos-Agora*. Keramik und Kleinfunde, Forschungen in Ephesos 13/1/1, Wien, 1997.
- Gider 2012 Z. Gider, “Lagina Kuzey Stoanın n Cephe Dzenlenmesi”, Ed. B. Sgt. Stratonikeia’dan Lagina’ya, A.A. Tırpan’a Armağan. İstanbul, 263-280.
- Gifford 1981 D. P. Gifford, Taphonomy and paleoecology: a critical review of archaeology’s sister disciplines. In *Advances in archaeological method and theory*, 1981, 365-438.
- Gill 1986 M. V. Gill, “The Small Finds”, Harrison RM Excavation in Sarachane in Istanbul 1, 1986.
- Gilmour 1997 H. Garth Gilmour, “The Nature and Function of Astragalus Bones from Archaeological Contexts in the Levant And Eastern Mediterrsnean”, *OJA 16 (2)*, 1997,167-175.

- Goldman 1950 H. Goldman, "The Miscellaneous Finds", *Excavations Gözlü Kule, Tarsus I*, 1950, 387-403.
- Gostencnik 1996 K. Gostencnik, Die Kleinfunde aus Bein von Magdalensberg: ein Überblick. Na, 1996, 105-137.
- Gostencnik –Lang 2010 K. Gostencnik-F. Lang. "Beinfunde aus Noricum. Materialien aus Alt- Virunum/ Magdalensberg, Iuvavum, Ovilavis und Virunum", in M. Meyer and V. Gassner (Eds.), Standortbestimmungen. Akten des 12. Österreichischen Archäologentages vom 28. 2. Bis 1. 3. 2008 in Wien, Wien, 197-213.
- Gouffier 1782 C. Gouffier, "Voyage pittoresque de la Grèce." Paris.'No limits to their sway'-Byron's Corsairs under Ottomanism 339, 1782.
- Göğebakan 2010 G. M. Göğebakan, *Börükçü Geometrik Dönem Yerleşimi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Guyton 2014 A. Guyton, *Fizyoloji-Histoloji Embryoloji I*, Tusdata Yayınları 62-72.
- Güleç vd. 2004 E. Güleç, M. Sağır, İ. Özer, Z. Satır, "2003 Yılı Börükçü Kazısı İskeletlerin Paleoantropolojik İncelenmesi", *20. Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 2004, 167-172.
- Günbattı 1994 C. Günbattı, "Kültepe Tabletlerine Göre Kadınların Ticari Faaliyetleri Hakkında Bazı Gözlemler", XI. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 1994, 191-200.
- Gündoğan 1994 Ş. Gündoğan, *M.Ö. 3 Bin'de Anadolu'da Mermer İdoller*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1994, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Hammon 2005 A. J. Hammon, *Romano-British-Early Medieval Socio-Economic and Cultural Change: Analysis of the Mammal and Bird Bone Assemblages From the Roman City of Viroconium Cornoviorum*, Department of Archaeology University of Sheffield, 2005.
- Harmankaya 1997 S. Harmankaya, "Türkiye Paleolitik Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme", (Ed.), *S. Harmankaya, ve OTanıdı, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri-I, Paleolitik-Epipaleolitik, Ege Yayınları*, 1997, 7-19.
- Harrison 1986 R. M. Harrison, *Excavations at Saraçhane in İstanbul-1, The Excavations, Structures, Arhitectural Decoration, Coins, Bones, and Molluscs*, Princeton, New Jersey, 1986.

- Heredia Bercero 2002 J. B. Heedia Bercero. *From Barcino to Barcinona (1st to 7th centuries): the archaeological remains of Plaça del Rei in Barcelona*. Museu d'Història de la Ciutat. 2002.
- Hogarth 1908 D. G. Hogarth, *Excavations at Ephesus: the archaic Artemisia 1*, British Museum, 186-198, 1908.
- Hollinger-Hollinger 1983 Ch. Hollinger – C. Hollinger, *Jahresbericht / Gesellschaft Pro Vindonissa 1983*, 5-24.
- Hrnciarik 2012 E. Hrnciarik “Beinadel Dekorieren Mit Kultsymbolen Aus Podunajské Múzeum in Komárno (Abk. Pom)” . Bilal Söğüt (ed.), *Ahmet Tırpan'a Armağan*, 2012, 315-324.
- Hüryılmaz 2006 H. Hüryılmaz, “Gökçeada-Yeni Bademli Höyük'te Kent Organizasyonu ve Yönetim”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 5 (18), 2006, 30-43.
- Henshilwood vd. 2001 C. S. Henshilwood, F. D'Errico, C. W. Marean, R. Milo, R. Yates, *J. Hum. Evol.*, 2001.
- Jablonowska-Taracha, 2001 J. Jablonowska- P. Taracha, “Bone Objects from Polish Excavations at Kom El- Dikka, Alexandria (1988- 1990), Part II”, *ArcheologiaWarsz* 52, 2001, 61-72.
- Jacobsthal 1956 P. Jacobsthal, *Greek Pins and Their Connexions with Europe and Asia* 3, Oxford, Clarendon Press, 1956.
- Jacomet-Schibler 2001 S. Jacomet-J. Schibler, Les contributions de l'archéobotanique et de l'archéozoologie à la connaissance de l'agriculture et de l'alimentation du site de Biesheim-Kunheim. In PLOUIN S., REDDÉ M., BOUTANIN C., *La frontière romaine sur le Rhin supérieur: à propos des fouilles récentes de Biesheim-Kunheim, Catalogue d'exposition, Musée gallo-romain de Biesheim ((1): 60-69)*.
- Jilek 2003 S. Jilek, “Die Metall und Beinfunde”, *Hanghaus 1 in Ephesos: Funde und Ausstattung, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften*, Viyana, 253-312.
- Jungholter 1989 U. Jungholter, *Zur Komposition der Lagina-Frise und zur Deutung des Nordfrieses*, Diss. Marburg. 1989.
- Karaca 2009 E. Karaca, *Alliaoni Kemik Eserleri*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2009, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- Karaca 2012 E. Karaca, "Allianoi'da Bulunmuş Kemik Ağırşak ve Örekeler/Bone Whorl and Spindles from Allianoi", İsmail Fazlıoğlu Anı Kitabı, Trakya Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 133-138.
- Karaca 2013 E. Karaca, "Antik Çağ Kemik İşliği Üzerine Bir Değerlendirme" Ed., Ş. Dönmez, Güneş Karadeniz'den Doğar Sümer Atasoy'a Armağan Yazılar, Ankara, 235-244.
- Karaca 2015 E. Karaca, Tios 2006-2012 Kazılarında Bulunan Kemik Eserler" Ed. S. Atasoy, Ş. Yıldırım, 2006-2012 Arkeolojik Çalışmaları ve Genel Değerlendirme, Ankara, 365-380.
- Karol 1963 S. Karol, *Zooloji Terimleri Sözlüğü*, Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1963.
- Kasapoğlu 2013 H. Kasapoğlu, "Kemik Objeler", Ed. C. Başaran, *Parion, Antik Troas'ın Parlayan Kenti*. İstanbul, 2013, 171-175.
- Kaya 2002 M. Kaya, *Aşıklı Höyük 4 G-H Derin Sondaj Açması Kemik Buluntuları*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Kechagia 2012 E. M. Kechagia, "Small Finds From the Early Christian Settlement of Kefalos in Cos, Dodecanese,"(Eds. B. Böhlendorf-Arslan/A. Ricci), *Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts*, BYZAS 15, İstanbul, 2012, 263-275.
- Kowalski 2003 W. J. Kowalski, "Eski Yunan'dan Çin'e Antik Çağ Oyunları", "*P*" *Dünya Sanatı Dergisi* 31, 2003, 8.
- Kürüm Durnagölu 2015 N. Kürüm Durnagölu, "Antik Mankala Oyununun Stratonikeia'daki İzleri", Ed. B. Söğüt, *Stratonikeia ve Çevresi Araştırmaları*, Stratonikeia Çalışmaları-1, İstanbul, 2015, 107-124.
- Leakey 1981 E. R. Leakey, *The Making of Mankind*. Michael Joseph Ltd. London, 1981.
- Legrand Pineau- Sidéra 2010 A. Legrand Pineau – I. Sidéra, *I. Ancient and Modern Bone Artefacts from America to Russia*. BAR International Series 2136, 2010.
- Lemoine 1994 G. M. Lemoine, Use wear on bone and antler tools from the Mackenzie Delta, Northwest Territories *American Antiquity* 59(2), 1994, 316-334.
- Levin 2015 R. Levin, *Modern İnsanın Kökeni*, Say Yayınları, çev. N. Soysal, İstanbul, 2015.

- Liddell-Scott 1897 H. G. Liddell- R. Scott, *A Greek-English Lexicon*, American Book Company, New York, 1897.
- Lindemann 2000 M. Lindemann, Die Knochen und Geweihbearbeitung im westeuropäischen Jungpleistozän, *Experimentelle Archäologie. Bilanz*, 2000.
- Longejans 2012 H. J. G. Longejans, “Middle Stone Age pièces esquillées from Sibudu Cave, South Africa: an initial micro-residue study” *Journal of Archaeological Science* 39, 1694-1704, 2012.
- Luik 2011 H. Luik, “Material, Technology and meaning: antler artefacts and antler working on the eastern shore of the Baltic Sea in the late bronze age”, *Estonian Journal of Archaeology* 15(1), 2011, 32-55.
- Mac Gregor 1985 A. Mac Gregor, *Bone, Antler Ivory & Horn, The Technology of Skeletal Materials Since the Roman Period*, Cromm Helm, Sydney, 1985.
- Mango 2008 M. M. Mango, Metalwork, *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*. Ed. Jeffreys, J. Haldon, R. Cormak. Chp. II.8.5, Oxford University Press, 444-451.
- Marangou 1976 L. Marangou. Bone Carvings from Egypt I: Graeco-Roman Period 1, Wasmuth, 1976.
- Margaret-Miller 2007 H. Margaret-L. Miller *Archaeological Approaches to Technology*, Elsevier, USA, 2007, 81MARTIAL
- Martin 1907a H. Martin, Recherches sur l'évolution du moustérien dans le gisement de la Quina (Charente): Ossements utilisés. Schleicher, 1907.
- Martin 1907b H. Martin, Leon, Présentation d'une photographie obtenue par grandissement direct de l'objet préhistorique. Bulletin de la Société Préhistorique Française, 4(1), 1907, 46-48.
- Mellink 1956 M. J. Mellink, *A Hittite Cemetery at Gordion*, Philadelphia: Philadelphia, Pa. The University Museum, 1956.
- Meriç 2002 R. Meriç Recep, *Späthellenistisch-römische Keramik und Kleinfunde aus einem Schachtbrunnen am Staatsmarkt in Ephesos*, Verlag Der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2002.
- Meriçboyu 2001 Y. A. Meriçboyu, *Antik Çağda Anadolu Takıları*, İstanbul, Akbank Yayınları, 2001.

- Mert 1998 İ. M. Hakan, *Untersuchungen zur Hellenistischen Kariserzeitlichen Bauornamentik von Stratonikeia*, Universität zu Köl, 1998, (PhD thesis).
- Mert 2005 İ. H. Mert,” Die Tor-und Nymphaeumanlage von Stratonikeia”, *Urbanistik und staedtische Kultur in Westasien und Nordafrika unter den Severern*, 3. Und 4. Dezember, 2005, 241-254.
- Newcomer 1977 M. Newcomer, Experiments in Upper Paleolithic bone work. *Méthodologie Appliquée a L’industrie de l’os Préhistorique. Cooouques Internationaux du Centre National de la Recherche Scientifique* 568, 1977, 293-301.
- Nutu-Stanc 2016 G. Nutu-S. Stanc, “Carved Bone And Antler In Northern Dobruja”, *Close To The Bone, Current Studies In Bone Technologies*, (Ed. S. Vitezović), Belgrade, 2016, 226-235.
- Onur 1992 O. Bekir. “Tarih boyunca oyunlar ve oyuncaklar.” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 25(2), 1992, 365-386.
- Oransay 2006 M. F Oransoy, *Arykanda Antik Kentinde 1971-2002 Kazı Sezonlarında Ele Geçen Madeni Buluntular ve Madencilik Faaliyetleri*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006. (Yayınlanmış Doktora Tezi).
- Orhun 2018 M. Orhun, “Pergamon Kralı III. Attalos’un Bağışı ve Romanın Asya Eyaletinin Kuruluşu”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi İlkbahar 5(14)*, 2018, 296.
- Osipowicz 2007 G. Osipowicz, “Bone and Antler”, Softening techniques in prehistory of the North Eastern part of the Polish Lowlands in the light of experimental archaeology and micro trace analysis. *euroREA* 4, 2007, 1-22.
- Oyarçin vd. 2018 K. Oyarçin- F Kızıyalçın- H. Özkan, “Antik Çağ Oyunlarında Kemiğin Kullanımı”, *Tarih Okulu Dergisi*, 2018, 207-225.
- Oyarçin-Özkan 2020 K. Oyarçin-H. Özkan “Antik Çağda Kemiğin Takı ve Aksesuar Olarak İşlenmesi”, *Amanosların Gölgesinde, Hayriye Akıl Anı Kitabı*, Ed. K. Serdar vd., İstanbul, 2020, 329-339.
- Özbek 2007 M. Özbek, *Dünden Bugüne İnsan*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2007.
- Özçelik 2001 K. Özçelik, *Karain Mağarası B Gözü Pleistosen Dönem Yontma taş Endüstrisinin Tekno-Tipolojisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

- Özdemir 2019 T. Özdemir, “Stratonikeia Kuzey Şehir Kapısı’nın Kentin Kutsal Alanlarıyla İlişkisi” Ed. B. Söğüt, *Stratonikeia Çalışmaları 4; Mimari, Heykel ve Küçük Buluntu Araştırmaları*, 2019, 139-151.
- Özdoğan 2010 M. Özdoğan, *Paleolitik Çağ İlk Adımlar, Arkeoatlas Tarih Öncesinden Demir Çağı’na Anadolu’nun Arkeolojisi Atlası*, İstanbul, 2010, 30-47.
- Özdoğan 2019 M. Özdoğan, “*Hammaddeden Ustalara Tarihöncesi Arkeolojisinde Malzeme.*” İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2019.
- Özgan 1987 R. Özgan, “Stratonikeia Şehir Kapısı Yontu Buluntuları”, *V. Araştırma Sonuçları Toplantısı I*, 1987, 265-276.
- Özgülnar 2007 N. Özgülnar, *Perge Kazılarında Bulunmuş Takılar*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Özkan 2020 H. Özkan, *Parion Kemik Eserler (2005-2017)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Samsun, 2020, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Özüdoğru 2020 Ş. Özüdoğru, *Kıbyra*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları İstanbul, 2020.
- Paine 2004 S. Paine, *Amulets: A World of Secret Powers, Charms and Magic*, London: Thames & Hudson, 2004.
- Parlama-Stampolidis 2001 L. Parlama, N. Stampolidis, *The City beneath the City, Antiquities from the Metropolitan Railway Excavations*, Atina, Yunanistan Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- Parras 2000 Z. Parras, An Experimental Approach to Understanding the Bone Working Industry at Roman Sagalassos. In: M. Waelkens/L. Loots (eds.), *Sagalassos V: Report on the Survey and Excavation Campaigns of 1996 and 1997*. Leuven 2000, 863-873.
- Pencheva 2005 E. Pencheva, Bone Implements Found in a Building From Roman Period in dana Bunar Locality (In the Territory of the Village of Georgi Dobrev, Municipality of Lujbimets)”, *Studia Archaeologica Unversitatis Serdicensis IV*, 2005, 581–590.
- Petković 1995 S. Petković, *Rimski predmeti od kosti i roga sa teritorije Gornje Mezije: Roman items of bone and antler from the territory of Upper Moesia*. Arheološki Institut, 1995.

- Piel-Desruisseaux 1986 J. L. Piel-Desruisseaux, *Outils Préhistoriques Forme, Fabrication, Utilisation*, Masson, 1986.
- Polat vd. 2016 G. Polat-Y. Polat-K. Yağız-Y. A. Çıldır-D.Z. Arkan-A. Saka-A. Üney-E. Kıraç-E. Baysu, M. Çobanoğlu, Ö. Develi, “Antandros 2014 Yılı Kazıları”, *37. KST-3*, 2016, 345-362.
- Polat-Polat 2007 G. Polat-Y. Polat, “Antandros Nekropolü 2001–2006 Yılları Ön raporu”, *Arkeoloji Dergisi IX*, 2007, 1-20.
- Polat-Polat vd. 2011 G. Polat-Y. Polat- K. Yağız- R. Aktaş, E. Acar, “ Antandros 2009 Yılı Kazıları”, *32. KST*, 2011, 98- 121.
- Poulter 2007 A. Poulter, *Nicopolis ad Istrum III: A late Roman and early Byzantine City: the Finds and the biological Remains 67*, Oxbow Books, 2007.
- Ramsay 1895 W. M. Ramsay, *The Cities and Pishopricks of Fhyrgia*, Oxford, 1895.
- Rathmayr 2016 E. Rathmayr, “Kleinfunde”, *Hanghaus 2 in Ephesos Wohneinheit 7 Baubefund, Ausstattung, Funde*, Ed. Elisabeth Rathmayr, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2016, 467-518.
- Riha 1990 E. Riha, *Der Römische Schmuck aus August und Kaiseraugust*, Forschungen August Band 10, Römermuseum Augst. Augst: Gissler Druck AG, Allschwil, 1990.
- Robinson 1941 D. M. Robinson, *Olynthus X, Metal and Minor Miscellaneous Finds*, an Original Contribution to Greek Life. Johns Hopkins University Press. Londra, 1941, 345-365.
- Robinson 1959 H. S. Robinson, *Pottery of the Roman Period, The Athenian Agora V*, The American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey, 1959.
- Rodet Belarbi- Lemoine 2010 I. Rodet-Belarbi, Y. Lemoine. “Objets et déchets de l’artisanat de l’os, du bois de cerf et de l’ivoire à Fréjus (Var) de la période romaine à l’Antiquité tardive”, *Revue Archéologique de Narbonnaise*, Tome 43, 2010, 369-427.
- Rodet Belarbi vd. 2006 I. Rodet-Belarbi, P. Chardron, Picault, “L’os et le bois de cerf à Autun-Augustodunum (Saone-Et-Loire): productions et consommation d’un instrumentum,” *Revue Archéologique de l’Est*, t. 54, 2006, 149-209.

- Rosen 1997 A. S. Rosen, *Lithics After the Stone Age- A Handbook of Stone Tools From the Levant*, Rowman Altamira, 1997.
- Ruge 1931 W. Ruge, "Stratonikeia", *REIV* 2, 1932, 322-325.
- Saldern 1980 A.V. Saldern, *Ancient and Byzantine glass from Sardis. Harvard Univ. Press, 1980.*
- Saltuk 1997 S. Saltuk, *Arkeoloji Sözlüğü*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1997.
- Sapan 2004 Ö. Sapan, *Çivi Yazıları*, İstanbul, 2004.
- Scheinsohn 2010 V. Scheinsohn, *Hearts and bones: Bone raw material exploitation in Tierra del Fuego. Archaeopress, 2010.*
- Schibler 2001 J. Schibler, "Experimental production of Neolithic bone and antler tools." *Bar International Series* 937, 2001, 49-60.
- Selvi-Bener 2016 S. Selvi-Bener, *Antikçağda oyun ve oyuncaklar. Kitap Yayınevi, İstanbul, 2016.*
- Semenov 1964 S. A. Semenov, "Prehistoric Technology: an Experimental Study of the Oldest Tools and Artefacts from Traces of Manufacture and Wear, Londres, Éd." Cory, Adams & Mackay, 1964, 211.
- Sevim-Gönül 2012 C. Sevim-E. Gönül, "Tarihsel süreç içerisinde oyuncanın gelişimi ve seramik oyuncaklar." *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi* 2(2), 2012, 23-40.
- Sevin 2001 V. Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, İstanbul, 2001.
- Sevin 2003 V. Sevin, *Anadolu Arkeolojisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, İstanbul, 2003.
- Sleen 1973 W. G. N. Von der Sleen, *A Handbook on Beads*, Musee du Verre, 1973.
- Smith 1853 W. Smith, *A New Classical Dictionary of Biography, Mythology, and Geography, Partly Based on the Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*, Murray, 1853.
- Smith 1870 W. Smith, *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, Oxford, 1870.
- Söğüt 2010 B. Söğüt, "Stratonikeia 2008 Yılı Çalışmaları", 31. *KST-4*, 2010, 263-286.

- Söğüt 2011 B. Söğüt, “Stratonikeia 2009 Yılı Çalışmaları”, 32. *KST-4*, 2011, 194-211.
- Söğüt 2012a B. Söğüt, “Stratonikeia 2010 Yılı Çalışmaları”, 33. *KST-4*, 2012, 395-420.
- Söğüt 2012b B. Söğüt, “Börükçü 2003-2006 Yılları Kazıları”, B. Söğüt (Ed.) , *Stratonikeia'dan Lagina'ya Ahmet Adil Tırpan Armağanı*, 2012, 553-586.
- Söğüt 2012c B. Söğüt, “Stratonikeia Takvim ve Diokletian Kararı”, *Aktüel Arkeoloji*, 2012, 114-116.
- Söğüt 2013a B. Söğüt, “Stratonikeia'da Hellenistik Dönem Öncesi”, Ed. M.Tekocak, (ed.) *K. Levent Zoroğlu'na Armağan*, 2013, 605-623.
- Söğüt 2013b B. Söğüt, “Stratonikeia 2011 Yılı Kazı Çalışmaları” 34. *KST-3*, 2013, 45-58.
- Söğüt 2014 B. Söğüt, “Stratonikeia 2012 Yılı Çalışmaları”, 35. *KST-3*, 2014, 448-464.
- Söğüt 2015 B. Söğüt, “Stratonikeia'nın Yerleşim Tarihi ve Yapılan Çalışmalar”, Ed. B. Söğüt, *Stratonikeia Çalışmaları 1; Stratonikeia ve Çevresi Araştırmaları*, 2015, 1-8.
- Söğüt 2017 B. Söğüt, “Stratonikeia 2015 Yılı Çalışmaları: Yerleşim ve Kentleşme” *Arkeoloji ve Sanat 156, Eylül-Aralık 2017, 155-168*.
- Söğüt 2018 B. Söğüt, “Stratonikeia 2016 Yılı Çalışmaları”, 39. *KST-3*, 2018, 53-68.
- Söğüt 2019 B. Söğüt, *Stratonikeia Çalışmaları 5, Stratonikeia (Eskihisar) ve Kutsal Alanları*, İstanbul, 2019.
- Sözen-Tanyeli 2003 M. Sözen, U. Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2003.
- Steinbring 1966 J. Steinbring, “The manufacture and use of bone defleshing tools”, *American Antiquity* 31(4), 1966, 575-581.
- Sunay 2010 Ö. Sunay, *Adipoz Kökenli Kök Hücre Yardımlı Distraksiyon Osteogenez*, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Plastik Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Anabilim Dalı, İzmir, 2010, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi).
- Swift 2003 E. Swift, *Roman Dress Accessories*, Buckinghamshire, 2003.
- Şahin 1976 M. Ç. Şahin, *The political and religious structure in the territory of Stratonikeia in Caria*, Ankara, 1976.

- Şahin 1973 M. Ç. Şahin, “Two New Inscriptions From Lagina (Koranza)”, *Anatolia* 17, 1973, 187–195.
- Şahin 1997 M. Ç. Şahin, “New Inscriptions From Lagina”, *Epigraphica Anatolica* 29, 1997, 83–106.
- Şahin 1999 M. Ç. Şahin, “The Place Name of Korazis: A New Inscription From Lagina”, *EpigrAnat* 31, 1999, 35–36.
- Şahin 2002 M. Ç. Şahin, *Anadolulu bir Mimar Hermogenes*, İstanbul, 2002.
- Şahin 2003 M. Ç. Şahin, “A Hellenistic Decree of the Chrysaoric Confederation From Lagina”, *EpigrAnat* 35, 2003, 1–7.
- Şimşek 2011 C. Şimşek, *Laodikeia Nekropolü (2004-2010 yılları)*. 1.1-1.2, İstanbul, 2011.
- Tamsü Polat 2017 R. Tamsü Polat, *Stratonikeia Akdağ Nekropolü*, Stratonikeia Çalışmaları II, İstanbul, 2017.
- Taşbaş 2001 M. Taşbaş. *Veteriner Anatomi (Kemik, Eklem, Kas)*, Ankara, 2001.
- Tekçam 2007 T. Tekçam, *Arkeoloji Sözlüğü*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2007.
- Tırpan 1984 A. A. Tırpan, “Stratonikeia Kazısı 1982 Çalışmaları”, 5. *KST*, 1984, 209-214.
- Tırpan 1990 A. A. Tırpan, “Stratonikeia’nın Şehir ve Sur Planı”, *Edebiyat Dergisi* 5, 1990, 217-234.
- Tırpan 1999 A. A. Tırpan, “Lagina Hekate Temenosu, Propylon ve Altardaki Kazı Çalışmaları 1997”, 20. *KST-2*, 237-256.
- Tırpan 1998 A. A. Tırpan, *Stratonikeia I, Augustus-İmparatorlar Tapınağı*, Konya, 1998.
- Tırpan –Söğüt 2001 A. Tırpan-B. Söğüt, “ Lagina Hekate Temenosu 1999 Yılı Çalışmaları”, 22. *KST-2*, 2001, 299-310.
- Tırpan-Söğüt 2003 A. Tırpan-B. Söğüt, “2002 Yılı Lagina Kazıları”, 25. *KST-2*, 2003, 87-100.
- Tırpan-Söğüt 2005 A. A. Tırpan- B. Söğüt, *Lagina*, Muğla, 2005.
- Tırpan-Söğüt 2008 A. A. Tırpan-B. Söğüt, “Lagina ve Börükçü 2007 Yılı Çalışmaları”, 30. *KST-4*, 2008, 243-266.
- Tırpan-Söğüt 2009 A. A. Tırpan-B. Söğüt, “Lagina ve Börükçü 2008 Yılı Çalışmaları”, 31. *KST-3*, 2009, 505-527.

- Topaloğlu-Ketani-Saruhan 2017 U. Topaloğlu- M. A. Kentani- B. G. Saruhan, “Kemik Doku ve Kemikleşme Çeşitleri”, *Dicle Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* 10, 2017, 62-71.
- Trinkl 1995 E. Trinkl, “Die Kleinfunde aus Sarkophag und Grabhaus an der Ostseite des Panayırdağ”, *ÖJH* 64, 1995, 67-83.
- Trinkl 2005 E. Trinkl, “Zum Wirkungskreis Einer Kleinasiatischen Matrana Anhand Ausgewahlter Funde aus dem Hanghaus 2 in Ephesos”, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts in Wien*, Band 73/2004, (ed.F. Krzinger), Wien, 2005, 281-304.
- Trinkl 2010 E. Trinkl, “Funde aus Metall und Bein”. F. Krzinger (Hrsg.), *Hanghaus 2 in Ephesos: die Wohneinheit 1 und 2 Baubefund, Ausstattung, Funde, Forschungen in Ephesos, Band VIII/8, Textband wohneinheit 2*, Wien, 605- 648.
- Türe 2004 A. Türe, *Takılar ve Süs Taşlarında Sembollerin Dili*, İstanbul: Goldaş Kültür Yayınları, 2004.
- Ürkmez 2016 Ö. Ürkmez, “Aiolis Kymesi’nden Samurlu 879 Nekropolisi”, *Colloquium Anatolicum XV*, 2016, 156-187.
- Üzel 2000 İ. Uzel, *Anadoluda Bulunan Antik Tıp Aletleri*, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara, 2000.
- Jacobsthal 1956 P. Jacobsthal, *Greek Pins and their connexions with Europo and Asia*, Oxford, 1956.
- Varinlioğlu 1991 E. Varinlioğlu, “1989 Stratonikeia Kazıları”, *12. KST-2*, 1991, 219-224.
- Varinlioğlu 1993 E. Varinlioğlu, “ Uranion Kenti ve Çevresel Stratonikeia’da Dionysos Sunağı” *XI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1999, 199-204.
- Varinlioğlu 1994 E. Varinlioğlu, “Karya’nın Hellenistik Dönem Kentleri”, *XII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1994, 25-29.
- Verna- D’Errico 2011 C. Verna, F D’Errico, “The earliest evidence Fort he use of human bone as a tool” *Journal of Human Evolution* 60, 2011, 145-157.
- Villa- D’Errico 2001 P. Villa, F D’Errico,” Bone and Ivory Points in the Lower and Middle Paleolithic of Europe”. *Journal oF Human Evolution* 41, 2001, 69-112.
- Vladkova 1999 P. Vladkova, Amulets made of Bone and Horn from Lower Moesia. In: G. vonBülow (Hrsg.) *Der Limes an der unteren Donau von Diokletian bis Heraklios*. Sofia 1999, 285-289.

- Walker vd. 1997 S. Walker-M. Bierbrier-J. Taylor-F. Memmo, *Fayum 1997, Fayum. Misteriosi volti dall'Egitto*, Catalogo della mostra (Roma, 1997-1998), a cura di Milano, 1997.
- Wescott 1999 D. Wescott, *Primitive technology: a book of earth skills*. Gibbs Smith, Layton, Utah, 1999.
- White vd. 2012 T. D. White- M.T. Black- P.A. Folkens, *Human Osteology*, 2012.
- Yakar 2001 J. Yakar, "Meat in The Diet of Early Bronze Age Anatolian Farmers" *Festschrift Für Hauptman zum 65. Geburtstag Herausgegeben an von R. M. Boshmer und J. Maran*, Rabden/Westf, 2001.
- Yalçinkaya 1989 I. Yalçinkaya, *Alt ve Orta Paleolitik Yontma Taş Endüstrileri Biçimsel Tipolojisi ve Karain Mağarası*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.
- Yalçinkaya 2009 I. Yalçinkaya, *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Eski Anadolu Uygarlıkları Paleolitik Çağ (Eski Taş Çağı/ Yontma Taş Çağı)*, T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi, Ankara, 2009.
- Yaraş-Yaraş 2010 A. Yaraş, - C. Yaraş, "Antik Çağda Oyuncaklar ve Günümüze Yansıması", *Günümüzde Çocuk Oyunlarında ve Oyuncaklarında Yaşanan Değişimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Milli Kütüphane/Ankara, 09-10 Aralık 2010, 61-74.
- Yıldırım 1989 R. Yıldırım, *Urartu İğneleri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.
- Yılmaz Kolancı 2018 B. Yılmaz Kolancı, *Laodikeia Mimari Bloklarındaki Bitkisel ve Figüratif Kabartmalar*, Denizli, 2018 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Yügrük 2002 Ü. Yügrük, *Yaralı Gladyatörlerin Tedavisinde Kullanılan Tıp Aletleri*, *Öğleden Sonra Ölüm. Efes Gladyatörleri*, Haz. S. Erdemgil, F. Krinzing, Selçuk, Do-Gü Yay., 89-92.

İnternet Kaynakları

https://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2006.pdf
(10.03.2021).

<https://halldorviking.files.wordpress.com/2013/08/working-with-bone-antler-and-horn-david-constantine-1-4.pdf> (10.03.2021)

FİGÜRLER DİZİNİ

Figür 1: Stratonikeia Antik Kenti ve Konumu (https://www.google.com/maps'den).....	9
Figür 2: Stratonikeia Kent Planı (Stratonikeia ve Lagina Kazı Arşivi'nden).....	14
Figür 3: Kuzey Şehir Kapısı ve Cadde (Söğüt 2017, Res.5'den).....	15
Figür 4: Kuzey Şehir Kapsı 3D çizimi (Söğüt 2019, 74, Çiz.12'den).....	16
Figür 6: Gymnasium (Stratonikeia ve Lagina Kazı Arşivi).....	18
Figür 7: Bouleterion, Hava Fotoğrafı (Söğüt 2012, 114).....	19
Figür 8: Menippos'un takvim yazıtı (Söğüt 2012, 116).....	20
Figür 9: Stratonikeia Tiyatrosu (Söğüt 2017, 157, Res.4'den).....	21
Figür 10: Augustus-İmparatorlar Tağınağı Mevcut Durumu (Stratonikeia ve Lagina Kazı Arşivi).....	22
Figür 11: Augustus-İmparatorlar Tapınağı 3D Çizimi (Stratonikeia ve Lagina Kazı Arşivi).....	22
Figür 12: Stratonikeia, Batı Caddenin batıdan görünümü (Stratonikeia ve Lagina Kazı Arşivi).....	24
Figür 13: Lagina'nın Konumu (https://www.google.com/maps'den).....	27
Figür 14: Kemiğin Yapısı (Karaca 2013, 240, Fig.1'den).....	35
Figür 15: Alet yapısında kullanılan bazı kemikler. 1)Scapula (Kürek kemiği), 2) Ribs (Kaburga), 3) Ulna, 4) Tibia, 5) Metapodials.....	38
(https://halldorviking.files.wordpress.com).....	38
Figür 16: 15.yy'a ait Torna Tezgâhı betimlemesi (Karaca 2013, 244, Fig. 10'dan).....	41
Figür 17: Kemiğin istenmeyen kısımlarının kesilmesi (Karaca, 2013, 242, Fig. 6'dan).....	41
Figür 18: Kemiğin Parçalara Ayrılması (Karaca 2013, 243, Fig. 7'den).....	42
Figür 19: Yongalama Tekniği (David 2004, 130, Fig.'4 den).....	42
Figür 20: Kazıma Tekniği (David 2004, 130, Fig.4'den).....	43
Figür 21: Kazıma Tekniği (David 2004, 130, Fig.4'den).....	43
Figür 22: Sürtme (i.Grinding) Tekniği (Semenov 1964, 188).....	44
Figür 23: Parlatma (i. Polishing) Tekniği (David 2004, 130, Fig.4'den).....	44
Figür 24: Testereleme Tekniği (Semenov 1964, 153, Fig.4'den).....	45
Figür 25: Kemiği şekillendirmek için kullanılan aletler (Karaca 2013, 242, Fig: 5'den). a) testere, b) keser, c) balta, d) bıçak, e) oyma kalemi, f) delgi.....	46
Figür 26: Amulet kullanımı (Bíró, 1994, 29).....	50
Figür 27: Saç İğnesi Kullanımı (Bianchi 2012, 2, Fig.3'den).....	51
Figür 28: Saç İğnesi Kullanımı (Bianchi 2012, 2, Fig. 4'den).....	51
Figür 29: Yunan Vazo sanatında elbise iğnelerinin kullanımı (Bíró 1994, 23, Şek.5'den).....	52
Figür 30: Gözlü iğne yapım aşamaları (Karaca 2013, 243, Fig. 8'den).....	58
Figür 31: Kozmetik kap örneği (Feugère- Prévot 2005, 239, Fig. 9-1'den).....	62
Figür 32: Kozmetik kap örneği (Feugère- Prévot 2005, 239, Fig. 9-2'den).....	62
Figür 33: Kaşık Yapım aşamaları (Karaca, 2013, 243, Fig. 9'den).....	64
Figür 34: Oyun Tablasında karşılıklı oyun oynayan iki Romalı (Kürüm Durnagözü, 2015, 120, Res. 5'den).....	66